

TRIBUNA

Director fondator: Ioan Slavici
Revistă de cultură • serie nouă • anul XIV • 16-31 august 2015

311

Consiliul Județean Cluj

4 lei

www.revistatribuna.ro

D. R. Popescu – 80

Vasile Sălăjan • Marcel Mureșeanu • Horia Bădescu • Nicolae Cabel • Nicolae Iliescu • Doina Cetea • Constantin Zărnescu • Ion Brad • Valeriu Râpeanu • Ștefan Damian • Daniel Corbu • Gheorghe Zincescu • Nicolae Sârbu • Sorin Grecu • Voicu David • Mircea Ioan Casimcea • Adrian Popescu • Alexandru Petria • Dana Duma • Viorel Cacoveanu • Titus Crișciu • Pașcu Balaci • Andrei Marga • Adrian Marian • Regis Roman • Gheorghe Glodeanu • Marius Miheț • Ion Buzăși • Mircea Borcilă • Constantin Cubleşan • Vistian Goia • Imelda Chința • Andrei Moldovan • Gheorghe Pârja • Bogdan Ulmu • Gheorghe Secheșan • Mircea Bradu • Călin Căliman • Călin Stănculescu • Marian Sorin Rădulescu • Alexandru Jurcan

TRIBUNA

Director fondator:
Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA
CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei de cultură Tribuna:

Constantin Barbu
Alexandru Boboc
Nicolae Breban
Victor Gaetan
Nicolae Iliescu
Andrei Marga
Eugen Mihăescu
Vasile Muscă
Mircea Muthu
D.R. Popescu
Irinel Popescu
Marius Porumb
Petru Romoșan
Gh. Vlăduțescu
Grigore Zanc

Redacția:

Mircea Arman
(manager)

Ioan-Pavel Azap
(redactor șef adjunct)

Claudiu Groza
Ștefan Manasia
Oana Pughineanu
Ovidiu Petca
(secretar tehnic de redacție)

Aurica Tothăzan
Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:

Mihai-Vlad Guță

Colaționare și supervizare:

L.G. Ilea

Redacția și administrația:

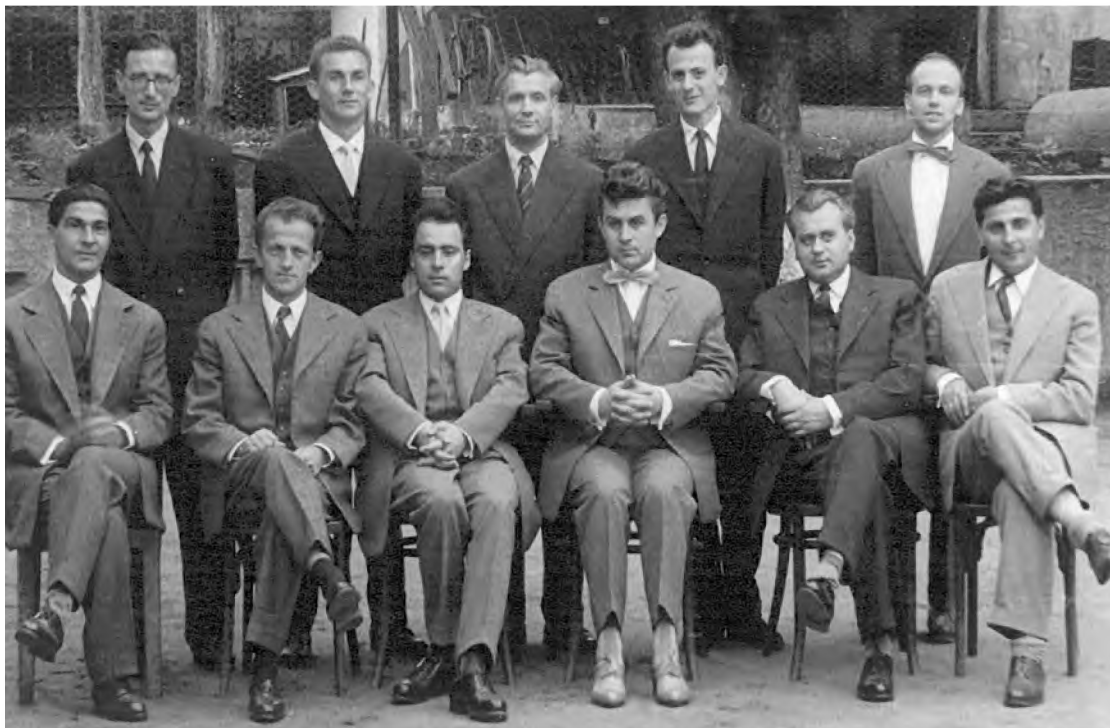
400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1
Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97
E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro
ISSN 1223-8546

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor

Pe copertă: D. R. Popescu, artă digitală de Ovidiu Petca

D. R. Popescu

Redacția „Almanahul literar” / „Stelei”, Cluj, anii '50: G. Tomuța, D. R. Popescu, I. Florea-Rariște, Mircea Tomuș, Leonida Neamțu (în picioare), G. Munteanu, Victor Felea, Aurel Rău, A. E. Baconsky, Aurel Gurghianu, Teofil Bușecan

Dumitru Radu Popescu s-a născut în 19 august 1935 în satul Păușa, județul Bihor, din părinți învățători (mama bihoreancă, tatăl oltean). Între 1942-1946 urmează clasele primare la școala din satul Dănceu, județul Mehedinți, apoi Școala Normală „Iosif Vulcan” din Oradea (1946-1949) și Liceul „Emanoil Gojdu” din același oraș (1949-1953). Între 1953-1956 frecvențează cursurile Facultății de Medicină din Cluj pe care o abandonează în favoarea Filologiei, tot la Cluj, absolvind în 1961.

Debut absolut cu versuri în ziarul „Crișana” din Oradea (1953). Ca prozator debutează în 1954 în revista clujeană „Steaua” cu schița *O partidă de șah*.

Din 1956 este corector apoi redactor la „Steaua”. Între 1969-1982 este redactor-șef al revistei „Tribuna”, iar apoi președinte al Uniunii Scriitorilor din România și redactor-șef al revistei „Contemporanul” din București, până în 1989.

Membru corespondent al Academiei Române din 1997, devenind titular în 2006. Tot din 2006 este director general al Editurii Academiei Române. Este membru al Senatului revistei „Contemporanul”.

A fost distins în repetate rânduri cu premii ale Uniunii Scriitorilor din România (1964, 1969, 1973, 1975, 1978, 1979, 1980), cu Premiul „I. L. Caragiale” al Academiei Române (1970), Premiul revistei „Contemporanul” (2012), Premiul revistei „Convorbiri literare” (2012) ș.a.

A publicat volume de (lista nu este exhaustivă): **Povestiri:** *Fuga* (1958), *Umbrela de soare* (1959), *Fata de la miazăzi* (1964), *Somnul pământului* (1965), *Prea mic pentru un război atât de mare* (1969), *Duios Anastasia trecea* (1967), *Leul albastru* (1981); **Romane:** *Zilele săptămânii* (1959), *Vara oltenilor* (1964), *F* (1969), *Vânătoarea regală* (1973), *Cei doi din dreptul Țebeii* (1973), *O bere pentru calul meu* (1974), *Ploile de dincolo de vreme* (1976), *Împăratul norilor* (1976), *Viața și opera lui Tiron B. I. Iepurele șchiop* (1980), *Viața și opera lui Tiron B. II. Podul de gheață* (1982), *Dumnezeu în bucătărie* (1994), *Orașul îngerilor* (1985), *Truman Capote și Nicolae Țic*

(1995), *Paola și Francesca și al treisprezecelea apostol* (1998), *Săptămâna de miere* (1999), *Falca lui Cain* (2006), *Întoarcerea tatălui risipitor* (2009); **Teatru:** *Acești îngeri triști* (1970), „9” (1973), *Teatru* (1974), *Rezervația de pelicani* (1983), *Moara de pulbere* (1989), *Mireasa cu gene false* (1994), *Dragostea e ca și o râie* (1995), *Cimitirul de trenuri* (1996), *B. Stoker și Conte Dracula* (2000), *O batis-tă în Dunăre* (2001), *Anglia* (2003), *Cucul de fier* (2004), *Săptămâna cu o mie și una de nopți* (2004), *Ștefan cel Mare* (2004), *Domnul Fluture și doamna Fluture* (2004), *Noaptea săptămânii* (2005), *Un elefant se legăna pe o pânză de păianjen* (2007), *Diavolul aproximativ* (2008), *Epistola către Englezi* (2009); **Poezii:** *Câinele de fosfor* (1981); **Eseuri:** *Virgule*, *Galaxia Grama*, *Complexul Cfeliei*, *Actori la curtea prințului Hamlet*, *Dudul lui Shakespeare*, *Pușca lui Caragiale*.

A scris, de asemenea, **Scenarii de film:** *Un surâs în plină vară* (1964, r. Geo Saizescu), *La porțile pământului* (1966, r. Geo Saizescu), *Balul de sâmbătă seara* (1968, r. Geo Saizescu), *Prea mic pentru un război atât de mare* (1970, r. Radu Gabrea), *Păcală* (1974, r. Geo Saizescu), *Duios Anastasia trecea* (1980, r. Alexandru Tatos), *Zbor planat* (1980, r. Lucian Mardare), *Mireasa din tren* (1980, r. Lucian Bratu), *Căruța cu mere* (1983, r. George Cornea), *Fructe de pădure* (1983, r. Alexandru Tatos), *Nelu* (1988, r. Dorin Mircea Doroftei), *Rochia albă de dantelă* (1989, r. Dan Pița), *Cenușa păsării din vis* (1990, r. Dorin Mircea Doroftei), *Triunghiul morții* (1999, r. Sergiu Nicolaescu), *Turnul din Pisa* (2002, r. Șerban Marinescu), „15” (2005, r. Sergiu Nicolaescu).

Opera sa a fost tradusă în limbile: rusă, ucraineană, franceză, chineză, cehă, japoneză, engleză, estoniană, maghiară, suedeză, italiană, germană ș.a.

Dumitru Radu Popescu la „Tribuna”

Vasile Sălăjan

1. *Guguștiucii domnului Dumitru Radu Popescu.* Drept preambul la aceste restrânse notații despre marele scriitor Dumitru Radu Popescu, cred că ar trebui pomeniți guguștiucii de la vechea sa locuință din urbea someșană care, parcă și astăzi, la aniversarea sa aurită, mai guguie în neștire, cu o râvnă de invidiat, dar parcă și ușor melancolică; se cer evocate aceste păsări-păsărele mii (prezente și ele în epica prozatorului), care, de cum dă prima rază mai acătării de primăvară și chiar înaintea ei, de prin februarie, se pun pe îngânat, la fel ca pe vremea prezenței scriitorului în areal și și după părăsirea acestuia de către titular, semn că, de fapt, o părticică a spiritului său a rămas aici sau poate păsărelele (una, cert, „...dintr-o altă zi”) s-au înșelat, se înșală în continuare și-i căinează degeaba absența, el fiind pe-aici, hălăduind maiestuos, ca un leu, sub un cer mai jos și pe sub arbori mai înalți.

2. *Linii pentru un crochiiu.* De sub sprâncelele-i bogate, crescute vâlvoi, deloc ca de sub o pavază de cavaler înzăuat, pe care o ridici ori o închizi – ori poate tocmai asta era, acea pavază multifuncțională, folosită doar de maestri medievali, capabili a sălta la timp, pe scripeți, cele poduri ce ocrotesc cetatea, dar totodată fac posibilă și ieșirea la șesul cel de toate zilele, ei bine, de sub pomenitele-i sprâncene aurii, așadar, de sub această pavază sprâncenată țâșneau licăririle multicolore ale unei bunăvoinețe nemărginite, dar și săgețile de laser, de aparat de control de pe aeroporturile contemporane, care te scanau până în măduva oaselor, până la frontiera celei mai de pe urmă celule din cerebel, ca să nu spun până în intimitatea de jos a dotărilor virile, de unde pornește tot ce-i viu și dăinuitor. Era intransigent cu mărimumie măsurată, mai ales înainte de a pronunța verdictul (și a dat verdicte de acest gen de-a valma, urmând ca timpul să cearnă, să discearnă), după bine chibzuita interogație, dubitativ rostită, oricum, în urma acestei scanări profesioniste: Domnule, omul ăsta are coaie? Sau, schimbând sensul interogației, aducând-o la un răspuns pozitiv, în constatarea-verdict: Domnule, omul ăsta are coaie!... Era un oximoron deplin pentru ceea

ce, îndeobște, se cheamă talent. Și era bucuros să-l descopere cât mai des, la cât mai mulți, să-și adeverească astfel sieși că are ochi și mână bune.

3. *Generosul.* Privit îndeaproape, dar și mai de departe, Dumitru Radu Popescu este emblema generozității; spune-i acesteia drp și i-ai acoperit în întregime înțelesurile, cele la vedere și cele ascunse, ai nominalizat-o, în sens aproape taxonomic.

Asta așa, ca în propria-i literatură, abundentă, diversificată, prolifică, înrămurată, „generoasă” în propria-i configurație și întindere, pe de o parte. Pe de alta, risipitor fiind (căci ce este generozitatea decât risipă binevoitoare, binefăcătoare), precum în cele înalte ceruri așa și în cele lumești, laice, de jos, adică umane, Dumitru Radu Popescu – prin strădania obstinat-susținută de a promova, de a susține, de a semăna și a culege roadele unui bun semănător, ale unei bune însămânțări, făcute cu tâlc aproape biblic – a dus la nașterea și afirmarea unei falange îndesate de scriitori, mai ales de prozatori (să-i enumăr, lista ar fi prea lungă). N-a făcut prozelitism – nimeni nu calcă pe urmele scriurii sale, nu se poate face asta și nici n-a făcut-o niciunul, adică nimeni n-a îndrăznit să penetreze în matricea lui stilistică, ar fi și imposibil de imitat ori calchiat ceea ce este inimitabil și, oricum, patentat prin amprenta inconfundabilului său *pattern* stilistic. Dar nici prin cantitate, prin spectrul larg al abordărilor pe genuri, specii și alte soiuri încrucișate, ce țin de bucătăria intimă a literaturii (cea bucătărie în care a eșuat, până la urmă și definitiv, chiar Ulise, cotind-o ușor, după interminabilele-i peregrinări, spre cazanul primordial al coanei – în stil derepopescian – bucătărese Penelopa!). La Dumitru Radu Popescu, „felurile” preparate și oferite sunt amalgamate, sparte în pielița lor celulară, în genomul lor, pentru a ieși la vedere cu identități dacă nu ciudate, ca în opul cantemirian, atunci în alcătuirii bizare, oameni, făpturi, timpuri, id est: personaje, chipuri, gnomi și alți deformați, dar și fundaluri de epocă, am vrut să scriu de frescă, alcătuiind astfel un suport pentru a evalua și mărturisi un timp, cel contemporan, adică prezentul în care suntem

captivi, un prezent continuu-discontinuu, denivelat, fărâmițat de mari sincop, fracturi și indecizii. Asta a făcut și face Dumitru Radu Popescu prin scrisul său proteic, aproape sisific: carioază o epocă, punând în lumină, ca pe scenă, chiar timpurile tiranilor și tiraniilor mai vechi ori actuale, mai mici ori mai mari: a reanimat o vreme, cea de proximitate, căci n-ar fi declarat altcumva, cu subiect și predicat (o formulă-cliseu de aparent nevinovată tâmpenie, trasă astăzi de nas și pe nas de mai toți televiziștii ca gaia mațu) că dumnealui, Maestrul tuturor combinațiilor și imprevizibilului, n-ar fi scris și nu scrie decât despre prezent (prezentul continuu-discontinuu, nu-i așa?), n-ar fi pornit în a scrie decât doar de la ceea ce a văzut/i s-a întâmplat/a cunoscut/a trăit el însuși și care, cam toate, l-au scârbit. Astfel s-a născut ghiuleaua aruncată în ograda încremeniților în alt proiect, desigur, aflat pe agenda zilei de atunci, *Leul albastru*, dar, mai ales, *F*, capătul de început al mult trâmbișatului mai apoi post-modernism autohton, adjudecat *post-factum* de mai noii vizitatori ai salonului întârziatilor și fracturiștilor, să nu scriu: fripturiștilor. Ehei, și făcea asta tocmai acum aproape o jumătate de veac... (Pentru deliciul celor „expirați”, *pour les connesseurs*, reiau aici, chiar în pofida consumului de spațiu tipografic, din spațiul meu tipografic, insertul acestui emblematic op derepopescian care este *F*: *fugă, frică, frig, foame...* și așa mai departe...)

Adoptând un atare mod „fragmentat” de trăsare a liniilor unei efigii, despre Dumitru Radu Popescu se poate scrie la fel, secvențial și pe sărite, cinematografic, cum ar veni, neînchegând, dacă ar mai fi nevoie de urmat un canon de-acum brevetat, un text coerent întru toate cele, așa cum nici opera sa nu este, ci se formează treptat, se încheagă stalactic-stalacmitic, constituind un tot prin însumare, creștere, printr-o așezare pe tablă cumva la modul genuin și brownian a părților, a „pietrelor” mozaicale, pentru ca numai privită – lucrarea – de undeva de sus și de la suficientă distanță, în toată cuprinderea ei, adică dintr-un punct superior de observație, să-i poți hașura dimensiunile reale, adică să ai la îndemână și instrumentele adecvate pentru agrimensurarea ei.

4. *Toți oamenii domnului drp sau Fabrica de șefi a lui Dumitru Radu Popescu.* Pe de o și altă parte, a treia, ca să revin la ideea de generozitate care nutrește însemnările de față. Dacă Dumitru Radu Popescu n-a făcut școală de gazetărie, fie ea și culturală, și n-a iscat prozești, atunci a avut, volens-nolens, o... academie de șefi de reviste și instituții culturale. Să-i enumăr pe „absolvenți”, pe cei „reușiți cu locuri”: Nicolae Prelipceanu – actualul director al „Vieții Românești”, Radu Mareș – fost director al Editurii Dacia, Tudor Dumitru Savu – fost director al Studioului TVR Cluj, Dan Rebreanu – fost redactor șef adjunct la un cotidian, Ion Cocora – fost și actual director de stabilimente teatrale, Constantin Zărnescu – cap și spiritus rector la o sumedenie de publicații specializate și, cu voia Dvs., cel ce „comite” aceste rânduri – fost redactor șef pe ultimii șapte ani, cei ante revoluția de la '89 (să nu iasă *anti...*!), ai revistei de față, încă ani „grași”, cum puteau fi ei pe vremea aceea.

Perioada Dumitru Radu Popescu din existența „Tribunei” (1969-1982), benefică și stimulativă, a însemnat neîndoienic un prilej de emulație creativă, a marcat un moment esențial în viața celui care a gândit-o și a tutelat-o, dar și în traiectul biografic al pleiadei de literați, critici, poeți, prozatori, istorici și oameni de știință, artiști, actori și pictori, care s-au regăsit confluind amiabil împreună în paginile ei.

Constantin Cubleșan, D. R. Popescu, Marin Sorescu, Nicolae Prelipceanu, Ion Cocora, Eugen Uricaru, Alexandru Căprariu și Victor Felea (așezat)

Peste acest pod se va mai trece...

Marcel Mureșeanu

U milință sau înălțare să fie aceasta că pot scrie acum o pagină încheiată la toate fireturile despre un mare scriitor?! Un perfid albion să devină, până la urmă, orice întrebare?

Văd apa anilor dedesubt, de pe Promontoriul 80 al lui D.R., tulbure-limpede, cum fuge și ne trage cu ochiul, ca odinioară aceea a Someșului clujean, când știam mai multe despre lume decât știm acum, la juna noastră senectute.

Atât dacă am spune despre noi și ar fi de ajuns și peste măsură: da, am fost împreună în cele două secole, am inventat un aliaj al nostru, al celor cinci, șase, zece..., n-am trădat niciunul niciodată, nici în gând, nici în faptă, ne-am iubit unul pe altul și l-am iubit pe D.R. **necondiționat**. El a fost și a rămas vârful de lance, el a tras Clujul și pe noi după sine, oriunde s-a aflat, a fost „umbrela de soare” și de vreme rea, cu el ne-am petrecut „florile tinereții”, cum îi plăcea să zică.

Cum s-a făcut, că de prin 1955, tot luăm, în fiecare zi, câte un fruct oprit din *Căruța cu mere* și ea rămâne plină, ca la început, nu mă întrebați, că nu vă pot spune! Secret și taină și miracol-mic

vor rămâne și zilele unei veri, de pe atunci, când ne aflam pe câmpul de la Sângerul transilvan (ce nume!) cu el, cu Angela, cu Mircea, cu Viorel, cu Cornel și cu Titi! De la o vreme, de prin 1965, petrecerile noastre în doi sau în o sută s-au mutat în Bucovina cea dulce-amăruie, pe la toate templele, de la Putna și Voroneț, la Mălini și Rarău! În registrele acașice se arată că aproape o jumătate de mie de scriitori au trecut pe-acolo! Îți mai aduci aminte, D.R.-ule, de înzăpezirea de la Verești, de mărunțul lui Ion Alexandru, azvârlit la Mălini, de *Doina* lui Eminescu spusă la Putna de călugărul Pimen, arhiepiscopul de azi? Îți mai aduci aminte că atunci când ne rugam să nu ploaie cerul ne asculta?

Mai zilele trecute eram la Budapesta și de la fereastra înaltă a unui hotel priveam podurile de peste Dunăre, legând și dezlegând maluri. Vezi podul acela, cel mai de departe? m-a întrebat un cunoscut arhitect al marelui oraș. E cel mai vechi, cred că veacuri multe peste el se va mai trece, „iscălitura” lui e inconfundabilă. De ce mi-am adus aminte cuvintele domnului K.J., chiar la ora de închidere a scrisorii mele către D. R. Popescu, iarăși nu mă pot dumiri?

M-am obișnuit să vorbesc în șoaptă atunci când vreau să fiu auzit, m-am obișnuit să nu mă mai tem atunci când port, pe Calea Regală, plan-carta cu numele celor cărora le-am rămas credincios, m-am obișnuit să par nebunul care lovește cu toiagul în pietrele Clujului și așteaptă să-i răspundă nemuritoarele voci de altădată.

M-am obișnuit, mai ales, să-l știu pe D.R. frațele meu și să nu spun nimănui, sub cea mai aspră tortură a acestei veri, unde ne aflam amândoi în ziua în care Dumnezeu a hotărât să-și retragă din lume o parte din legiunile sale îngerești.

Se va face de 19 august 2015 și dimineața aceea ne va bucura. Ea va fi o izbândă pentru azi și pentru mai târziu.

Dar cum altfel să îndrăznești a încheia o gândire scrisă pentru D.R. decât tot prin bumerangul cuvintelor sale dintr-un vechi înscris.

„Pentru domnul Marcel,
Acest iepure șchiopățel
Care împușcat nu prea frumos
De Făt-Frumos
A murit nu el
Ci chiar Făt-Frumos
Luminat de săgeata
Care din rai l-a dat jos
De-a ajuns om omenos
Ca noi toți
Iarăși din același os.”

Așa să fie!

Birtul celest

Horia Bădescu

Cu vreo două decenii în urmă mă îndeamnam a-i schița un portret, neîncrezător, însă, că ar fi putut să se-nvăluie în mantia celor doisprezece lustru de viață despre care vorbeau unii și alții. Între timp, curgerea neoprită a vremii i-a mai adăugat alți patru, dar sunt sigur că fugarele creionări de atunci își păstrează pe deplin actualitatea și nu cred a avea prea multe de

adăugat aceluia portret, chiar dacă semnele amurgului și întrebările, dintre care unele vor rămâne de-a pururi fără răspuns, s-au înmulțit și amicului divinului Cezar și-al prințului de la Elsinor s-a îmbolnăvit de desueta dar atât de ademenitoare suferință a epistolierului.

Altminteri, în ciuda a tot și a toate, DR-ul a rămas același. Puternic, distant, circumspect – mai cu

seamă cu cei ce nu-i sunt apropiați ori are impresia că-i intră în grădină la furat mere –, cântărind lumea, ca și Monșerul, cu ochiul de fântână al țărânului și părând a se preumbla mai mult prin sine decât printre întâmplările lumii acesteia. Pare! Pentru că altminteri Dumitru Radu Popescu, cel adevărat, e un hămesit de spectacolul universului, pe care se amuză să-l privească, ca om de teatru ce se află, din toate unghiurile și locurile posibile. Din lojă ca și de la balcon, din stal ca și din culise. El însuși un spectacol atunci când ascultă, și știe s-o facă!, istorisirile omenești. Ascultă cu urechea, cu ochii, cu gura, cu nasul, cu părul, cu pieptul, cu umerii, cu trupul întreg. Luminat de un surâs de Păcală copil. Nu e de mirare atunci că, hulpav de ascultare, e la fel de flămând să ne restituie tot ce-a înghițit, rumegat și transformat într-o lume a lui și numai a lui.

Îi plac parabolele, sub care ascunde fără să ascundă zgura zilei de astăzi, și spuma subțire a metaforei. Care metaforă i-a răzbunat pe nu prea îndrăgiții poeți seducându-l mefistofelic pe înrăitul, admirabilul prozator și dramaturg și îmboldindu-l să se dea în spectacol pe scena orfică.

Scrie scrisori către persoane și personaje ilustre, pe care le interpelează despre măreția și nemernicia omului, și ne azvârle sub ochi titluri năucitoare, amuzându-se, odată cu noi, de jerba paradoxurilor cu care pipăie normalitatea inexistență a umanității. Rămânând, în fond, un cercetător al adâncului, profund și tragic.

A scris despre dor și despre frică, despre regi și măscărici, despre ape minerale și sânge, despre vânători apocaliptice și despre viscolite Ierusalimuri.

A trecut prin istorie aproape egal cu sine însuși, călare pe acel fabulos iepure șchiop legat la ieslea birtului celest. În care birt D.R.-ul bea o bere, povestind într-una pentru a nu se lăsa el însuși povestit. Să-i dorim nesfârșită și înflorită voroavă!

DRP, saga...

Nicolae Cabel

Deci, **DRP – 80!**

Longevitate?

Aș zice distincție benedictină pentru o existență în care **a trăi** s-a îngemănat cu **a crea**...

Mai mult, reverență pentru felul în care nu și-a „trădat” prima opțiune profesională... **DRP** a rămas *medicul* discret și tenace, luptându-se nu cu *moartea* biologică, ci, în primul rînd, cu *maladii* mai subtile și mai perfide, proprii *conștiințelor, moralei umane*. Din *România* sfîrșitului de veac, ultimul din expiatul al doilea mileniu, numărătoarea începînd de la *borna creștină – Iisus Hristos*...

Nu cu mult mai mic, ca vîrstă, decît Domnia sa, îi cunosc *debutul* literar, i-am parcurs cea mai mare parte a *prozei*, nu sînt străin nici de rostirile din *teatru*. Despre condeiul său, impus și în *lumea cinematografului* nostru, nu pot folosi decît superlative...

În ultimii ani m-au fascinat acribia, fluxul de laser cu care „decupează” din morală socială și

politică, alterate, în România postdecembristă.

Toate considerațiile de mai sus nu sînt decît o reflecție palidă a unei munci de referință... Ele, însă, îmi dau dreptul să consider întreaga sa operă drept o particulară și scilicet *saga*...

Permiteți-mi să apelez la o *povestire/parabolă*, cu totul concludentă, după părerea mea, pentru *aura* unei asemenea personalități...

Un bătrîn, după ani de existență modestă, simțînd că i se termină... călătoria pe acest pămînt, le spune celor trei feciori: „*nu am decît acest bordei. Îl va moșteni acela care va aduce ceva, ceva ce îl va umple!*”

Primul aduce mult fin;

al doilea, multe flori aromate;

al treilea – o luminare. O aprinde și tot bordeiul se umple de *lumină*...

Nu credeți că un asemenea fecior se putea numi și *Dumitru Radu Popescu*?...

La mulți, generoși, ani!

Cum mi-am mai petrecut tinerețea necesară

Nicolae Iliescu

Pe D. R. Popescu l-am cunoscut prima oară la Cluj-Napoca, în biroul din redacția „Tribuna”. Trimisesem, împins de Croh, profesorul și îndrumătorul nostru de cenaclu, Ovid S. Crohmălniceanu, o proză, *Fuga*, care îmi place și acum foarte mult și scrisesem în plic că mă cheamă Nic. Elian și că după mine cel mai bun prozator este adrisantul, adică taman Dumitru Radu Popescu. Am luat „Tribuna” de la chioșcul de ziare de vizavi de Dinamo trei săptămâni la rând până mi-am văzut textul apărut. Am impresia că spuneam undeva că sunt de fapt Iliescu, iar Tudor Dumitru Savu, care va deveni unul dintre cei mai dragi prieteni de-ai mei, îmi va povesti cum DR umbla prin redacție și întreba cine mă cunoaște. Într-un târziu și-a amintit Tudorică zis Vusea că a băut niște coniac la bufetul facultății de pe strada Horia cu unul cu același nume și cu ocazia „Zilelor Eminescu” și că nu sunt actorul cu fix și din nou același nume, care jucase la Teatrul Național din urbea transilvană! Distanța dintre colocviul național Eminescu și întâlnirea povestită este de fix un an, vara lui 1977 și cea a anului următor, 1978. [...]

Dumitru Radu Popescu nu este și absolvent al facultății de medicină, ci numai al celei de filologie din Cluj, a terminat doar primii trei ani, stadiul preclinic, cum se spune, și mi-a mărturisit odată, sau am visat că mi-a mărturisit că s-a oprit acolo, la anul trei, fiindcă nu suporta sângele și disecțiile, dar le va descrie minunat, înșirând lupta dintre simțuri, mirosuri și detalii în toate prozele sale. Căci scrisul lui este o continuă proză care amestecă toate structurile și mijloacele de expresie voluptuos și lacom. „Criticișii”, așa după cum însuși îi denumeste, adică cititorii de meserie și fără talent să compună vreo compunere literară numesc *realism aspru* ceea ce încheie în sertarele dintre cuvinte acest scriitor de excepție. Care este un amestec strălucit de ardelenism inspirat adânc și învățat la Oradea și la Cluj, peste care se suprapune miasma de lavandă a șifonierului plin de broboade al bunicii sudiste, dinspre Dunărea Romanișilor, adică mai pe radicale „o dilatare a percepției până la fabulos și mitic; realitatea provoacă stări alienante, provocatoare la rândul lor de trăiri paroxistice, halucinogene. Detaliile, senzaționale, șocante, sunt de fapt înzestrate cu o simbolistică adâncă, ale cărei interpretări sunt la fel de neprevăzute; expresia amintește de romanul sud-american. Sensul se structurează pe mai multe planuri, dintre care cel de suprafață este adesea al unui roman polițist în care niciodată nu se găsește vinovatul, sau se găsesc mai mulți care mărturisesc fapta comisă”.

O continuă proză, căci atât teatrul lui, nuvelele, schițele, romanele și romanțurile, cât și articolele, pastilele, scrisorile și planetele de însoțire ale câte unui debutant, toate în proză sunt scrise. Și proza este indeletnicirea de bază a lui DR. Când era redactor șef la „Tribuna” din Cluj, cea mai iscusită revistă a Ardealului de pe vremea aceea, revistă ce cuprindea rubrici de sport, de șah – D. R. Popescu este un redevabil și extrem de nesuferit șahist care pierde foarte greu! –, de filosofie, de jazz, de etc., avea un birou pe care tronau trei dosare: două dintre acestea erau mai subțiri, cel rămas al treilea foarte voluminos. Pe cele două, sub influența

limbii maghiare, scria Verșec și Criticuș, iar pe al voluminos scria cu carioca, mare, cu verzale și bolduit: PROZĂ. Acest concept, că un prozator poate scrie și articole despre iepuri, despre însă-mânțarea grâului în hectarul de nămol, cronică plastică, cronică sportivă și critică de întâmpinare mi-a plăcut întotdeauna. Ca un antrenor de fotbal, el își alegea redactorii și colaboratorii apropiați din rândul acestor vietăți, prozatorii. Sigur că nu numai, dar cu precădere și mai ales. Așa folosea pe vremuri, cred eu, un mare antrenor de fotbal german pe cei mai buni fotbaliști de la fiecare echipă din campionatul intern, neapărat intern, că dacă pleca vreunul, nu-l mai selecționa. Sau olandez să fi fost? Cert este că Dereul, cum i se spune zdravăn și zgomotos, este unul dintre acei autori care au introdus cultura fotbalului în roman mai abtirit decât alții și nu i-a subapreciat funcția politică. Iar această proză, dacă zgârâi cu unghia pojghița subțire, are pe dedesubt straturi de cor antic, zumzete flegmatice și corpolente din teatrul elisabetan, rumoare și colorit de Biblie, precum și desene, frunze uscate și anotimpuri din folclorul nostru cel mai neaș. Putem numi asta, cum s-a mai scris prin cele dicționare, „realism nelimitat”. Adică se extrage o poveste veche din terfelogegele Eladei, se mijotează cu mărturii ale altor istorici și se aplică peste un conflict nelămurit din insuportabila noastră lume contemporană prin dese flexionări verbale scoase din toate culcușurile sociale și prin salturi grupate peste calul cu mânere al simbolului. [...]

Scriam cu nepăsare și tot timpul despre orice, nu ne gândeam să ne adunăm în volume iar când tot Crohul, „ca o cloșcă”, observație făcută tot de Dere, ne-a înarmat cu multă răbdare și ne-a stărnit să publicăm, am dat de-o editoare care ne-a explicat în cuvinte simple și albe ce-i cu adevărat corvoada textului. Era o vreme când unul era textul scris și altul cel tipărit, am trecut și am devenit adulți în vremea aia, și mentorii noștri ne-au ajutat s-o depășim.

Crohul ducându-ne de mână până la ușa de intrare, Dereul preluându-ne și așezându-ne la birou. Așa a procedat cu o bună parte din generația noastră, pe care a plantat-o în posturile deloc faimoase, chiar meschine devenite vacante, dar gândind cu cel puțin trei mutări înainte. Astfel, mulți dintre noi au fost angajați întâi corectori, cu câte o jumătate de normă – așa începuse el însuși, preluat de A. E. Baconski, la „Steaua” de Cluj! –, mici funcționari, referenți, tehnoredactori. Cum se ivea în continuare un alt post, venea din urmă altul. Așa am fost angajați cu toții, eu, Traian T. Coșovei, Tudor Dumitru Savu, Mircea Nedelciu, Florin Iaru, Hanibal Stănculescu, Mircea Cărtărescu, Ștefan Agopian, Cristian Teodorescu (pe locul lui intrasem la corectură iar el pășise în cadrul secției de publicistică-reportaj, condusă de Vasile Băran), Elena Ștefoi și pentru câți o mai fi pus vreo vorbă bună prin alte locuri, cum ar fi Petru Romoșan. Chiar și cu cei consacrați proceda la fel, pe Nae Prelipceanu l-a adus la București, întâi la ICED, apoi la „Viața Românească”; la „Tribuna”, după mutarea din 1981 la Uniunea Scriitorilor, l-a propus și l-a lăsat pe prozatorul Vasile Sălăjan; la „Cartea Românească” a insistat să fie numit George Bălăiță... Ideea de a folosi

dramul de Putere mecanică pe care îl îngăduia Vechiul Regim pentru alții, talentați sau cel puțin considerați astfel l-a decupat și l-a singularizat în epocă. Se zice că a fost impus, cam cum se făceau și vedem că se fac în continuare alegerile în lumea de azi, la Uniunea Scriitorilor, dar era, cred eu, de departe cel mai în măsură fiindcă era polivalent, de raftul întâi și cel mai echilibrat. În plină epocă de constrângere a girat cu mare abilitate toate defecțiunile ideologice survenite pe parcurs, multe dintre acestea dacă nu în întregime, vedem astăzi cât se poate de limpede și în libertate, provocate de serviciile secrete.

Dincolo de toate aistea, trebuie spus că așa-numita înțelegere și sudură a compartimentelor scriitoricești de dinainte de 1990 este o idee preconcepțată. Nici atunci nu exista unire decât pe mici interese de grup și cu atât mai puțin prețuire. Cei mari, cei care se simțeau astfel fiindcă social erau avantajați, conduceau reviste, aveau catedre sau măcar rubrici pe ici, pe colo, acționau ca niște vătăfi, se anturau de slugi, scriau unii despre alții, te mângâiau pe cap și aveau grijă să nu le ieși din cuvânt. Factorul politic apărut după revoluție a mascat marile contradicții din cadrul breslei. E foarte puțin probabil ca un astfel de ingredient să rupă definitiv legături prietenești de decenii, asta presupune că respectivele legături erau false. Și mie mi s-a întâmplat să fiu apostrofat, ori de câte ori m-am declarat de stânga, drept cominternist, internaționalist proletar, jidănit sau jidan de-a dreptul. Nu sunt nimic din toate astea, mă declar adeptul unei stângi de secol XIX, ușor tradiționalistă, sunt sionist creștin, căci cred că evreii trebuie să aibă căminul lor, iar pe ceilalți, cei de acasă, cu care sunt sau nu sunt prieten îi consider egalii mei, vorbitori de și trudituri pe ogorul Limbii Române. De exemplu, despre Crohul, ce s-a comportat cu noi ca o cloșcă, îndrumându-ne și povățuindu-ne de aproape, am aflat că se numește Cahn Moise în clipa când mi-a dat recomandarea pentru intrarea în partid, PCR adică, în anul al treilea, în 1978, că aveam medii peste opt și eram secretarul cenaclului „Junimea” al facultății noastre, de Limba și Literatura Română, așa se chema pe atunci, acum îi zice de Litere, dacă mai există, fiindcă sunt tot felul de relații internaționale și științele comunicării, vezi bine! Mie nu-mi este rușine să-mi amintesc, aproape toată generația mea a trecut astfel prin politică, de fapt cu excepția lui Agopian, care nu-și terminase școala, și a lui Florică Râpă, cu porecla slavizată Iaru, care era un zăpăcit neinteresat de note, toți din cei citați mai sus am fost membri! Era un fel de sindicat iar oamenii cu cap spuneau pe atunci „micile compromisuri te păzesc de cele mari”.

Intervine apoi dorința de a avea și de a fi mai mult decât altul. Am în memorie, printre multe altele, două imagini oribile de la Uniunea Scriitorilor. Prima, din seara de 22 decembrie 1989, când toți cei adunați în sala oglinzilor nu știau cum să-l umilească mai abtirit pe Dereu și se năpusteau pe funcții și liste, și a doua de pe la începutul lui ianuarie când, corector la „România literară” fiind, am fost trimis, de către Rojică Roger Câmpeanu, împreună cu Cristi Teodorescu și cred că și cu Ada Bittel și cu Fane Agopian să ne alegem pentru redacție două, trei mașini de scris *de la ajutoare*. Aceeași hămesire și năpustire vulturească am văzut, chestie de care nu ne dez-băram nici acum, la intrarea în mall-uri. Popor sărac și oleacă primitiv, nu vă supărați!

Dacă vă supărați, nu vă fie cu bănat atunci când zic că scrietoriul român este primitiv, își cultivă și își gestionează cu abilitate marfa în vederea unor mici privilegii – o carte pe an, adică anul și cârlanul,

„Scrie, scrie! Ce stai? Scrie!”

Doina Cetea

Aniversarea ilustrului nostru coleg mi-a trezit nenumărate amintiri din perioada când pașii noștri se încrucișau discret pe culoarele revistelor literare clujene. Nu mai departe de zilele trecute, când, împreună cu Irina Petraș, Adrian Popescu și Ion Mureșan, numărăm zilele până la începutul Zodiei Leului, am evocat debutul nostru literar și povesteam cu nostalgie despre admirația și respectul cu care îi priveam pe scriitorii deja consacrați de la cele două reviste literare ale Clujului, „Steaua” și „Tribuna”. În ce mă privește, ei erau pentru mine adevărați idoli literari, ale căror texte le citeam cu sfințenie. Știam pe dinafară întreaga componență a celor două redacții și-i invidiam până și pe șoferii, secretarele și femeile de serviciu pentru că aveau privilegiul de a-i vedea și auzi zilnic, în toane bune sau mai puțin bune, pe scriitorii admirați.

Dumitru Radu Popescu era printre cei mai căutați și solicitați redactori, atât în perioada cât a lucrat la „Steaua”, dar, mai ales când a trecut la „Tribuna” ca redactor șef. Prin fața ochilor săi au trecut mii de texte ale tinerilor care încercau cu degetul apele literaturii și numeroase destine literare s-au croit atunci, pe biroul său din umbroasa cameră de pe Universității. Aș îndrăzni să spun că și în ceea ce mă privește cuvântul său (sau, mai exact spus, absența cuvântului său) a contribuit decisiv la drumul literar pe care aveam să-l urmez în viață...

Era în 1965. Scrisesem mult în ultimele luni și doream din tot sufletul să debutez în revista

„Steaua”. Mi-am luat inima în dinți, mi-am alcătuit două selecții, una de poeme și alta de proză și m-am dus pe str. Horea, în vecinătatea Facultății de Litere, unde își avea atunci sediul publicația. Știam că redactor la secția de proză era Dumitru Radu Popescu, iar la poezie – Victor Felea. Am intrat cu inima cât un purice în birouri și am aflat cu părere de rău că nici unul din cei doi nu era în redacție. Am lăsat acolo cele două grupaje și am început să aștept cu emoție. Ei bine, mai repede de cât mă așteptam mi-a apărut selecția poetică, sub pseudonimul literar pe care aveam să-l păstrez o viață întreagă...

D. R. Popescu

Eram în al nouălea cer; debutasem într-una din cele mai prestigioase publicații ale țării. Din păcate, am tras atunci o concluzie pripită, că scriu mai bine poezie decât proză și în anii care au urmat m-am dedicat aproape în exclusivitate genului liric. Nu l-am întrebat niciodată pe DRP dacă a citit povestirile lăsate la „Steaua”, dar am aflat de la secretara revistei că fusese plecat la București, la Uniunea Scriitorilor, apoi într-o delegație în străinătate. Era într-un veșnic du-te-vino, susținut de energia tineretii, de talent și de succesul cărților sale.

Au trecut câțiva ani și Dumitru Radu Popescu a trecut la „Tribuna”. Era redactor șef și, în același timp, secretarul Asociației Scriitorilor Cluj, ales cu entuziasm de noi toți, care îl iubeam și îl respectam. Birourile în care își risipea energia aveau vederea spre piața din care ne privea Matei Corvin și de multe ori l-am surprins urmărind forfota străzii, ca și cum ar fi încercat să o soarbă din priviri. În discuții prietenești ne încuraja pe noi, tinerii condeieri, să scriem; ne comenta și ne lăuda încercările, numindu-i cu generozitate pe unii dintre tinerii săi colegi „geniali”.

Am hotărât să repet tentativa din urmă cu cinci ani, mi-am ales cu grijă o proză și am lăsat-o la secretariat, la Ani; în numărul următor a apărut. Zâmbindu-mi, DRP mi-a spus doar atât: „Scrie, scrie! Ce stai? Scrie!”

În 1981, când a fost ales președinte al Uniunii Scriitorilor, am făcut parte din comisia de numărare a voturilor. Știam că nu va mai fi clujeanul nostru, că nu-l voi mai vedea stând de vorbă cu redactorii, glumind sau jucând șah; dar știam la fel de bine că va fi un bun președinte, că instituția pe care urmează să o conducă în momente politice dificile va merge „ca pe roate”, vorba lui Șvejk.

Așa a și fost !

La Mulți Ani, DRP!

➔

niscăi voiajuri plătite alături de consoartă, premii, croaziere și simpozioane inutile – știe lângă cine să se tragă în poză și e foarte atent alături de cine se așează la masă. El tânjește de fapt după mici comodități, nu vrea să schimbe macazele lumii, nu-și dorește glorie deșănțată mai presus de-o vilă și de-o emisiune sau rubrică permanentă de influență. Au fost și sunt și de categoria asta, unii mai egali decât alții, cu mari pretenții și cu trai pe picior mare.

Dereul nu a plecat, nici înainte, nici după anul de răscruce 1989, în voiajuri și burse, dimpotrivă, când a putut le-a oferit cu generozitate altora. Mi-a mărturisit că, deși este impregnat de grecitate, nu a pus piciorul niciodată pe pământul Eladei. Îmi amintesc că eram în spatele lui la nu știu ce maslu, cum zic eu, nu știu ce eveniment cultural, când l-am auzit prezentându-ne, pe George Cușnarencu și pe mine, lui Mircea Albușescu, care era pe atunci secretar de stat la Cultură. „I-ai pe-ăștia!”, l-am auzit îndemnându-l pe actor. „Da, dar nu-i știe lumea”, a venit același răspuns ca al lui Brucan, dat lui Petre Roman. „Și ce dacă, o să afle cine sunt”, a replicat Dereul.

De aici sar la alta: este generos și cu ideile. Te trezești dimineața că te sună să-ți propună să scrii cutare schiță sau cutare carte, că-i pe stilul tău, pe potriva ta. A avut o idee năstrușnică să inventăm o poetă și criticeasă, și George și cu mine am debutat-o cu niscăi cronici pe Wilma Dumbravă, care a dispărut din păcate și s-a apucat de altă meserie! Ne-a împins să facem o carte de interviuri cu scriitorii și cu oameni de cultură care au depășit optzeci de ani și care nu mai sunt în lumina reflectoarelor. Tot așa l-a îndemnat pe bunul

și regretatul meu prieten, Sorin Preda, să scrie o saga a familiei Moromete, a dat idei, se zice, prietenilor săi prozatori, neprietenilor care se împotmoleau la cenzură, l-a pus pe cutare amic să scrie teatru, că i se potrivește, a dat titluri (se zice că *Biblioteca din Alexandria* a lui Sălcudeanu e a lui, a lui Dere!). Mai mult, a intervenit pentru destui ca să primească o garsonieră, un apartament, un bilet de favoare, o viză, o internare, un premiu. În noaptea de 21 decembrie, i-am dat numărul lui Traian care l-a sunat și l-a rugat să intervină pentru Florin Iaru, ce fusese reținut și care era insulinodependent. După câteva ceasuri acesta se întorsese la domiciliu, colea, pe Făinari. Era, este foarte generos cu confrății și chiar dacă este generos cu alții, nu-i place să iașă în față, nu dă interviuri. La „România Literară” poruncise ca numele său să nu apară în nicio înșiruire, în nicio citare. L-am văzut la premiera unei piese la Teatrul Mic când nu îndrăznește să stea în sală, mototolea cortina de la intrare și se ascundea după ea. La ședințele Academiei are locul lui în aula, niciodată în stal, ci în pungile laterale, mascat de o coloană.

Un om nu-i un sfânt, firește, dar poate deveni. Nu este cazul nostru, un om este egal cu un om, o ființă aflată pe niște axe de coordonare temporală și spațială, niciodată altfel decât sub vreme, fie că astea sunt noroioase, pline de ploaie, sau însorite. Dumitru Radu Popescu este în primul rând un om dotat cu o inteligență sclipitoare și aparte, pătimaș și pâlmaș pe ogorul literaturii, generos, drept, tipicar și extrem de chibzuit, foarte talentat. Din metrul liniar de cărți gășibil în bibliotecă e musai să citești cu creionul în mână și să recitești nuvelele – este unul dintre cei mai

redutabili autori ai speciei din literatura noastră, de altminteri umplută ochi cu nuveliști extraordinari! –, *Vânătoarea regală*, *F, Orașul îngerilor*, *Dumnezeu în bucătărie*, *Săptămâna de miere*, *Paolo și Francesca și al treisprezecelea apostol*, *pieșele Cezar*, *măscăriciul piraților*, *Acești îngeri triști*, *Piticul din grădina de vară*, *O batistă în Dunăre*, *Mireasa cu gene false*, *Domnul Fluture și doamna Fluture*, publicistica.

De pe când ne încolăceam pe Aleea Circului, împreună cu Mirciosu [Mircea Cărtărescu] ne gândeam cum poate un scriitor să fie întotdeauna altfel, cum își poate adapta sau schimba rifful, termen din rock, cum își poate schimba stilul, maniera, mijloacele, perioadele. Și făceam legământ ca de la o carte la alta să schimbăm totul. Scriitorii, ca și rockerii, încearcă, dar nu reușesc. Abordează, termen marinăresc, realitatea altfel, din alt unghi, cu alt procedeu, dar rămân aceiași. Nici marii chitariști nu se schimbă fundamental, Hendrix, Santana, Page, Lennon, Knopfler sunt ușor de recunoscut. La fel și Dereul. Chiar și după schimbarea de paradigmă literară de după '90 susțin că el a rămas același, poate mai apăsător. Ca și Nichita, a încercat să se rescrie și a împins convenția către margine. Ba a semnat o carte cu un nume fictiv, ca un soi de Pessoa. A introdus articole de ziar, poezii, „confesiunea pitorească”, stilul zeflemist și plin de vervă, a spart logica povestirii, a presărat personaje și evenimente reale. Omul toot învață și învață să se schimbe și la optzeci de ani. Ba încă este capabil de surprize! La mai multe surprize și la mai mulți ani, încă o dată pe atâtea, Dumitru Radu Popescu!

DRP și „Tribuna” celor tineri

Constantin Zărnescu

Amintirile mele sunt limpezi și aproape năvălitoare. Am fost încadrat redactor, la secția *beletristică-reportaj*, la o instituție de cultură, *săptămânală*, redacția (și revista) „Tribuna”, la 1 iulie 1972, prin concurs – cinci concurenți proaspăt plecați de pe băncile facultăților, însă care *debutaseră*, deja, în presă, fiecare prezentându-se cu o *scriere*, pe care să existe cuvântul „sfârșit”. Am oferit o carte întreagă: *Clodi Primus – un roman de formație*, scris între 19 și 23 de ani, 316 p., despre o suferință netrecătoare și „ușor vizibilă”: *surzenia!*

Cea dintâi perioadă a „Tribunei”, după război, purtase *simbolul „patriarhului prozei transilvănene”*, scriitorul (și teologul) Ion Agârbiceanu. Iar Dumitru Radu Popescu fusese numit nou *redactor-șef*, în 1970; și la orice întâlnire cu publicul (și studenții) vorbea, neconținut, despre dorința de primenire culturală, despre afirmarea unei noi generații, despre o „Tribună” a celor tineri.

D. R. Popescu a condus această instituție, întemeiată de legendarul Ioan Slavici, timp de 12 ani, cifră profund simbolică, unde a debutat peste 40 de studenți „ucenici”, autori de schițe și povestiri, nuvele și romane, pe care i-a dirijat spre Ed. „Dacia”, instituind o *colecție de proză contemporană*, prezentându-i și prefațându-i pe fiecare în parte.

Concepția lui DRP era ca fiecare *redactor* să ajungă un *scriitor complet* și cunoscut. Iată ce repeta, aproape obsedant: „Vedeți că Eminescu, chiar și dacă ar fi semnat doar o singură *poezie*, încă ar fi rămas *cel mai important scriitor român*, prin *publicistica sa!*... Când începeți un *subiect*, nu-l abandonați pe parcurs, ci duceți-l la bun *sfârșit!* Exersați-vă în absolut *toate genurile literaturii*, spre a deveni respectați, notorii și prețuiți!... Pentru că lucrul cel mai periculos este să putreziți în redacție, ca floarea în gلاstră, fără să vă documentați, să călătoriți și să cunoașteți țara!... Să îmbătrâniți fără cărți!...”

Anii 1970-1982, dincolo de activitatea la „Tribuna”, au însemnat o efervescență cultural-spirituală ieșită din comun, și perioada de creație cea mai complexă, mai numită de critici: „stufoasă”, „barocă”, din viața lui DRP. Se găseau, în diverse *ediții și colecții*, în librării, *Dor* (1966) și *Duios Anastasia trecea* (1967); *Ploaia albă* (1968); romanul *F* (1969), iar din 1971 *Cei doi din dreptul Țebeii*; apoi romanul

Vânătoarea regală (1973); nuvelele *Căruța cu mere* și *O bere pentru calul meu* (1974) ș.a. Magnifica sa *forță de creație și respirație epică* îl definesc drept un „*scriitor profesionist*”, cum l-a numit I. Negoitescu, prin uluitoarea sa disponibilitate de a practica *toate genurile literaturii*, de la un titlu (și subiect), la altul, cu o plasticitate și elasticitate unice. Însă: între romane, nuvele, povestiri, DRP a semnat (și) un număr însemnat de *piese de teatru*, precum în acea strălucită epocă clujeană: *Acești îngeri triști*, *Pisica în noaptea Anului Nou*, *Balconul*, *Piticul din grădina de vară*, *Pasărea Shakespeare* etc. Sau, nu în ultimul rând, *scenarii*, ce au devenit filme populare: *Un surâs în plină vară*, *Balul de sâmbătă seara*, *Prea mic pentru un război atât de mare*, *Păcală* ș.a. E, desigur, straniu să observăm, cu întârziere, astăzi, grație unor cercetători literari, că unele titluri îi erau „*oprite*”, *stopate*, de cenzură, precum *dramele Hoțul de vulturi*, *Pădurea cu pupeze* (1971), care ajung să fie montate, un deceniu mai târziu, în 1981; iar ultima (*Pădurea cu pupeze*), fiind publicată, trecând de *cenșura de presă*, așadar nu a trecut de *cenșura de premieră*; și a fost pusă în scenă, în aceeași vreme, la Belgrad și Tokio.

Caracterul *profesionist* al creației lui DRP a fost susținut și pronunțat, spectaculos și aproape cotidian, de *publicistica sa* (interviuri, eseuri, articole), din care a publicat și o *antologie: Virgule* (1981), în același timp cu un volum de versuri „*suprerealiste*”: *Câinele de fosfor*.

Proza lui DRP se structura, tot mai pregnant, aproape ca o „*amprentă stilistică*”, pe *dimensiunea teatrală* (înscenări, contrapunct, dialoguri și monolog, dramatice); și pe *oralitatea vie, țărănească*, a unei clase *sociale demonizate* – și „*blestemată*” să piară din istorie, prin pierderea pământului și *interdicția tradițiilor ei*. Această *aură originală* a artei prozatorului depășește *cerul ideologiei, dogmele*; și îi oferă succesul de care s-a bucurat până în ziua de azi.

Vizitat de colaboratori, ziariști, reporteri, poeți, publiciști, din toată țara, DRP, redactorul-șef al „Tribunei” a fost, după Nagy István, secretar al Asociației Scriitorilor Cluj, *cel mai important reprezentant al acestei obște*, în deceniul 1971-1981, care s-a redefinit și extins, teritorial: Filiala Transilvania a U.S.R.

Studenții care debutaseră, cândva și uceniciseră la „Tribuna”, erau la finele deceniului 7, *membri deplin* ai U.S.R., autori de volume, po-

ezie, piese de teatru ș.a. Unii uceniciseră și la „Echinox”, „Steaua”, „Napoca Universitară” etc. Și deveniseră *la modă, statistici*, unele *cenșurate*, altele circulând *oral*. Iată una, importantă, aș zice esențială: până la moartea lui Nagy István, în 1979, acest prozator autodidact, care fusese în tinerețe muncitor în docurile din Brăila, care era studiat (și) în limba română, la clasele mari, cu romanul *La cea mai înaltă tensiune*, ajutase să devină membri ai U.S.R. oameni care publicaseră o *broșură*, un ciclu de poezii „*la comandă*”; sau un număr de articole!... În anii '80, un tânăr autor nu putea intra în Uniunea Scriitorilor, decât dacă publicase cel puțin trei volume (de beletristică, dar și eseu, teatru, critică și istorie literară, traduceri etc.). Ei bine, pentru întâia oară, în primăvara lui 1981, *numărul scriitorilor români l-a egalat pe acela al autorilor de carte de alte etnii!* (Concluziile acestei *statistici* urmăreau *două idei: o energie creatoare apreciabilă și intensă; însă și o nesperată „liberalizare” a epocii*).

Caracterul profund *profesionist* al operei lui DRP, popularitatea sa au făcut să poată candida și să fie ales, în iulie 1981, ca Președinte al Uniunii Scriitorilor din România. Așadar, din *lider* al generației sale, în arta prozei, DRP devine (și) cel dintâi *lider*, care venea din *provincie* – din Transilvania; o remarcabilă și rară ilustrare a *descentralizării Culturii românești*.

Din 1982, redactor-șef (și) la „Contemporanul”, putem vorbi de a doua perioadă din viața și creația lui DRP, cea *bucureșteană*, ajungând să fie cunoscut, tradus și pe plan european-internațional, chiar și în SUA.

*

Posed o amintire unică, de istorie *literară*, cu DRP, care mi-a legat pentru totdeauna destinul de dumnealui... A doua zi după cutremurul din 1977, având, întâmplător, bilet de avion, m-a încurajat să nu renunț la călătoria spre București, și m-a îndemnat să scriu (și) un *reportaj*. „Antonovul” a făcut drumul aerian în 40 de minute, în loc de o oră și 20, tremurând din toate încheieturile. Am semnat *trei reportaje* (continuându-mi călătoria, apoi, spre Craiova); reportajele au intrat în diverse *antologii*, referitoare la acea *catastrofă*, în care au pierit oameni anonimi, dar și savanți, oameni de seamă, scriitori ș.a.

Reportajul – gen literar revoluționar, în secolul XX, mi-a oferit o *șansă unică*: aceea de a intra în alt „*cutremur*” și „*cataclism social*”: *Revoluția din Decembrie 1989*. Am participat, am acționat și am scris, zi și noapte, atunci, capitole ale unui lung *reportaj: Memoria vie a Revoluției – Reportajul cel mai fierbinte*, de aproape 50 de pagini; iar acele *texte incandescente* au fost *replicate* în revista „Magazin istoric” (Nr. 10, 1990) și reluate în alte *antologii* ale *Institutului de cercetare a Revoluției Române*, până azi, fiind declarate „*documente istorice*”. Și pe baza lor, Cluj-Napoca a fost declarat un „*oraș martir*” al *Revoluției Române*.

Această *șansă (și revelație)*, în profesia mea, mi-a dat-o, dintre toate genurile literare, *genul de frontieră al reportajului*, pe care l-am învățat, încă din studenția mea, spre a ajunge un *scriitor deplin*, grație Maestrului Dumitru Radu Popescu.

Vasile Lucaciu, Victor Felea, Vasile Grunea, Nicolae Prelipceanu și D. R. Popescu

Domnul președinte

Ion Brad

Așa m-am obișnuit să-i spun lui Dumitru Radu Popescu începând cu vara neobișnuită, și pentru el și pentru mine, a lui 1981. Atunci, după cea mai agitată Conferință a confrăților, a fost ales președinte al Uniunii Scriitorilor. Înainte de-a evoca unele amănunte mai puțin cunoscute ale aceluia moment, țin să amintesc faptul că-l cunoșteam pe D.R. mai de mult, de la Cluj. Era încă student la Medicină (1953-'56) înainte de-a pleca eu de la revista „Steaua”. Acolo, în redacție, potrivit tradiției lansate de A. E. Baconsky, și prozatorilor li se spunea „poete”. Așa că și lui D. R. i se potrivea acest apelativ, dacă ne gândim că debutase cu versuri în ziarul „Crișana” din Oradea (prin 1953 avea 17 ani!), dar mai ales că, încă de la primele sale proze, amestecul de real și fantastic, de luciditate și vis, crea un halou de poezie frustră, ciudată, originală, inconfundabilă. De altfel, stilul acesta, transferat din nuvelele și romanele sale și în piesele de teatru, avea să-l consacre de timpuriu ca pe un „spărgător de șabloane”. Merit deosebit în epoca „realismului socialist” care i-a creat, totodată, dificultăți în relațiile cu criticii, editorii și directorii teatrelor, ca să nu mai vorbim de cenzură. Celebru, în epocă, a rămas al său *Leu albastru*, o nuvelă publicată în 1966, în revista „Luceafărul”, care a fost supusă unui adevărat bombardament public, nu doar cu „ajutorul” criticilor de la revistele literare și al ziarelor, dar și cu cel „spontan” – bine organizat, după obiceiul epocii – al cititorilor. Ne aflam încă într-o desprindere grea de dogmatismul stalinist anterior. În aceeași perioadă, în URSS, după ce Hrușciiov, cel care-l eliberase pe Soljenițin și-i publicase *O zi din viața lui Ivan Denisovici*, fusese debarcat, ajunsese la cârma supremă buldozerul Brejnev și ideologii săi blindați, care tăbăriseră din nou asupra lumii literare și artistice. Iar la noi, chiar după determinarea din martie 1964 și începutul bun al lui Nicolae Ceaușescu în relațiile cu intelectualii, tot ne mai uitam în gura „fratelui” mai mare de la Răsărit. Se pare că, alături de Leonte Răutu, un alt fost om al sovieticilor, care le-a devenit mai târziu adversar, Emil Bodnăraș, cunoscând bine limba rusă, se arătase cel mai afectat de apariția unui „Soljenițin” român, în blana unui *Leu albastru*. De aceea își vărsase năduful împotriva lui în conclavul suprem al PCR. La sfârșitul căruia, chiar Nicolae Ceaușescu, trăgând concluziile dezbaterii respective, s-ar fi pronunțat, în limbajul său colorat: „Lăsați-l, că-i tânăr, să nu-l ardicăm prea tare!” Așa că, aflându-se vorbele lui, după prima zi de „judecată” de la Uniunea Scriitorilor, în care tânărul și incomodul clujean fusese „făcut praf” de colegi, a doua zi, ca prin farmec, totul s-a transformat într-un cor de laude la adresa *Leului albastru*. Se zice că, prudent și rezervat ar mai fi rămas doar un „poet” din redacția „Steiei” de la Cluj.

Fiindcă nu participasem la acele scene, i-am sugerat, zilele acestea, „domnului președinte” ca, pe baza „dosarului” acelei adunări de pomină (primit de el mai târziu de la colegii care preluaseră conducerea „Luceafărului”), să scrie o carte de memorii cu titlul *Al doilea leu albastru*. Sunt sigur că s-ar bucura de un mare succes! În mod sigur mai mare decât celebrele sale romane și piese de teatru care, din păcate, nu se mai reeditează, iar cele noi apar în tiraje mici, ca să nu

zic confidențiale. Se pare că, deși în descreștere, sunt preferate memoriile.

Revenind la corespondența nu prea bogată dintre mine și „domnul președinte” (mai zgârcit cu „scrisorile” și mai generos cu „scrierile”), prima misivă pe care am păstrat-o era expedită, în 1970, de la Cluj, cu antetul revistei „Tribuna”, a cărei conducere o preluase de la Dumitru Mircea. Scrisă de mână, cu un pix de culoare roșie, scurtă și la obiect, o primeam la Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, în calitatea de prim-vicepreședinte: *Stimate tov. Brad, Țin să vă mulțumesc pentru aprobarea pe care ne-ați dat-o în legătură cu deplasarea mașinii în perioada abonamentelor — și să-mi exprim regretul de-a fi fost prea expeditiv în formularea rugăminții noastre de-a ne aproba numirea tov. Victor Felea în postul de redactor-șef aadjunct. Sper că aceasta nu va afecta bunele noastre relații de colaborare, drept pentru care vă așteptăm cu versuri, traduceri și cu tot ce condeii știu să cânte. Cu stimă, D.R. Popescu.*

În locul acelor „cântece de condei”, mi-aduc aminte că-i trimisesem prin colegul Dumitru Ghișe (ei se cunoșteau bine din perioada când lucraseră împreună în redacția „Steiei”) primele 60 de pagini corectate din evocarea *Emil Isac, un tribun al ideilor noi*. Îl rugam ca, dacă dorea să publice în „serial” o parte din lucrare, era bine ca Mircea Zăciu sau Ion Vlad s-o prefățeze. Fotografii destule găseau la Bubi Isac, a cărui soție răspundea de casa memorială a poetului.

Două scrisori importante am mai păstrat din anul 1972. Prima suna astfel:

Stimate poete Ion Brad,

Piesa aceasta a fost scrisă special pentru televiziune: este un concurs acolo și e dată pentru acest concurs. Deci ea vine spre dv. strict personal și n-aș dori să se afle de existența ei... fiindcă sunt pasibil de excomunicare din cadrul concursului. Nu ascund faptul că-am scris această piesă într-un timp record pentru mine: trei zile și jumătate. Ea deci mai poate suporta îmbunătățiri (dar nu sunt convins!). E o piesă despre șantier! Ca și în cazul „Piticului”, am făcut un pariu cu mine însumi că pot scrie — și deci se poate scrie! — o lucrare despre actualitatea cea mai actuală!

M-aș bucura să vă aflu părerea.

Recunosc că mai posed în capul personal încă multe piese pe care sunt în stare să le scriu ori-când: numai să știu că merită să le scriu. Altfel le las acolo.

Sunt foarte curios să vă aflu părerea!

Cu urări de bine,

D.R. Popescu

P.S. Ion Dodu Bălan nu mă iubește! La fragmentul-nuvelă pe care vi l-am trimis prin Bistra Maria să i-l dați ca să-mi zică da au ba la nenorocitul meu de roman — nu mi-a dat niciun semn de viață! „Care” înseamnă totuși un răspuns! Mă rog, asta-i viața! O să scriu alt roman și apoi altul, până o să mă ia dracu. Păcat că romanele nu le pot scrie în patru zile! Dar vă rog să nu-i spuneți nimic lui I.D.! Nici eu n-o să-i mai spun niciodată nimic despre acest roman. E un roman pe care l-am abandonat.

Nu știu de ce-am scris acest P.S. Poate ca un semn de încredere. D.R. Popescu

Stilul său, atât de original în cărți, își păstra ținuta și prospețimea, precum se vede, și în comunicările de acest fel. Dar, sincer să fiu, nu-mi mai amintesc despre care piesă nouă, scrisă în patru zile, era vorba. După zgâlțâiturile ideologice penibile din 1971 („tezele din aprilie”), fusese obligat la revizuirea tuturor repertoriilor teatrale, de care mai răspundeam direct eu, ca și a programelor editoriale, de care răspundea profesorul Ion Dodu Bălan (Dumitru Ghișe preluase de la mine cinematografia), deasupra noastră aflându-se, ca președinte al CCES și secretar al CC-ului, eseistul și scriitorul Dumitru Popescu. Noroc că inteligența și experiența sa de colaborator apropiat al lui Nicolae Ceaușescu (dar neagreat, ca și Ștefan Andrei, de Elena Ceaușescu) ne mai ajuta să înlăturăm unele hopuri stupide și să netezim calea reprezentării unor piese de calitate și publicarea cărților de care nu duceau lipsă editurile. (N-am putut verifica de câte ori a scris I.D. Bălan despre D.R. Popescu, dar mi-aduc bine aminte că i-am înmănat personal un număr din „Analele Universității Spiru Haret” în care distinsul profesor universitar și coleg al nostru îi dedica o amplă schiță monografică.)

În acea situație complicată din 1972 se afla și D.R. Popescu, productiv și, din când în când, din nou „problematic” în toate aceste domenii. Deși, dacă nu mă înșel, între timp fusese ales vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor și membru supleant, ca și mine și I.D. Bălan, în CC al PCR. Mă uit acum în cele 5 pagini mari din vol. V al *Dicționarului General al Literaturii Române*, publicat de Academia Română, în *Dicționarul Scriitorilor Români* (coordonat de Mircea Zăciu), în *Dicționarul biografic al literaturii române* al lui Aurel Sasu, în alte dicționare și istorii literare, abundent apărute din 1972 încoace, și tot nu pot identifica titlul unei piese scrise doar pentru concursul de la Televiziune, nici al nuvelei trimise, prin Bistra Maria, ca să i-l dau lui Ion Dodu Bălan, cel zgârcit, ori numai prudent, în aprecieri. Dar cine era Bistra Maria, aducătoarea, de încredere, a unor asemenea texte și mesaje amicale? Pe-atunci o cunoștea toată lumea, azi n-o mai pomenește nimeni: era o actriță talentată, directoarea Teatrului maghiar din Cluj, fiica din flori a lui Petru Groza, prestigiosul om politic ardelean, prieten și prin asemenea formule, cu maghiarimea. Drept care, după 1989, statuia sa de la Budapesta n-a fost distrusă ca, în „furia revoluționară”, cele de la București și Deva.

La începutul lui septembrie, când eu mă pregăteam să plec în Coreea de Nord (după ce avizasem spectacolul cu „Revizorul” de la „Bulandra”, urmat de un scandal neobișnuit), primeam de la Cluj, tot prin originalul curier Maria Bistra, o nouă scrisoare:

Stimate poete Ion Brad,

Prof. fit de amabilitatea belei directoare Bistra și vă trimit piesa refăcută întocmai cum am discutat zilele trecute. Trimit chiar exemplarul fost la Comitet, pe el se văd exact corectările.

Vă mai rog încă ceva: doamna Bistra are la dânsa și capitolul nuvelă din romanul meu cu pricina de peste doi ani și jumătate: aș dori să ajungă în mâinile criticului Ion Dodu Bălan. Textul acesta cuprinde rezolvate toate sugestiile tovarășului Dumitru Popescu referitoare la „Vânătoarea regală” — sugestii transmise mie de Valerică Râpeanu. Tot Râpeanu îmi zicea să-i dau acest text lui I.D.B. — el fiind la „Parize” în acest timp — și după ce-l lecturează dânsul și-i dă (sper!) avizul cartea să poată fi trimisă la tipar ca să mai poată fi pe piață în acest an (e și timpul!). Mi-ar face o mare

plăcere dacă luni, când sunt chemat la Comisia ideologică la tov. Popescu, să-mi dea tov. Bălan o veste bună și să-i pot spune tov. Dumitru Popescu că Dumitru Popescu e încântat că romanul său de peste 400 pagini a pornit pe o cale bună... I-aș mulțumi anticipat lui I.D. pentru orele luate de mine prin lectura acestui text.

Și încă o rugămintă: nu mă uitați cu hârtia pentru „Tribuna“.

Vă mulțumesc pentru toate și vă urez zbor ușor peste Asia! D.R. Popescu

P.S. Mai adaug pentru I.D. Bălan și un text despre romanul meu (apărut în URSS) – text pe care vreau să-l folosesc drept prefață la romanul care va apărea la noi. Viața are ciudățeniile ei.

Va fi fost oare vorba de piesa *Piticul din grădina de vară*? Romanul *Vânătoarea regală*, revizuit după toate „sugestiile“ rezolvate, în 1973, s-a dovedit una din prozele excepționale ale lui D.R. Popescu. Ea venea după romanul *F*, despre care Ion Vlad, în cap. „Realism mitologic“ din vol. *Convergențe* (1972) scria că își dezvăluie de la început (prima parte a cărții: *Ninge la Ierusalim*) apartenența la „stadiul poetic“ al realismului contemporan... Colegul de facultate și an al lui Ion Vlad și al meu, Dumitru Micu, în vol. III din a sa *Scurtă istorie a literaturii române* scria despre *Vânătoarea regală*: *Este un roman-anchetă, un dosar de mărturii disparate, alcătuit cu un sistem de oglinzi, ce reflectă din unghiurile cele mai diverse o secvență de timp istoric, surprins într-un anume spațiu. Prin renunțarea la perspectiva naratorului unic, omniprezent, la succesiunea logică a situațiilor, într-un cuvânt la organizarea clasică, scrierea exemplifică o tipică situație la antipodul epicii tradiționale.* De altfel, Dumitru Micu reia, amplifică și diversifică aceste caracterizări în sinteza sa din marele dicționar al Academiei Române, unde citim formulări ca: „*dilatarea percepției realului până la fabulos și mitic*“; „*a dărâmat zăgăzurile din calea invenției în materie de tehnică romanescă*“; „*Discontinuitățile, ruperile de nivel, derogările de tot soiul de la normal, ancorarea în excentric, amestecul de tragic și grotesc, de sublim și ilar au rolul de a compune o lume în care totul e răsturnat, în care nu funcționează reguli, criterii*“ etc. etc.

Nu știu, n-am observat dacă a vorbit cineva mai atent despre varietatea extraordinară și fanteziile titlurilor lui D.R. Popescu, de la debut până în ziua de azi, în prozele, piesele de teatru, scenariile de film, eseurile și publicistica sa. Iată câteva: *Fata de la amiază, Somnul pământului, Duios Anastasia trecea, Prea mic pentru un război așa de mare, Acești îngeri triști, Ploaia albă, Piticul din grădina de vară, Vânătoarea regală, O bere pentru calul meu, Împăratul norilor, Ploile de dincolo de vreme, Leul albastru, Câinele de fosfor, Orașul îngerilor, Moara de pulbere, Dragostea e ca și-o râie, Dumnezeu în bucătărie, Mireasa cu gene false, Paolo și Francesca și al treisprezecelea apostol, Falca lui Cain, Pușca lui Caragiale, O baltă pe Dunăre, Dudul lui Shakespeare* etc.

După ce am ajuns la Atena, primeam felicitări de Anul nou, unele din partea sa și a familiei, altele semnate împreună cu ceilalți colegi din conducerea Uniunii Scriitorilor, ca vicepreședinte. Cu antetul revistei „Tribuna“, pe care a condus-o din 1970 până în 1981, am reținut doar scrisoarea trimisă la 7 ianuarie 1976:

Stimate tovarășe Ion Brad,

Revista „Tribuna“ consemnează la 19 februarie 1976 apariția numărului 1000 din seria inaugurată în 1957. În intenția de a înregistra acest

moment aniversar și de a-i conferi calitatea de eveniment cultural însemnat nu numai pentru viața spirituală a Clujului, vă invităm călduros să colaborați la numărul din 19 februarie 1976.

Am aprecia prezența dumneavoastră printre semnatarii din acest număr, dorind ca paginile revistei să întrunească reprezentanți de prestigiu ai științei și artei din toate generațiile și din diverse domenii de preocupări.

Am considerat că numărul 1000 al „Tribunei“ să fie consacrat în principal problemei relației dintre istorie și arte, ideii afirmării conștiinței istoriei în cultură precum și în alte sfere ale cunoașterii. Este motivul pentru care vă invităm să reflectați asupra temei din unghiul cel mai apropiat domeniului dumneavoastră.

Dorind ca acest număr să beneficieze de o prezentare grafică deosebită, vă rugăm să ne trimiteți colaborarea dumneavoastră până la data de 2 februarie 1976, menționând pe plic numele redactorului șef al revistei.

Cu mulțumiri,
Redactor șef,
Dumitru Radu Popescu

N-am căutat textul prin care știu că am răspuns invitației sale. Mă socoteam, în continuare, un colaborator vechi și devotat al săptămânalului cultural clujean, condus și scris de atâția oameni talentați.

În sfârșit, să revin la momentul din care am început să-i spun lui D.R. Popescu „domnule președinte“.

Era în ziua de 26 iunie 1981, când primisem telegrama să plec de la Atena la București. Nu știam că plecarea aceea, în principiu pentru a participa la „plenara de vară“ a CC-ului era să fie una dintre cele mai importante din viața mea. De ce? Nu fiindcă se analizau acolo, cu cifre uneori umflate, „realizările“ unei jumătăți de an dificil mai ales în domeniul industrial, iar în cadrul acestuia, în industria constructoare de mașini, afectată de subiectivism și megalomanie, nici fiindcă trebuia să ascult iar, în direct, criticile dure, gălăgioase ale lui Ceaușescu, o moară care începuse să macine în gol, și autocriticele formale sau înspăimântate ale miniștrilor și primilor-secretari vizați. Nu, nu pentru spectacolul acesta repetat automat și trist pentru un intelectual și un diplomat obișnuit cu spectacole de teatru public mai autentice, cum erau cele grecești. Nu. Pentru mine devenise importantă acea plenară fiindcă, într-o pauză, cineva a anunțat la microfon că „tovarășii Titus Popovici și Ion Brad“ sunt invitați urgent la „tovarășul Manea“. Numele acesta îmi era apropiat, fiind purtat de un om pe care îl cunoscusem încă de la mutarea mea din Cluj la București, în toamna lui 1955, când „tovarășul Manea“ era șeful protocolului CC al UTM. Mai târziu devenise șeful de cabinet al lui Nicolae Ceaușescu, omul care-i cunoștea cel mai bine firea, programul, orele liniștite și cele agitate, hachițele, de care ținea cont când programa vizitele la „șef“.

Anunțul trezise rumori în sala de ședințe, toată lumea căutându-l din priviri mai întâi pe Titus, personaj mult mai cunoscut și popular decât mine, pentru cărțile și mai ales pentru filmele de pe ecrane, multe realizate cu Sergiu Nicolaescu, și serialele de la televiziune. Dar Titus tocmai lipsea, plecase, probabil, să prânzească acasă, la Capșa sau la Athenée Palace, cu vreun prieten scriitor venit din provincie. A doua zi începea conferința pe țară a Uniunii Scriitorilor, eveniment mai important ca o „plenară obișnuită“ a CC-ului, mai ales într-o peri-

oadă agitată, politic și ideologic, pe plan intern și extern. Așa că, rămas singur, fără Titus, m-am îndreptat spre „tovarășul Manea“, bănuind de ce sunt chemat de șeful partidului și al statului. Ceaușescu era preocupat, în acele zile, ca în locul lui George Macovescu, căzut în dizgrație, să fie ales președinte al Uniunii Scriitorilor tot un membru al Comitetului Central. Era ambiția lui, dar mai ales a Elenei Ceaușescu, controlorul suprem al „cadrelor“, de a pune în fruntea tuturor uniunilor de creație „oameni de încredere“, adică membri ai CC-ului. Bietul Macovescu, fostul meu șef, ca diplomat! El plătea atunci consecințele, aproape firești, ale complexului său de scriitor mărunț, pus să dirijeze, în locul unui Zaharia Stancu, bonzii literaturii române, complexul unui fost reprezentant al dogmatismului stalinist, trecut, din convingere sau numai din oportunism, la atitudini de diplomat liberal, într-o perioadă când Ceaușeștii strânseseră „șurubul“, sub presiunea străinătății, mai ales a „Europei Libere“, cu atacurile ei tot mai virulente.

De la sala de ședințe, până la „Cabinetul 1“, m-a întâmpinat Ilie Rădulescu, mutat de la Externe în funcția de secretar al CC, responsabil cu problemele culturii. Fricos, speriat și de umbra lui, cum îl știam mai de mult (mai ales din episodul nefericit cu spectacolul *Revizorul* și urmările lui), acesta a ținut să-mi șoptească de ce mă chema Ceaușescu, sfătuindu-mă ca nu cumva să vorbesc despre „taberele“ care urmau să se înfrunte la Conferința Scriitorilor, să nu trădez, adică, secretele lui Polichinelle, cunoscute de tot târgul Bucureștilor. „Vom vedea ce mă întreabă“, i-am răspuns.

Am așteptat cât am așteptat în biroul lui Constantin Manea, până când el a socotit că se terminase „odihna Tovarășului“. M-a anunțat. M-a introdus în biroul uriaș, în care mai fusesem ultima oară înainte de a pleca ambasador în Grecia, în octombrie 1973. Mă îndreptam emoționat spre măsuța din fața biroului încărcat de dosare și cărți – primea toate exemplarele de semnal de la edituri – gândindu-mă la riscul de a fi rechemat de la Atena ca să ajung din nou în „viesparul“ de la Uniunea Scriitorilor, care îmi mâncase sănătatea, timp de trei ani, într-o perioadă poate mai puțin contradictorie decât cea din 1981.

Nu mi-a întins mâna, m-am așezat și m-am trezit că mă întreabă: „Tu ce mai faci?“ „Cum știți – i-am răspuns – mă străduiesc, la Atena, să punem în aplicare hotărârile pe care le-ați stabilit cu Karamanlis, mai ales în domeniul economic...“ „Bine, dar acum să știi că ne-am gândit să candidați și tu la președinția Uniunii Scriitorilor...“ „Vă mulțumesc, tovarășe președinte – m-am grăbit să-i răspund – dar eu nu cred că am vreo perspectivă să fiu ales...“ S-a uitat curios la mine: „De ce?“ „Fiindcă eu nu aparțin nici uneia din bisericuțele de la Uniunea Scriitorilor. Ei își aleg președinții înainte de vot...“ Aerul grav de pe fața lui îmi arăta că avea dreptate cel care mă avertizase că lui Ceaușescu nu-i plăcea, nu mai credea în existența unor asemenea „fracțiuni“ nici printre oamenii cei mai subiectivi de pe lume, scriitorii. „Bine – mi-a zis – o să vedem...“ Și cu asta, i-am mulțumit și am plecat, la ușă așteptând alte personaje mai importante. Se pare că Titus Popovici, greu de găsit la ora aceea, nici n-a mai apucat să-l vadă, din cauza înghesuiei de la lucrările Plenarei care trebuiau încheiate cu „hotărâri importante“ și tradiționalul discurs al lui Ceaușescu.

Mă gândeam că incapacitatea sau refuzul lui de a cunoaște adevărul și realitățile, inclusiv din domeniul culturii și artei, evoluau foarte rapid.

Ca să rămân la situația de la Uniunea scriitorilor, e cazul să amintesc ceea ce spusese la încheierea întâlnirii pe care o avusese cu un grup mare de scriitori, la 26 august 1980: „Trebuie să pornim, într-un fel sau altul, și de la faptul că mulți se consideră genii; toți ar dori sau foarte mulți doresc să rămână în istorie și în literatură. Desigur, încearcă să accelereze cât mai mult această idee cu speranța că până la urmă va fi rezolvată...! Este un lucru omenesc, nu este de astăzi, și nu trebuie să dramatizăm unele stări de lucruri așa cum nu trebuie să încurajăm alte stări de lucruri.”

Acestea și multe altele le rostise nu în fața oricui, ci a unor scriitori importanți, care îi ceruseră acea întâlnire, să-și descarce ofurile, să pună în cauză abaterile de la „linia partidului”, patronate chiar de George Macovescu. Printre vorbitori se număraseră: Romul Munteanu, Nichita Stănescu, Dan Zamfirescu, Alexandru Andrișoiu, Teodor Balș, Paul Anghel, Fănuș Neagu, Mihai Ungheanu, Mihai Beniuc, Marian Popa, Mircea Micu, Iulian Neacșu, Dumitru Bălăieț, Pompiliu Marcea, Gheorghe Pituț. Stenograma acelei întâlniri, publicată de „Adevărul literar și artistic” din 1 martie 2005 se constituie într-un capitol extraordinar de autentic al atmosferei literare de atunci.

A doua zi, la sala mică a Palatului, începeau lucrările Conferinței scriitorilor, unde eram invitat, nu delegat. Titus apucase să-mi spună că pe el nu-l interesa funcția de președinte într-o „Uniune de clănțai”, fără să mă creadă că eu n-o doream nici pe atâta. Oricum, vestea că fusem chemați la Ceaușescu se răspândise rapid, încât susținătorii lui Macovescu, printre care Bogza, Jebeleanu și toți cei interesați să-l păstreze în post, se uitau la mine de parcă aș fi căzut din lună, ca să le fac lor dificultăți. Până și amicul meu Mircea Zăciu și aderenții lui veniți de la Cluj mă ocoliseră, ceea ce mie îmi convenea, fără să le mărturisesc însă adevărul. Nu voiam ca informatorii Securității să-i raporteze lui Ceaușescu o asemenea atitudine, știind bine că erau mulți gata s-o facă. În schimb Titus, actor înzestrat cum îl știam din multe pățanii de altădată, se afla în contacte și convorbiri vesele, cordiale cu toate grupurile, dovedind că... Dar să nu anticipez... Discuțiile s-au arătat încordate, atacurile la „linia oficială” și laudele la „linia Macovescu” se țineră lanț. Ele nu vizau numai literatura, ci băteau cu mult mai departe. Așa că Ilie Rădulescu, însărcinat cu „apărarea politicii partidului”, se dovedise moale, neputincios, în fața matadorilor din cele două tabere (poate că erau chiar mai multe), astfel încât Ceaușescu n-a mai fost dispus să vină personal, ca altă dată, să-i salute pe foștii „ingineri ai sufletului omenesc”, să-i împace, să le promită, să...

Emoțiile mele crescuseră în noaptea numărării voturilor, nu cumva să scap mai puțin tăiat de pe listă, să mă trezesc candidat valabil la conducerea unui front asemănător cu „războiul civil” al grecilor. Noroc că știam cum funcționase, de mai multe ori, mașina de vot, al cărei comandant oficial era de fiecare dată generalul Laurențiu Fulga, vicepreședintele tradițional al Uniunii. Nu puteam bănuși că experiența lui istorică va reuși, din nou, să-i pună în minoritate pe toți membrii Comitetului Central, în afară de Jebeleanu și de Macovescu, despre care știa că oricum nu vor fi acceptați de Ceaușescu. De aceea, singurul candidat valabil ar fi rămas nimeni altul decât... Laurențiu Fulga.

Dimineața, după număratoarea tuturor voturilor, Titus obținuse lista respectivă. După care, luându-mă de mână, ne-am îndreptat spre

cabinetul lui Dumitru Popescu, la CC, din anticamera căruia i-a dat mai întâi un telefon doamnei Pușa: „Popovicioaio, striga să se audă, nu mai ești madam Președinte!” Titus cel obișnuit să fie mereu câștigător în toate, era acum supărat, chiar indignat, mai ales pentru comportamentul „oportunist” al lui Ilie Rădulescu, pe care începuse să-l facă troacă de porci în fața lui Dumitru Popescu. Acesta era însărcinat să-l anunțe personal pe Ceaușescu, aflat într-o „vizită de lucru” la Porțile de Fier, despre rezultatul votului de la Scriitori. (Notez aici că Dumitru Popescu, membru al CPEx, deși superior în rang lui Ilie Rădulescu, scriitor eminent el însuși, nu fusese implicat direct în Conferință, fiindcă unii scriitori îl acuzaseră că ar fi ținut partea „talibanilor”, nu a „comuniștilor” și că ar fi folosit expresia ireverențioasă: „Să fie curățate grajdurile lui Augias de la Uniunea Scriitorilor”.)

La întrebările lui Ceaușescu, îl auzeam răspunzând: „Nici Titus, nici Brad... În schimb, dintre membrii CC voturile cele mai multe le-a obținut Dumitru Radu Popescu de la Cluj”. După care i l-a pasat la telefon pe Ilie Rădulescu, verde la față, bătăindu-se ca un școlar, în pragul unei eliminări.

În sfârșit, ca să nu mai lungesc vorba, Consiliul nou ales al Uniunii era convocat doar a doua zi, după întoarcerea lui Ceaușescu la București. Din însărcinarea sa, primul ministru Dăscălescu a condus lucrările ședinței, recomandând alegerea lui D. R. Popescu, fost vicepreședinte în legislatura anterioară, autorul prestigios al atâtor nuvele, romane, piese de teatru și scenarii de film. Avea doar 46 de ani, deci devenea cel mai tânăr președinte al Uniunii, de după război, cu multe simpatii din partea ardelenilor, dar și a oltenilor, de unde își trăgea rădăcinile. Cum era firesc, consultat înainte de ședință, el acceptase în noua echipă și pe bătrânul și vicelanul general înfrânt, Laurențiu Fulga, precum și pe „aiatollahii” din tabăra condusă de Geo Bogza. Se pare că acesta a mărturisit cuiva că pentru ocazia respectivă avea pregătite în buzunar două variante de discurs. Până la urmă l-a citit pe cel favorabil noului președinte D. R. Popescu.

Primul fericit de această evoluție a evenimentelor eram tot eu. Sărbătoream această „înfrângere” fericită, în calitate de invitat al colegului și prietenului Petre Sălcudeanu, la casa lui de la Otopeni, împreună cu Titus și cu D.R. Scriitor și gospodar de seamă, Petrică ne-a cinstit pe toți cu cireșele cărnose, din pomii lui uriași, cu specialități ardelenesti, pregătite de Ileana, după care, vinul din producție proprie, scos de la răcoarea fântânii, ne-a potolit pe toți. În afară de noul președinte al Scriitorilor, dușman înrăit al paharului, conștient de zona furtunoasă în care se trezise, fără să se sperie și fără să-i displacă. Avea în față un câmp minat, ca țărani din nuvela și filmul său *Duios Anastasia trecea...*

Sincer sau nu, Titus îi declara toată dragostea și tot sprijinul. Dar avusese de grijă, cherchelit cum era pe la miezul nopții, să mă dezbrace pe mine de o frumoasă bluză grecească. Zicea că trebuie să se laude cu ceva, ca „fost candidat”, când va ajunge la vila lui din Munții Hațegului, unde îl invitase să pescuiască, în uriașul lac de la hidrocentrală, pe amicul nostru grec Dimos Rendis. Acesta, la rândul său, îl invitase pe Titus să pescuiască împreună în apele Mării Egee în insula Andros. O nobilă și veche pasiune, ca și vânătoarea, pe care Titus avea s-o plătească, din păcate, prea scump...

De-atunci au trecut, iată, atâția ani și eu tot cu apelativul „domnule președinte” îl caut la telefon

sau îl salut cu ocazia întâlnirilor. Dese și nu prea, în toți acești ani marcați de tensiunile, uneori dramatice, de la Uniunea Scriitorilor, la ședințele de comitet ale căreia eram obligat să particip și eu. Noroc că, înțelegând situația delicată în care era pus la aceste ședințe, din cauza dublelor presiuni contradictorii (de sus, prin Suzana Gâdea, Ion Traian Ștefănescu, Mihai Dulea, care cereau discuții și rezoluții de „adeziune la politica PCR și a conducătorilor săi”, iar de jos, adică a scriitorilor, nemulțumiri mocnite sau gălăgioase față de „cenzură” și condițiile materiale precare) D. R. Popescu le convoca tot mai rar. Dar avea de grijă să se implice cotidian în rezolvarea practică, negălăgioasă, a multor chestiuni pe care le cunoștea și le împărtășea ca vechi și solidar coleg de breaslă. Reprezentantii securității și „turnătorii” atrași sau angajați de la Casa Scriitorilor (pe care el povestea, cu haz, cum îi prinsese în „flagrant”, cu aparatulă cu tot, într-o încăpădere din podul clădirii istorice respective) l-au pus, desigur, în dificultate de atâtea ori. Numai oportuniștii și unii profitori de ajutorul său moral și material din cei 9 ani grei ai președinției sale l-au acuzat, după 1989, de „lipsa de democrație” de la Uniunea Scriitorilor. În schimb, niciunul dintre autointitulații „disidenți” sau dintre veșnic nemulțumiții matadori (Jebeleanu, Deșliu, Dinescu etc.) subvenționați prin Traian Iancu și îndatorați cu sute de mii de lei – sutele de milioane de azi – nu l-au putut acuza pe „domnul președinte” că nu și-ar fi plătit chiar și ultimul sandviș consumat în toți acei ani.

În ce mă privește, după ce am trecut de la Externe la conducerea Teatrului „Nottara”, m-am bucurat de succesul prelungit al spectacolului memorabil cu *Acești îngeri triști*, jucată de actori plini de har, printre care și genialul Horațiu Mălăieș, așa cum l-am aplaudat și la alte spectacole, ultima oară, în sala mare a Teatrului Național, la reprezentarea piesei *O batistă pe Dunăre*, în regia lui Ion Cojar, având în rolurile principale pe regretata Leopoldina Bălănuță, pe alte mari actrițe ca Ileana Stana Ionescu și Mariana Mihuț, pe Rodica Popescu-Bitănescu și tânăra Maria Buză.

Cu toate că, și în ultimii ani, D. R. Popescu a mai scris alte și alte piese, la fel de inspirate și la fel de actuale ca filosofie individuală și colectivă, teatrele pe care numele său le onora altădată nu s-au mai grăbit să le monteze. Ar fi putut, acești directori și regizori, care au făcut carieră cu numele și uneori cu protecția lui D. R. Popescu să-i citească, de exemplu, textele incluse în volumul *Noaptea săptămânii* (ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2005) cu titlurile lor inspirate ca întotdeauna: *O felie din creierul lui Einstein*, *Pisica oarbă cu clopoței*, *Dafnis și Floarea în răscrucea imperiilor moarte și Cimitirul de trenuri*. Iar aceasta din urmă, cu subtitlurile: „Turnul cu apă”, „Bătrânul Isus”, „Balul criminalilor”, „Inelul lui Dracula”, „Cine calcă pe bani?”, „Venii de luați lumină”, „Viața ca o sărbătoare sau Hărțuiala fulgerelor”, „Vântul și Vraja deșertăciunii”. Aveau, așadar, perfectă dreptate toți criticii, fără excepție, care au văzut, încă de la începuturi, originalitatea acestui stil de literatură a realului și fantasticului, trecând apoi firesc de la modernism la postmodernism, de la grotesc la sublimul poetic. [...]

(fragment din vol. *Aicea, printre ardeleni*, Cluj-Napoca, Ed. Casa Cărții de Știință, 2007)

Câteva mărturii

Valeriu Râpeanu

Niculae Gheran și D. R. Popescu

Nu am de gând să scriu un articol aniversar despre Dumitru Radu Popescu, ci să împărtășesc o suită de mărturisiri despre un scriitor și un om care a marcat în mod fericit câteva decenii de literatură română, a înfruntat oficialitatea vremii prin ceea ce a scris, a apărat demnitatea breslei scriitoricești urmând exemplul marelui Zaharia Stancu. Și asupra căruia s-a abătut torentul denigrării, cunoscând mângăiașii și a ingratitudinii.

Încă din tinerețea sa scriitoricească Dumitru Radu Popescu avea să stârnească nemulțumirea oficială, enervarea forurilor de partid, amenințări contondente. Îmi amintesc o ședință care a avut loc în sala Oglinzilor a Casei Scriitorilor din Calea Victoriei (Pe atunci imobilul **era** al scriitorilor, **acum** au fost alungați și clădirea **așteaptă** omul de afaceri care – mai mult ca sigur – are să o transforme într-un restaurant de lux pentru bogații României de astăzi). Participa un activist cu grad mare în ierarhia vremii: șeful secției de literatură și artă a C.C. al P.C.R.. Fapt rar. După ce a arătat cu glasul strangulat de indignare care sunt „gravele” defecte ale nuvelei *Leul albastru* ce nu trebuia să vadă lumina tiparului, a încheiat cerând pur și simplu ca autorul să fie dat cu capul de toți pereții! Sala era consternată. Atunci, secretarul de partid al uniunii Scriitorilor, Ion Lăncrăjan, s-a ridicat și a protestat cu toată energia împotriva „măsurilor” preconizate de activistul cu grad înalt, arătând că așa ceva nu se poate întâmpla. A luat imediat cuvântul Horia Lovinescu. Nu era membru de partid și în general se ferea să ia o atitudine tranșantă în ședințele Uniunii Scriitorilor. De data aceasta a vorbit energic, nedisimulat, fără ocolișuri, spunând că este prima dată când aude un secretar de partid care se situează de partea celui acuzat, care nu primește docil ordinele „de sus”, care își spune părerea cu franchețe. Părere cu care este integral de acord.

Cei peste o sută de oameni câți eram în sală am fost pur și simplu îngroziți de vehemența cu care cel trimis de C.C. al P.C.R. a înfierat nuvela și de radicalele măsuri ce se preconizau, chiar la figurat, împotriva autorului.

Dar în același timp reacția promptă a celor doi

amintiți a arătat că obștea scriitoricească nu se lasă intimidată și că este solidară cu un scriitor aflat la începutul carierei sale și care nu urma canoanele vremii.

*

Când am preluat conducerea Editurii Eminescu la 1 august 1972, am aflat un portofoliu imens: 3000 de manuscrise X, adică acele manuscrise care, din diferite pricini, nu intrau în vederea editurii. În consecință intrau în procesul lecturii (redactor, redactor-șef, director etc.). Printre cele 3000 de manuscrise acumulate și care nu aveau nici un viitor și „zăceau” în ceea ce se numea „portofoliu putred” se afla și un roman de Dumitru Radu Popescu... *Vânătoarea Regală*. Când am auzit i-am cerut imediat redactorului-șef Lucian Cursaru să-mi aducă manuscrisul, care după spusele celor din editură, „era imposibil să apară” de aceea fusese clasat X. L-am cerut. L-am citit. Am avut o discuție civilizată cu Dumitru Radu Popescu și am aflat împreună soluțiile care să ducă la apariția romanului. Cu onestitatea care îl caracterizează prozatorul a relatat într-un interviu apărut atunci cum s-a ajuns la apariția romanului: câteva „tăieturi” care nu afectau în nici un fel nici mesajul, nici structura compozițională a cărții. O carte care apare într-un timp record – în 1973; și astăzi, conform *Dicționarului General al Literaturii Române P/R.*, p. 349, romanul „rezistă cenzurii timpului... prin dezvăluirea hidoșeniilor și strâmbătății sistemului comunist” (capitolul dedicat scriitorului aparține lui Ion Simuț). Ce am vrut să arăt aici: că scrierile lui Dumitru Radu Popescu nu au cunoscut un drum lin spre tipar ci au întâmpinat opoziții generate de mesajul lor chiar dacă acesta ni se înfățișa învăluit în parabole. Pe care cititorul le sesiza imediat. Am vrut să aduc această mărturie pentru a arăta că o carte care a marcat evoluția literaturii române era să fie restituită autorului. Eco-ul public a fost unul ieșit din comun și-am „verificat” această popularitate a scriitorului într-un „turneu” de întâlniri cu cititorii în librăriile și școlile din Sibiu, Reșița, Caransebeș, când Dumitru Radu Popescu era pri-

mit și privit de cei tineri ca și de cei în vârstă ca unul din marii scriitori contemporani.

Peste trei ani, în 1976, am reeditat *Vânătoarea Regală* într-un tiraj de 48.000 de exemplare. Am înscris-o în colecția „Biblioteca Eminescu” alături de un volum – postum – de Vladimir Streinu.

*

S-a spus și s-a vorbit mult despre faptul că Dumitru Radu Popescu a „stat” zece ani ca președinte al Uniunii Scriitorilor și n-a convocat după patru ani congresul sau conferința pe țară a Uniunii. Nu putea să o facă el.

Dar în calitate de președinte... Îmi aduc aminte de o convorbire într-un grup de scriitori la care participa și profesorul Ion Zamfirescu, când ne întrebam ce rău a făcut în această calitate Dumitru Radu Popescu? Și atunci chiar distinsul om de cultură a spus ce bine a făcut scriitorul-președinte. Cea mai importantă faptă a sa în împrejurările de atunci a fost că a reușit să păstreze sistemul de pensii al Uniunii Scriitorilor așa cum l-a statuat Zaharia Stancu. Cine n-a trăit atunci nu știe că pensiile primite prin Uniunea Scriitorilor erau una din principalele obsesii ale Elenei Ceaușescu, deoarece în concepția ei scriitorul nu presta o activitate precum ceilalți oameni ai muncii și în consecință nu avea drept la pensie! Mai mult, Dumitru Radu Popescu, procedând cu multă dibăcie, a reușit să convoace plenary ale Consiliului Uniunii Scriitorilor, unde, după un „referat principal” pe care nu-l asculta nimeni, urmau discuții în cadrul cărora se exprimau puncte de vedere curajoase (îmi amintesc de ceea ce a spus Alexandru Paleologu care a cerut un „nou congres al IX-lea al P.C.R.” care, spunea regretatul critic, a fost uitat), ca apoi la punctul Diverse să se acorde pensii și întregiri de pensie celor care lucrau în sistemul de stat.

Mai mult, Dumitru Radu Popescu, ca președinte al Uniunii Scriitorilor, a ajutat substanțial pe acei scriitori în vârstă ale căror venituri erau insuficiente pentru a-și procura medicamentele prescrise. M-am dus la dânsul și i-am arătat situația Căllei Delavrancea care se apropia de o sută de ani și nu avea posibilitatea să-și cumpere toate medicamentele. Și tot lui Dumitru Radu Popescu i-am înfățișat situația lui Augustin Z. N. Pop, istoricul literar care trecuse de șaptezeci și cinci de ani și care era foarte grav bolnav (avea să moară în 1988). Dumitru Radu Popescu a aflat soluția pentru a-i ajuta pe acești oameni (nu au fost numai cei citați de mine ci mulți alții s-au aflat în aceeași situație critică): trebuiau să prezinte rețeta și factura de la farmacie și Uniunea Scriitorilor deconta costul medicamentelor. Am auzit că într-una din primele ședințe de Consiliu de după 1989 cineva, îmi este silă să-i rostesc numele, a cerut să i se impute lui Dumitru Radu Popescu sumele plătite pentru medicamentele necesare scriitorilor vârstnici și suferinzi, pentru că faptul nu era prevăzut în Statutele Uniunii! Ce rușine, ce mizerabilă coborâre pe scară umană.

Și tot în timpul cât a fost președinte, în ciuda opoziției feroce a Cabinetului 2, Dumitru Radu Popescu a izbutit să primească și membri noi în Uniunea Scriitorilor. Voi aminti doar un nume: Mihail Șora.

Mă opresc aici, cele câteva mărturisiri contribuie, cred, la alcătuirea unui portret moral și scriitoricesc ce merită respectul pentru contribuția însemnată, curajoasă, demnă la propășirea literaturii române contemporane.

Printre rânduri despre „Corul morilor de vânt”

Ștefan Damian

Dacă ar fi să mă întorc în anii celor care au trecut deja de șase decenii – și o voi face, silit de cel mai nemilos dușman al omului, fratele timp – și, mai ales, localizând, la Clujul fierbinte al acelei perioade, revăd, în imaginație, o serie întreagă dintre scriitorii care făceau parte din peisajul citadin. Iar, printre aceștia, un loc deosebit îl avea D. R. Popescu, sau, mai pe scurt, DRP-ul, cel venit de la „Steaua” în fruntea „Tribunei”, revista cu sediul în centrul „vechi” al Clujului, pe acolo pe unde se împleteau drumurile noastre, ale celor tineri, fie că aveam, fie că nu aveam ceva de făcut. Dar, de cele mai multe ori, aveam: prin fața „Tribunei” se trecea spre sau dinspre „Echinocțiu”, către Biblioteca Universității ori a Academiei, spre „Arizona” sau la cantina, uneori nu prea generoasă, de la căminul „Avram Iancu”, cel în care înaintași de-ai noștri scriseseră pagini de cultură și eroism național.

Acum mai bine de patruzeci de ani, DRP-ul era un tânăr matur, păstrând încă zvăpăierea vârstei dintre două etape fundamentale ale vieții, care gândea revista și implicarea ei în realitate cu o sprinteneală care îi pune pe gânduri pe colegii săi din alte redacții. Cu tinerețea și mobilitatea caracteristice, s-a angajat la întinerirea revistei, a redactorilor și a colaboratorilor. Astfel, noi, tinerii, scriitori „la primele arme” și artiști plastici, încă năuciiți la terminarea facultății de noutățile care ni se deschideau și închideau cu o voioasă nonșalanță, ne întruneam seara, la Cenaclul care se desfășura în sala Asociației și apoi, ziua, în sălile „Tribunei” – unde, printre altele, aveau loc lungi și pătimașe partide de șah – sau pe coridorul împărțit cu „Asociația Scriitorilor” unde ne aștepta o masă de ping-pong de la care nu ne mai lăsam duși. Alteori, mergeam împreună cu DRP să jucăm fotbal în parcul „Babeș”: erau partide inversunate, pe viață și pe moarte, dar, mai ales, terminate la berea de la Chios pe care o plătea redactorul-șef, fiind el cu portofelul mai rotund decât al nostru! Atunci vedeam în el nu neapărat pe autorul important de romane, povestiri, piese de teatru, ci pe un camarad doar cu ceva mai în vârstă decât noi, care știa să se bucure de o lovitură bună dată mingii, de un gol sau de o glumă rostită de vreunul dintre colegii ori adversarii de pe teren.

Cu DRP-ul am avut câteva întâmplări care mi-au schimbat rostul: după debutul revuistic – în „Tribuna” (Al. Căprariu era redactor șef adjunct!) urmat, apoi de colaborări la „Steaua” și „Echinocțiu” – debutasem în volumul colectiv de versuri *Eu port această ființă* (Ed. Dacia, 1973) și aveam pregătite alte două volume de poezii. Așadar, eram gata să mă prezint ca poet, mai ales că tot ce publicasem fusese bine primit din partea unor poeți consacrați, printre alții și de către Ștefan Augustin Doinaș, în „România Literară”. Negăsind sprijin la editură, într-una din zile mi-am luat inima în dinți, am bătut la ușa redactorului-șef al „Tribunei” și, odată intrat, i-am spus că am niște poeme pregătite pentru tipar – adică erau bătute la mașină! L-a chemat imediat pe fostul meu coleg de facultate Marcel Constantin Runcanu, i le-a dat și i-a spus să le citească într-o săptămână. Pe când păraseam încăperea, DRP-ul mi-a pus următoarea întrebare: „Ascultă, proză nu scrii?” Răspunsul meu a fost negativ, nu scrisesem până atunci, nu aveam habar cum se scrie, practic, o povestire!

Dar întrebarea m-a pus pe gânduri. Știam că „moșise” debutul unor prozatori, printre care Vasile Sălăjan, Radu Mareș, Dan Rebreanu, Marcel Constantin Runcanu și alții, prezentându-i în cuvinte „temperat-avântate” pe ultima copertă, dându-le

girul și aruncându-i în arenă.

Ajuns acasă, noaptea, întins în pat, am încercat „inventez” planul unei proze scurte. Totul mergea extrem de firesc și ușor! Dar dimineța, când am vrut să-l schițez pe hârtie, am fost complet dezamăgit. Numi mai aduceam aminte decât de prima frază, am pus-o pe hârtie, literele se animau, se uitau la mine cu un zâmbet răutăcios. Și, m-am oprit. Am plecat în „centru”, am ajuns pe la „Tribuna” cu o nouă cută pe frunte! Nu știam cum trebuia să evolueze povestirea. Îmi treceau prin minte fel de fel de începuturi de frază, fiecare cuvânt mi se părea o nouă și îngrijorătoare încercare. Dar, spre propria surprindere, după câteva zile, vreo trei pagini bătute la mașină formau prima mea proză scurtă! Într-o săptămână aveam deja vreo

Hic et nunc sau La Vinătoarea regală, cu blazonul de Împărat al norilor, însoțit de Cei doi din dreptul Tebei, duios D. R. Popescu trecea

Daniel Corbu

A încerca o schiță de portret dedicată lui Dumitru Radu Popescu înseamnă a vorbi despre un mare scriitor. Despre un om blestemat la a visa, a construi din idei și stări, a scrie. Fiecare carte a sa e un palat artistic, dotat cu turnuri, șanțuri de apărare etc. etc.

Făcînd parte din prestigioasa generație '60, unde i-a avut colegi de verb și reverb pe Nicolae Velea, Fănuș Neagu, Ștefan Bănuțescu, Al. Ivasiuc, Romulus Guga, Sorin Titel, Dumitru Radu Popescu și-a împărțit scrisul între proza scurtă, roman și teatru. Majestuos în fiecare. Nuvela *Duios Anastasia trecea* este o capodoperă de gen, iar personajul Anastasia este considerat de toți comentatorii o Antigona locală. Curajul, forța sentimentului și respectul față de vechile rînduiri au dus la asemănarea Anastasiei (în greacă *anastasis* înseamnă înviere) cu celebra Antigona, fiica lui Oedip, care-l înfruntă pe regele Creon pentru a-și înmormînta fratele, pe Poliniche. În același fel Anastasia lui D. R. Popescu înfruntă toate amenințările (cu tortura, cu moartea) pentru a înmormînta un străin de neamul ei, sîrb. Nu mai prejos sînt nuvelele *Dor*, *Leul albastru*, *Ploaia albă*, *Fata de la miazăzi*.

Personal, am luat contact cu opera lui D. R. Popescu prin intermediul piesei de teatru *Muntele*, jucată la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, pe cînd eram elev de liceu. Este piesa care a făcut din autor „un dramaturg fundamental”, un reper. Deschid acum cartea *Studii critice asupra teatrului dramatic din deceniul opt al secolului douăzeci*, apărută în 1983 și dau dreptate totală venerabilului critic Valentin Silvestru, care-l considera pe autorul *Muntelui* „reprezentativ pentru întreaga mișcare literară, prin cota de conștiință critică și expresivitate originală a scrierilor sale, definind o direcție estetică. Dumitru Radu Popescu e inițiatorul unei drame specifice, a idealului purității morale violent contrariat, generînd astfel procese de conștiință și stări de spirit favorabile afirmării puternice a adevărului în plan social-istoric. Ca expresie, opera dramatică e de un neobaroc esențialmente modern, în alegorizări luxuriante și, deopotrivă, stilizate, cu structuri necanonice, mixînd atitudinea romantică, realismul fantastic, hiperbolizarea grotescă, farsa bufonă, ambiguitatea tragică”. Ce se mai poate adăuga? Doar alte piese marca D. R. Popescu: *Acești îngeri triști*,

trei povestioare, opt-nouă file în total – cam cât putea cuprinde o pagină de revistă! I le-am dus DRP-ului care le-a publicat peste două săptămâni! Și, astfel, am renunțat pentru un timp la poezie, părăndu-mi-se că poezia nu putea merge „braț la braț” cu proza!

Experiența avută de mine au încercat-o și alți confrăți, DRP-ul „căutându-i” în anii terminali ai Facultății – se înțelege Facultatea de Litere! – pe la diverse ziare din „provincie” sau prin orașele transilvănene și moldovene (mai ales), aducându-i în atenția lumii literare, ajutându-i să publice și, mai ales, încurajându-i să creadă în ei, în puterea lor de a imagina un text literar! Într-un context în care corul lor, astăzi, nu este deloc un „cor al morilor de vânt”, dimpotrivă! Iar succesele lor se datorează, în bună parte, și Omului care a știut să fie generos, în niște ani care nu au fost întotdeauna generoși cu cultura și societatea românească, dar mult mai generoși de cum se poate citi astăzi aiurea. De aceea, în fața generozității lui, nu putem rosti cuvinte care să o cuprindă și, atunci, ne scoatem pălăria!

Piticul din grădina de vară, *Cezar*, *măscăriciul piraților*, *Visul*, *Pasărea Shakespeare*. Adevărurile vieții, esența, tragicul, înalta morală se extrag din spectacolul comportamental al unor personaje puternice, de la Nicanor la Moise, de la Tiron la Ticu Dunărințiu. Ciclul romanesc conceput în 1969 îl așează pe D. R. Popescu pe un loc de neclintit în literatura română. Îl canonizează, adică. Este ciclul început cu romanul *F* și continuat cu *Vinătoarea regală*, *Cei doi din dreptul Tebei*, *O bere pentru calul meu*, *Ploile de dincolo de vreme*, *Împăratul norilor*.

Autorul e acum scriitor român clasic, aflat în cu-prinsul manualelor școlare. Sărbătorit de universități și academii. Istoriile literare nu-l pot ocoli. În ce mă privește, îmi place la Dumitru Radu Popescu glisarea spre parabolic, atît în proză cît și în teatru. Opera sa e o tragi-comedie. Fiecare scriere în parte, un spectacol tragi-comic din care se așteaptă ivirea adevărului despre lume și viață, se așteaptă Marele Adevăr. Nicanor, personajul cheie din *Vinătoarea regală*, spune: „Lenevind, ascult și văd nu doar minunile lumii, ci și dezastrele ei și învăț ceea ce știe dintotdeauna toată lumea, că dincolo de bucurie se află reversul ei”.

D. R. Popescu e un povestitor reductabil în tot ceea ce scrie, însușindu-și perfect zisa lui Forster, după care povestea e umbra oricărui gen literar. La D.R. îmi place și fina ironie intelectuală și ironia macabră. Și mai ales spectacolul baroc, apar deseori scene grotești cu indivizi plini de ciudățenii: ticăloși, inocenți, sfinți, criminali, bufoni amatori de gloriole, turnători, halalere, capricioși grotești.

Nu putem încheia acest scurt portret al nostru, fără a aminti faptul că D. R. Popescu s-a dedicat ca nimeni altul obștei scriitoricești, fiind, între 1969-1982, redactor-șef al revistei „Tribuna” din Cluj, în 1982 redactor-șef la „Contemporanul”, iar între 1982-1990, președinte al Uniunii Scriitorilor din România. A aminti acum, în acest scurt text, că într-unul din numerele din octombrie 1979 al revistei „Tribuna” din Cluj D.R.-ul, cum îi spuneau scriitorii, debuta un tânăr poet din munții Neamțului pe nume Daniel Corbu, ar fi o clipă de nepermis sentimentalism. Acum, cînd împlineste 80 de ani de existență neîntreruptă, să urăm marelui senior al literelor, Dumitru Radu Popescu, ani buni și rodnici! La mulți ani!

Fals jurnal de vânatoare

Gheorghe Zinescu

A scrie despre DRP este foarte complicat pentru că amintirile cu domnia sa coboară într-o vreme discutabilă, cu foarte multe contradicții. [...] Și ce aş putea spune definitiv despre un autor de talia lui? Ceva care să fie demn de atenția vreunui cititor... Mai ales că lucrurile se petreceau într-o Reșița în care preocupările literare nu erau deloc prioritare. Cine era pe vremea aceea secretar cu propaganda la Comitetul județean al partidului unic? Dumnezeu mai știe. Și ce știa el despre mișcarea literară reșițeană, dacă se putea vorbi pe atunci despre așa ceva? Pentru noi, începătorii într-ale scrisului, lucrurile gravitau în jurul „Flamurei” cu ai săi redactori formidabili în frunte cu Jurjica iar aspirațiile noastre se ridicau cel mult la nivelul unui premiu Șnobel dat de ochelariștii contabil al respectivului cotidian, pe numele său Shnabel. Ce credeau aceștia despre membrii cenaclului „Semenicul”, fost „Maxim Gorki”, se putea decela din ce spusese tovarășul Jurjica Timotei la o descindere în *Sala Albastră* a Casei de Cultură a Sindicatelor, unde se întâlneau joi de joi vajnicii cenacliști: lipsă de profesionalism și de conștiință scriitoricească. Și, din păcate, pentru acel anotimp al Reșiței, persoana avea dreptate. Eram cu toții niște simpli amatori cu lecturi nesistematice, în marea noastră majoritate fără pregătire universitară și oricum niciunul dintre noi nu absolvise vreo facultate filologică. Nici redactorul șef al „Flamurei” nu trecuse pragul vreunei universități dar pentru el proveniența din rândurile tineretului muncitoresc și ideologia comunistă temeinic însușită, dar și ajustată condițiilor locale, erau suficiente și pentru a face față cerințelor comitetului județean de partid dar și pentru a ține în frâu cadrele, în general de aceeași extracție, din redacția ziarului. Vremurile erau însă destul de dure și cu el. Primisese, sau mai exact i se vârăseră pe gât, doi absolvenți de filologie, unul de la Timișoara iar altul de la Cluj, și asta complica deja destul de mult lucrurile. Dacă unul dintre cei doi era pe de o parte dedicat cu trup și suflet ziaristicii iar pe de altă parte avea o viață privată și sufletească cam haotice, fiind prin urmare mai ușor de manipulat, cel de al doilea se dovedea mai degrabă atașat valorilor culturale și, poate prin ricoșeu, literaturii, și vădea o rectitudine socială și sufletească ce-l făceau imun la pasele obișnuite de metrisare. Și chiar acesta se hotărâse să preia de la doctorul Nicolovici, fostul secretar al cenaclului „Maxim Gorki”, conducerea destinului literar ale orașului. Acest lucru și provocase mai sus amintita vizită, soldată, spre autoliniștirea oficialului, cu mai sus notatele concluzii. Urmarea a fost că Gheorghe Jurma a fost lăsat să se joace de-a liderul mișcării literare reșițene iar Nicolae Sârbu a fost avansat la secția culturală a ziarului pe post de șef al primului. Măsura s-a dovedit a fi una inspirată și multă vreme de atunci încolo Nicolae Sârbu, totuși poet din prima generație de echinoxisti clujeni avea să stea departe de firavele condeie locale, urmărind cu superioritatea inițiatului dar și cu acreala șefului ierarhic excedat de lipsa de aderență la sarcinile redacției, strădaniile oricum extraprofesionale ale celui de al doilea. Totuși nu lipsite de o anume spectaculozitate realizările aceuia. Lămurit cu nivelul la care i se aflau cirații, mai întâi i-a incitat la lecturi sistematice

și, mai ales, esențiale din care n-au lipsit *Miorița*, cu toată trena de comentarii și comentarii, *Meșterul Manole*, iarăși comentat, *Faust*, *Divina Comedie*... [...] Mai apoi același Gheorghe Jurma i-a provocat la realizarea unei reviste a cenaclului. Pentru România anilor '75 ai secolului trecut ideea unei reviste literare independente era mult mai periculoasă decât își poate imagina cineva astăzi dar și decât își imaginau cei ce se roteau în jurul mesei cenaclului colăționând fiecare în parte câte un exemplar de revistă din teancurile de foi trase clandestin la șapirograful Combinatului Siderurgic de către un coleg mai vârstnic angajat acolo [...] Profitând de, îmi dau seama abia acum, ciudata îngăduință a cenzurii și a mai-marilor locului, care sigur erau la curent cu tot ce se petrecea în grupul de scriitori locali, s-au editat vreo treisprezece, poate paisprezece asemenea caiete șapirografiate, intitulate, se putea altfel?, *Semenicul*, urmate la scurt timp de cam tot atâtea reviste tipărite, trecute, culmea, prin cenzura oficială, reviste care, se poate constata cu ușurință acum, fără a fi excesiv de curajoase, făceau totuși foarte puține plecaciuni ideologiei oficiale. [...]

În condițiile acestea vizita la Reșița a redacției irevistei „Tribuna” a fost primită cu o căldură greu de imaginat astăzi, iar aderența la revista clujeană a fost cvasitotală. Pe atunci prezența lui Ion Cocora în redacția revistei nu spunea mare lucru tinerilor semenicani. Plecase prea devreme de acasă și nu prea era cunoscut. [...] pregătea un volum de poeme de excepție, *Palimpsest*, și avea la dispoziție conica teatrală a revistei. Nu era deloc rău pentru el dar prea multe nu putea face pentru concitadinii săi. [...] Prelipceanu era și el în redacția *Tribunei*. Avea faima unei inteligențe ieșite din comun, era pasionat de turf și comenta în gura mare, spre stupefarea provincialilor din Banatul Montan, șansele nu mai știu cărui armăsar la nu știu ce cursă excepțională de pe un hipodrom din Paris... Bursa pariurilor, numărul cursei, adversarii, jocheii... Să pice-n fund ageamiii! Mai erau ei și alții prin redacția aceea, fiecare cu rolul și importanța sa, dar două nume chiar că erau menite să taie respirația oricărui: Dumitru Radu Popescu, redactor șef și Augustin Buzura, secretarul general de redacție. Augustin Buzura publicase *Absenții* și-și crease, fără voia sa poate, faima de cârcotaș, de om dacă nu persecutat atunci cel puțin urmărit de organele de ordine, ca să nu spun poliție secretă. Pe de altă parte, felul său special de a fi ni s-a părut cuceritor și ne țineam ca scaiul după el prin Cluj, de nu mai știa săracul om cum să scape de noi. Ne-a promis o revedere la Reșița și l-am lăsat în pace. S-a ținut de cuvânt și asta e o poveste aparte, cu savoarea și frumusețea ei, și avea să lase urme de neșters în sufletele tinerilor săi admiratori. Dumitru Radu Popescu publicase însă *F* și devenise deja DRP, iar apropierea de domnia sa ni s-a părut de la bun început o aventură. Nici în timpul primei vizite a „Tribunei” la Reșița nu ieșise în față. Acordase autografe pe deja celebrul său roman însă acestea erau la fel de enigmatice ca și titlul cărții iar de la ședința de cenaclu plecase cu discreție, dar pe nepusă masă, pentru a urmări o piesă ce tocmai se nimerea să fie jucată în sala de spectacole a Casei de Cultură de trupa Teatrului

de Stat din Reșița. L-am descoperit acolo, în ultimul rând din stal, în umbra adâncă a balconului, umăr la umăr cu un reșițean de rând și asta ni s-a părut formidabil. Era, știam asta, membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Român și, iată, stătea acolo singur cuc, nepăzit, nesupravegheat, fără girofar și fără suita oficialităților locale, în stalul slab luminat al unui teatru de provincie urmărind jocul unei trupe de duzină. La ce se gândea urmărind jocul actorilor? La viitoarea *Pasărea Shakespeare*? La viitorul *Pitic din grădina de vară*? Avea în lucru vreo altă piesă și verifica pe viu modalitățile de punere în scenă a mirajelor care-l preocupau ori era vorba doar de bucuria de a asista la un spectacol de teatru, indiferent de loc, de actori, de regie? Probabil că dacă ar fi fost Augustin Buzura, am fi tăbărât pe el. Ori, mă rog, ne-am fi așezat pe undeva prin preajma lui și-am fi așteptat prilejul pentru a-l asalta cu întrebările și opiniile noastre. Cu DRP o asemenea familiaritate nici nu putea fi imaginată. Discreția sa impunea de la sine discreție și ne-am retras din sala de spectacole fără ca domnia sa să fi băgat de seamă că fusese descoperit. Nouă, cu cine oi fi fost atunci?, teatrul nu ne spunea prea mare lucru. Noi eram fascinați de marea literatură și eram convinși că *F*, cu aerul ei faulknerian, era una dintre cele mai importante cărți ale literelor românești, dacă nu din toate timpurile, măcar din anii aceia, ani pe care-i simțeam fierbinți, și-i simțeam așa pentru că eram tineri și speram cu toate forțele sufletului ca ceva să se schimbe în temelii lumii în care trăiam. Cărțile sale, piesele sale de teatru ni se păreau semnele certe ale schimbării ce avea să vină. Sigur că avea să aibă parte și de atenția oficialităților dar cadrul lor nu ne mai era accesibil și nici nu jinduim la el. Urmarea acestor vizite, ale redacției „Tribuna” la Reșița și ale unui grup de scriitori din Reșița și din județul Caraș-Severin la Cluj, la sediul redacției, o sumă dintre noi au și publicat în revista clujeană, cot la cot cu vedetele acesteia, ceea ce a fost un moment important în viața multora dintre noi. Iar când aveam să-l reîntâlnim peste o vreme, poate doi, poate trei ani mai târziu, aveam să descoperim că nici pentru DRP întâlnirile nu trecuseră la diverse. Ne întorceam de la București cu accelerația de prânz, poetul Nicolae Irimia și cu mine, și abia așteptaserăm deschiderea vagonului restaurant pentru a ne instala la una din mesele sale săltărețe. Aveam de sărbătorit noi doi, câștigaserăm premii importante la prima ediție a festivalului național Cântarea României, urcaserăm pe scena Operei bucureștene pentru a primi, în fața unei săli arhipline, eu o diplomă pentru proză, Nicolae Irimia una pentru poezie și pentru noi era, oricât ar părea astăzi de deplasat, un prilej de mândrie. Consideram că una sau mai multe beri puteau contribui la stabilizarea mai temeinică a culorilor ușor perisabile ale respectivelor cartoane iar căldura de-afară ne mai dădea și ea ghes. Mă așezasem cu spatele la direcția de mers a trenului iar prietenul meu de atunci cu fața. Eu vedeam puțin interesanta intrare în bucătăria restaurantului, în vreme ce el avea în față întregul local. Ți-a nu-i DRP? mă întreabă el abia instalat. Mă răsucesc urmărindu-i direcția privirii și-l descopăr și eu, așezat în celălalt capăt al vagonului pe redactorul șef al „Tribunei”. Era singur la masă și, cu coatele rezemate de tăblie, aștepta și el apariția ospătarilor. M-a recunoscut și domnia sa, mi-a zâmbit surprins și mi-a făcut semn să merg la masa lui. M-a luat prin surprindere invitația și cred că am ridicat din umeri și am arătat din cap către tovarășul meu de drum. Nu era politicoasă ceea ce făceam, nici nu eram eu

☞

cine știe ce dus pe la biserică în vremea aceea dar era și emoția la mijloc. Nu știu dacă astăzi aș reacționa altfel! A ridicat palma dreaptă, vin eu, voia să spună, și asta a și făcut. Nu știu ce era în sufletul lui Nicolae Irimia dar știu că eu mă simțeam foarte stânjenit. Realizasem că făcusem o gafă, apoi mă gândeam că va trebui să fac față unei conversații convenționale plină de encomiasme și politețuri mai mult sau mai puțin gratuite. Nimic însă din toate acestea. Când peste cinci ore DRP avea să coboare la Turnu Severin, după ce achitase domnia sa întreaga consumație și câteva beri pe deasupra, ca să aibe ce face până la Caransebeș cei ce rămâneau locului, aveam să constatăm că de fapt în tot acest timp noi fusese-răm cei care dăduserăm a proasta din gură, povestind câte-n lună și-n stele despre tot ce se întâmpla în urbea noastră unde întorcea trenul, de parcă exact acolo ar fi fost buricul lumii. Făcusem asta incitați de amintirile foarte exacte ale romancierului, iar acuma, rămași singuri, ne miram cum de nu-l uitase pe niciunul din oamenii pe care-i întâlneam la Reșița, de la primarul Sfercocea la regizorul Vancea ori la gazetarul și criticul literar în devenire care era pe atunci Gheorghe Jurma. Unuia singur îi uitase numele. Știa despre el că era înalt și slab, cu fața smeadă și cu un păr drept și negru, că era redactorul șef al ziarului local, dar nu-și mai amintea cum îl cheamă. Că nu-l uitase pe primar era oarecum firesc pentru că, incitat de viziunea aceluia despre municipiul de sub Semenice, publicase în „Tribuna” după acea vizită un interviu al lui Nicolae Sârbu cu acel personaj. Gheorghe Jurma era interesat de pe atunci de creația lui DRP și interesul său nu trecuse neabătut în seamă, era firesc ca nici el să nu fi fost uitat. Apoi, cum să uite un dramaturg numele unui regizor, mai ales când acesta era deja de pe atunci un soi de mascotă a Reșiței! Dar să-l uite pe redactorul șef al cotidianului local, organ de informare și propagandă al partidului unic din al cărui comitet central făcea el însuși parte, chiar că ni se păruse de mirare. Mirarea aceasta, cel puțin în ceea ce mă privește, s-a mai domolit între timp și tare mi se pare acum că Dumitru Radu Popescu jucase atunci uitarea. Ori doar o exersase? Dar vremea care tot trece are uneori această surprinzătoare calitate de a conferi, înainte de a le șterge complet, contururi mult mai clare decât cele inițiale întâmplărilor de altă dată. Iar lumea, cea care pururi întinde luciile mreje pentru a da mereu altă înfățișare ființei celei unice și nemișcate în sine, își adjudecă acele contururi foarte clare ale amintirilor noastre drept borne pentru vârtejurile și verticalitățile sale. Când într-o seară, baleind în căutarea unei fărâme de normalitate nenumăratele canale ale televizorului personal ultraplăt, cosmopolit și *full color*, am rămas ca hipnotizat pe desfășurarea unor replici dintr-o piesă de teatru evident necunoscută, după câteva scene am exclamat: trebuie să fie DRP! Era *O batistă în Dunăre*. Am aflat titlul abia la sfârșitul spectacolului dar nicio clipă nu m-am îndoit că era textul lui. În ce mod amintirea întâlnirii aceleia pierdute în vreme din vagonul restaurant al acceleratului de Timișoara, ori cele din și mai îndepărtatele vizite la Reșița, respectiv la Cluj contribuiseră la convingerea mea că nimeni altul nu ar fi putut scrie o asemenea capodoperă, nu știu nici acum, dar trebuie să existe o explicație pentru că nicidecum altă dată nu mi s-a întâmplat să ghicesc atât de exact autorul unui text literar și cu atât mai mult al unui text dramatic. Pentru că, nu-i așa, nicidecum teatrul nu a însemnat prea mult lucru pentru mine...

Un pierzător de trenuri salută „acceleratul”

Nicolae Sârbu

Am ezitat și, cum s-ar spune, m-am codit destul până să mă conving pe mine însuși că pot și merit să scriu câteva rânduri despre D. R. Popescu, într-un număr de colecție al „Tribunei”. Revistă de care-i legat debutul meu poetic în primul an de studenție clujană. Ce-aș mai putea spune eu, care nu-s critic literar și n-am avut privilegiul să-i fiu un oarecine redactor subordonat în vreo redacție unde a fost șef?

Și totuși, parc-ar trebui și parcă aș putea să depun o modestă mărturie despre un scriitor cu o operă copleșitoare. Care, după ce i-a predat, în 1989, „cheile” U.S.R. lui Mircea Dinescu (erau peste un milion de lei în cont, la banii de atunci!) s-a retras în universul fecund al mesei de scris, al marilor mituri românești și universale. În timp ce atâția alții se aruncau cu patimă în apele turburi ale post 1989, unii făcând cariere profitabile, D. R. Popescu și-a păstrat fruntea sus și cumpăna dreaptă a destinului său literar.

Deși „România literară” îi rezervă doar un articol la aniversarea celor opt decenii de viață, în timp ce cu unii mai tineri și mai „subțiri” este excesiv de generoasă; deși nu se află pe lista prioritară de traduceri pe banii ICR și nici nu aglomerează propunerile românești pentru Nobel, nu cred că poate fi condamnabil acest „puzzle” din amintiri și impresii legate de acest mare prozator, dramaturg și eseist român.

Eram la Băile Herculane, în ultima mea vacanță ca elev de liceu. Îmi amintesc ca azi cum un domn înalt, cu pălărie parcă, se prezenta, într-un grup restrâns de oameni de cultură, ca învățător într-un sat de pe lângă Turnu Severin și tată al scriitorului D. R. Popescu. Despre care eu până atunci nu auzisem nimic. Vă dați seama ce sentiment copleșitor am avut în 1968, ultimul an al studenției mele clujene, când profesorul Ion Vlad amintea, într-un interviu din ziarul „Făclia”, la capitolul literatură contemporană, după același D. R. Popescu, și de o tânără speranță care îmi purta numele.

Scriu aceste rânduri la Râmnicu Vâlcea și poate cu o întâmplare de aici trebuia să încep acest periplu, având o țintă fixă din trei majuscule strălucitoare: D.R.P. Așa cum îl alintă apropiații și uneori chiar simplii cititori. Ale vieții valuri m-au făcut să bat la poarta ziarului județean „Orizont”. Trebuie să subliniez că în acel an primiseră repartiții în presă doar absolvenții de studii economice, nu filologii. Eu mizam și pe recomandarea din partea filialei Cluj a U.S.R. Un act semnat de D. R. Popescu, atestând că aș avea calitățile ce mă recomandau pentru meseria de ziarist.

Surpriza mea a fost ca redactorul-șef de-atunci să interpreteze o asemenea recomandare, cu o asemenea semnătură, drept o „pilă”. Mi-am început, totuși, cariera de ziarist, chiar în acele zile, printr-o probă practică. Dar și azi continui să mă întreb cum de la Râmnicu Vâlcea nu era valabilă o „pilă” oficială pusă de un scriitor român în rapidă ascensiune.

Aveam să ne reîntâlnim, doar peste câțiva ani, la Reșița, unde redactorul-șef D. R. Popescu și redacția „Tribuna” făceau o obișnuită vizită de documentare. Printr-un redactor, conducătorul delegației și al revistei mi-a solicitat atunci un interviu cu primarul Ioan Sfercocea, cel care le făcuse o impresie deosebită. Interviul publicat de

D. R. Popescu

altfel pe pagina întâi (cu continuare) a revistei. Iar întâlnirile noastre la Reșița, cu delegații ale U.S.R. și ale redacției „Tribuna”, au continuat și după ce D. R. Popescu a plecat la București.

N-aș putea spune cu exactitate când anume, dar am primit cu mare emoție vestea adusă de doi scriitori reșițeni, care s-au întâlnit cu D. R. Popescu în tren. Între alții, s-a ajuns cu vorba și la mine. La care încă tânărul maestru a zis cam așa: după ce a pierdut trenul „Echinox”, să aibă grijă Nicolae Sârbu să nu piardă și trenul „Semenic”. Iată cum un mare scriitor nu se jena să discute cu tineri din provincie, să se intereseze de unii mănuitori ai condeiului, înși mai puțini norocoși în viața literară.

Dar să revenim în zilele noastre. Să tot fie vreo trei luni de când unui critic literar i-a fost refuzată o cronică despre volumul *Urmuz*, de Constantin Zărnescu. Motivul? Doar faptul că D. R. Popescu este nașul autorului.

La un asemenea „argument” eu chiar nu mai știu cum să continui. Mă blochez, pur și simplu. Să le reamintesc „exigenților cenzeni democrați” de textele dramatice, cu metafore originale și puternice, lăsând și un spațiu generos pentru inventivitatea regizorală? Să menționez acum fie și numai virtuozitatea cu care este scris ciclul romanesc *F, Împăratul norilor și Vânătoarea regală*? Oricând se pot adăuga atâtea și atâtea volume din impresionanta operă de până azi semnată D. R. Popescu.

DA, nu cred că greșesc dacă acum, la ceasul frumoasei sale aniversări eu, pierzătorul de trenuri, salut în D. R. Popescu un adevărat „accelerat” al literaturii române contemporane!

O întoarcere în timp de 36 de ani: D. R. Popescu, un adevărat „boss cultural”

Sorin Grecu

Din punctul meu de vedere, oamenii sunt asemeni formelor de relief: *oameni-văi*, *oameni-câmpii*, *oameni-dealuri* și, rar de tot, *oameni-munți*. Ca debutant la 17 ani, în revista „Tribuna”, sub bagheta Domniei Sale, acum, când au trecut deja 36 de ani de la momentul respectiv, pot spune fără urmă de tăgadă că D.R.P.-ul face parte din categoria *oamenilor-munți*. Am mai întâlnit câteva persoane de „categoria” sa, însă extrem de puține. Oameni care mi-au permis mie, nevrednicului – cu simplitatea, dezinvoltura și generozitatea proprie marilor spirite – să respir în preajma lor. Nu că n-aș fi avut tangență, între timp, cu destui oameni remarcabili – prin prisma meseriei de jurnalist pe care am practicat-o, începând cu anul 1990, la diverse instituții media. Dar – nu știu cum să mă explic – ce-i caracterizează pe acești *oameni-munți*, este tocmai dezinvoltura cu care te privesc, spre deosebire de *omul-vale* sau *omul-câmpie*, care te privește altfel, „câș”, ciudat – încercând să te determine să te simți mic de tot în fața lui. Ei bine, asta-i diferența dintre aceste tipuri umane: *oamenii-munți* te înalță, la rândul lor, îți potențează energiile, reușind în același timp să-ți dezvăluie forța lor, neîngropându-te, în schimb, pe tine. Cooptându-te și ca „martor” și „complice” al modului lor de gândire și acțiune.

Ei bine, un astfel de om este Domnul D. R. Popescu, cel care a investit necondiționat în modesta creație a subsemnatului – încă de când abia ieșisem din adolescență – neașteptând, aparent, nimic de la mine sau poate totul. Abia acum – ajuns la vârsta la care acesta m-a debutat în revistă, realizez ce șansă mi-a oferit, într-un mod total dezinteresat. (Și când văd cum merge societatea noastră actuală – prin „motorul” reînviat de noii-vechii parveniți politici – Pile-Cunoștințe-Relații –, dacă mă detașez puțin de persoana mea, pot spune că polița în alb pe care mi-a oferit-o D.R.P.-ul reprezintă un gest pe care l-aș cataloga acum de-a dreptul nebunesc, total nemeritat de subsemnatul. Dar asta raportându-ne la AZI, vremuri când asistăm stupefiați la inversarea scării valorilor – oare și poliți Pământului fac la fel? – iar cumsecădenia, normalitatea sau sentimentul valorii reprezintă „specii” aproape dispărute.) D. R. Popescu s-a purtat cu mine ca un adevărat Mecena: mi-a publicat, fără rezerve în paginile „Tribunei”, poemele – nu toate reușite. Însă mi-am dat seama de asemenea, mai târziu, că făceam și eu parte dintr-o „strategie” generală a Domniei Sale, în care fuseseră incluși poeți precum Petru Romoșan – vârf de lance, Alexandru Dohi, Traian Furnea, Aurel Dumitrașcu, Daniel Corbu, Ion Chichere, Gellu Dorian, Alexandru Petria, Flavia Ionescu, Călin Candrea și mulți, mulți alții, cărora nu le mai țin minte acum numele. Eram pe atunci elev la „Liceul Ady-Șincai”, coleg cu fiul său mai mare, Traian, astăzi director de imagine la Televiziunea Română. Auzise de la acesta și de la prozatorul Constantin Zărnescu, șeful de atunci al Cenaclului Asociației Scriitorilor, că fac „valuri” pe acolo, astfel încât i-a cerut acestuia să-i aduc niște poeme de-ale mele. A fost de-a dreptul incredibilă întâlnirea avută cu D.R.-ul în biroul său de la „Tribuna” și la fel și emoțiile pe care le-am trăit cu acel prilej – eu și Zărnescu,

aflat alături de mine, în calitate de „giran”. Însă, în ciuda prestației lamentabile, nereușind să îngaim mai mult de câteva fraze coerente, în numărul din data de 12 iulie 1979, m-am bucurat de un debut incredibil – care s-a-ntins aproape pe o pagină de revistă, lucru mare pe atunci. Acel moment a fost probabil cel mai fericit din viața mea. Vă asigur că au fost după aceea pe parcursul vieții mele și altele – dar parcă momentul debutului literar, atât de covârșitor atunci, le-a depășit cu mult pe toate celelalte, ulterioare. Sau poate că l-am simțit atât de hiperbolizant datorită vârstei, când dispuneam încă de capacitatea de a mă bucura, cu adevărat. Nu știu sigur. *Dovadă n-am, dar îmi aduc aminte*, vorba poetului... De-atunci, sub oblăduirea Domnului D.R. am publicat numeroase poeme, iar acestea vedeau lumina tiparului, de cele mai multe ori, fără ca redactorii săi să încerce măcar să-mi modifice vreun cuvânt. Uneori, însă, mă chemau la ei în birou – în special Negoită Irimie sau Domițian Cesereanu. Cu tact, ca să facem analiza, pe șpalt, a poeziei ce urma să apară a doua zi și, pe alocuri, mi-o înobilau – dându-mi senzația că eu sunt cel care am găsit o variantă fericită a unui vers. Nu a fost vorba de cenzură, dar oamenii nu doreau să mă fac de răs, cunoscând tendința mea – datorată tinereții „debordante” – de-a sări calul. Sunt și acestea momente inegalabile, pe care nu cred că le voi uita vreodată. În orice caz, „tribuniștii” mă lăsau să mă cred „buricul pământului” și mă cruțau... Dar se întâmplase deja ceva, un lucru extraordinar pentru mine: mă înfișeră deja – desigur, la semnalul dat de șeful lor – așa că eram prezent toată ziua în proximitatea unor scriitori și oameni uluitoi precum Victor Felea, Negoită Irimie, Nicolae Prelipceanu, Vasile Grunea – care îndeplinea și funcția de secretar general de redacție, Domițian Cesereanu, Ion Cocora, Mircea Vaida-Voevod, Constantin Zărnescu – descoperitorul meu, Augustin Buzura, Ion Oarcăsu, Tudor Dumitru Savu, Marcel Constantin Runcanu, Radu Mareș, Vasile Lucaciu, Ioan Maxim Danciu. Iar dacă am uitat să menționez pe cineva din redacția de atunci, îmi cer iertare.

Un alt aspect: fiind un excelent jucător de tenis de câmp, pe atunci având și o dexteritate remarcabilă la ping-pong, scriitorii – cei care practicau acest sport – mă introduseră până și în circuitul lor de jocuri, care se desfășura la subsolul redacției, unde exista o masă specială destinată practicării acestui sport. „Responsabilul” ei și jucătorul cel mai pasionat era regretatul Tudor Dumitru Savu, spirit vulcanic și povestitor uluitor. Acolo, în compania sa, a lui Constantin Zărnescu și a lui Marcel Constantin Runcanu (Dumnezeu să-l odihnească pe Runcanu – prozator minunat, prea devreme plecat și el dintre noi, poate cel mai trist om pe care l-am întâlnit vreodată!) mi-am petrecut numeroase ore, cu meciuri pasionante, discuții și bârfe literare, întrerupte doar în răstimpuri, de către „boss”-ul „Tribunei” – care transmitea prin Vasile Grunea câte un ordin, atunci când ceva trebuia întreprins de urgență. Și-atunci toată lumea lăsa masa de ping-pong și se întorcea în redacție să-și facă treaba cerută. D.R.-ul își conducea echipa cu mână sigură, străduindu-se să

respecte limitele bunului simț. Revista „Tribuna” era la apogeul ei: extrem de respectată în epocă, prin semnăturile care puteau fi întâlnite în paginile sale, practic prin emulația pe care liderul său o crea. Și – sunt sigur – de atunci niciun director care s-a perindat, între timp, la cârma revistei, nu a adus-o la un nivel atât de ridicat așa cum D.R.-ul a făcut-o.

Cât despre umila mea persoană, acesta obișnuia să mă convoace din când în când la Domnia Sa, ca să mă vadă la „ochi”, mai ales când auzea că am comis, din nou, vreo boacăna la școală. Odată, țin minte, s-a prezentat la redacție însuși directorul liceului, Gheorghe „Țuțu” Comănanu, ca să-l implore să nu-mi publice prima carte, la numai 18 ani. Directorul insista că după un asemenea eveniment s-ar putea să ajung total insubordonabil în relația cu profesorii și aș distruge, iremediabil, actul de învățământ de la „Șincai”! Și, spre marea mea dezamăgire, D.R.-ul l-a ascultat, renunțând să-mi mai scoată cartea. Am publicat abia peste câțiva ani, în 1985, la grămadă, la Editura „Dacia”, un ciclu de poezii sub denumirea de debut editorial, împreună cu alți paisprezece autori. Asta după ce „tovarășul” dăduse, la o celebră conferință decretul conform căruia volumele de debut să nu mai fie individuale, ci doar colective. Iar subsemnatul – furat între timp de „gropile” și meandrele vieții – a reușit, abia în anul 1999, să-și publice prima carte de poezie, *Pudriera cu apă*, la Editura Paralela 45. Acum, privind retrospectiv, realizez că ambii au avut dreptate să mi se amâne debutul real, în volum: aș fi fost asemeni unui rege-copil – cum spunea, undeva, un poet – obligat să fac prea timpuriu față cerințelor pe care le impune o căsătorie adevărată. De pildă, ajuns acum la vârsta de 53 de ani, în loc să-mi câștig nițică siguranță în domeniu, misterul poeziei se adâncește tot mai mult pentru mine, în ciuda celor patru volume publicate.

Și încă ceva! Un singur om a mai investit „orbește” în mine, asemeni lui D. R. Popescu – semnându-mi, efectiv, o poliță în alb: regretatul Ion Rațiu. Un alt *om-munte*. Cel care – pe lângă faptul că a reprezentat un stindard al democrației – a reînființat la Cluj, în 1990, ziarul de veche tradiție al P.N.Ț.-ului, „Patria”, cooptându-mă în redacție, alături de doamna Dana Prelipceanu și regretatul prozator Virgil „Titu” Ardeleanu. Fără nicio rezervă – desigur după ce m-a „scanat”, dintr-o privire, așa cum a făcut-o și Seniorul Coposu, care m-a angajat, tot atunci în calitate de corespondent la „Dreptatea” – în ciuda faptului că vechii țărâniști clujeni mârâiau încontinuu, dornici să-și promoveze mai degrabă rudele decât pe subsemnatul, în ochii lor, un om incontrolabil.

De prin 1985 nu l-am mai întâlnit pe D. R. Popescu și – spre marea mea rușine – nici nu am ținut legătura cu Domnia Sa, decât prin fiul său, Traian – trimițându-i din când în când, cu adânc respect, câte o carte de-a mea proaspăt publicată. Aflu că zilele acestea, pe 19 august, va împlini o vârstă frumoasă, de patriarh. Dar pentru mine D. R. Popescu este nu numai marele scriitor pe care-l știm cu toții, încă de la școala primară – ci și Omul D. R. Popescu, adevăratul „boss cultural” al vremurilor grele, de restriște, din Cluj. Cel care pe mine, personal, m-a ajutat să mă salvez cumva de comunism, chiar în acea perioadă, apoi să-mi creionez o personalitate și să cred că viața e colorată numai în roz... Așa că elevul de odinioară, cu număr de „Șincai” pe brațul stâng, ușor îmbătrânit, îndrăznește să-i ureze un sincer LA MULȚI ANI!

„Colegi de bancă și colegi de suflet”...

Voicu David

Cum s-a întâmplat, ca eu, Voicu David, *oia neagră* a promoției 1953 a Liceului „Emanuil Gojdu” din Oradea (datorită condamnării politice la opt ani de închisoare a tatălui meu!) să nimeresc în bancă cu fiul unui oltean și al unei bihorence din satul Păușa, nu știu decât bunul Dumnezeu! A fost șansa mea să stau alături de un bun coleg și un om deosebit. Eram foarte amărât pe vremea aceea, mă socoteam singur un *paria* al societății, dar colegul de bancă mi-a întins o mână de ajutor, m-a tratat cu atenție și delicatețe, mi-a dat și un *pășuș* (cum spunem noi bihoreni, la un atestat) cu autograf pe o mai veche și tinerească scriere a sa precum că „Am fost colegi de bancă și am rămas colegi de suflet”. Biho-rean harnic dinspre mama sa, originară din Păușa, sat de care nu s-a dezis niciodată, oltean cu cerbicie de *sluger* prin tatăl său, care a venit dascăl în Bihor, îmi mărturisise, atunci când unii voiau să-mi dreagă mie, liceanului de pe atunci, un dosar de exploatator, de proprietar de fabrici, de moșier cu pământuri etc., că și el, pruncul de dascăl este proprietarul unui *enorm lat fundiu* de un hectar de pământ... Prietenia noastră pură, dezinteresată, îngerească, adolescentină nu a rămas fără urmări în evoluția scrierii romanelor sale de mai târziu. Pentru umorul și optimismul meu funciar, în ciuda situației grele în care mă aflam, romancierul de mai târziu m-a cinstit cu denotațiunea de *pensionarul rege* în *Paolo și Francesca*, iar în convorbirile pe care le are cu poetul și dramaturgul Pașcu Balaci din Oradea, nu uită să întrebe mereu, cu stăruință: „Ce mai face popa David?”, reminiscență a faptului că în liceu eram cunoscut sub apelativul de *Călugărul*. Elevul de la internat care răspunde la numele Popescu Dumitru Radu și-a mâncat „șoldurile seci de laturile strojacului de paie”, mereu înfometat, silit fiind să mănânce la cantină tainul veșnic de „le-veșe de păsulă”. Anii au trecut în zbor, dar scriitorul redutabil nu a uitat locul primelor sale încercări literare, Oradea. Colegul meu de bancă a venit apoi cu regularitate la întâlnirile promoției 1953. Din aceste întâlniri vulcanice ale tinereții s-a împietrit acum o rocă de granit: o carte deosebită, unică în România: *Monografia promoției 1953 a Liceului Emanuil Gcjd- du*, apărută la Oradea, la Editura Aureo în 2013, o

lucrare de peste 330 de pagini, la care DEREPE m-a rugat să reintroducem graficele cu situațiile școlare și indicele de nume alfabetic, sarcină pe care o voi îndeplini. Monografia este un fel de roman colectiv, inedit, straniu, nemaîntâlnit, pe care l-am scris noi, toți absolvenții de liceu din anul de grație 1953. Citeam pe atunci pe rupe, pe unde apucam, ferindu-ne de ochi indiscreți, pe autori aparținând „burgheziei putrede”.

Îmi permit să-l citez pe colegul meu de bancă, nu din vreun roman celebru de-al său, ci din rândurile încredințate și tipărite cu bucurie în coloanele foii noastre:

Am parcurs la Liceul Gcjd din Oradea Mare, o adolescență dionisiacă, fără preponderențe materiale, fără bani în buzunare, fără ziare și radio, fără carne de cabaline la grătar [...] Adolescența dionisiacă a gcjdiștilor arunca toate hibeile în Criș [...] Jucam șeptic, șah, la adăpostul istoriei [...] Generalul de mâine Dumitru Roman era senin și mânca seara, cu pcfță, mămăliga cu magiun ce ne era cferită la cantină, iar Bodea Petru, miersigamul care avea niște neamuri îndepărtate prin îndepărtata Americă de Nord nu primea nici o știre care să ne anunțe un nou război! Cohut juca volei într-o echipă grozavă a orașului, Boitoș Dumitru pleca din două în două săptămâni acasă, la țară, cerându-și voie de la prcfesorii de serviciu ca să-și înmormânteze bunicii săi fără de număr! Dorin Poenaru picta, Ion Murg era musai să-i facă o asiduă curte frumoasei fecioare de la „Oltea”, borodeanca Bobo, fostă colegă de școală primară cu Butiri, Cucereanu și Nuți Ardeleanu... Tăcă Petrovici, Mircea Guiașu, Mezea, Chidioșan, Spoială, Măgureanu, Moț, externi fiind, aveau o libertate în plus: se puteau plimba în voie, ori-când pe Corso! [...]

Biblioteca Liceului Gcjd, uriașă, era bine ferecată cu șapte lacăte, ca să nu ne impută mințile cu niscai-va lumi moarte. Știam, din Marcel Breslașu, care erau dimensiunile omului nou: Iată omul, omul, noul/ Care scrie cu stiloul!... Nu citeam, vai, ziarele și nu eram la curent cu luminile ce scânteiau din copitele lui Silviu Brucan... Liceul, clădirea școlii, din care făcea parte și internatul, era ca o cetate responsabilă, gata să-ți garanteze în orice clipă lipsa de libertate... Dragul nostru

coleg Nelu Cohut s-a apucat să pregătească întâlnirea din luna mai, secundat de bărbosul Voicu David... De ani de zile, Nelu Cohut și Voicu David și generalul Roman, ajutați de alți colegi, stabiliți în Oradea, ne cheamă la apel sub cerul orașului de pe Criș. Să ne reamintim de luminile de altădată...

N-ar fi rău dacă în viitor Cohut Ioan și Voicu David ar pune la cale și o întâlnire cu elevele ce-au absolvit școala în vara anului 1953, sub sigla Liceului „Oltea Doamna” și a Liceului maghiar din spatele Teatrului de Stat. Oare cum am arăta în ochii lor? Cu elevele de la Liceul maghiar, o vreme am făcut parte dintr-o echipă de dansuri populare. Noi, băieții, valahii, eram harnici în ceardașuri, iar, ele, bozgorițele, nu disprețuiau deloc sârba în căruță. Parcă eram absolut ruși de istoria ce marcase Europa, sau poate că încercam, fără să ne dăm precis seama, să încropim o nouă istorie [...]

Dragi colegi, le-aș zice cor.fraților de liceu, să ne vedem peste cinci ani la fel de tineri și de sănătoși! Să ne prefacem nițeluș că vom fi îndiferenți față de timp...

*Popa și călugărul Voicu David, așa cum îmi spune D. R. Popescu, nu o să ridic acum din cetatea de pe Crișul Repede un Axion estin! ori un Dignus est!, colegului meu de bancă DEREPE ajuns la înălțimea vârstei de 80 de ani! Au făcut-o, și o fac și acum, alți confrăți ai sărbătoritului, mult mai îndreptățiti și mai calificați decât mine, critici literari, scriitori, memorialiști, colegi iluștri de breaslă etc. Eu rămân în ipostaza adolescentină, îndepărtată, nostalgică, mult mai modestă de coleg de bancă, dar care, totuși, pare-se „contaminat” de talentul literar al DEREPEULUI a îndrăznit să debuteze cu o carte de poezie, intitulată *Acum când se lasă înserarea*, un volum prezentat și bine primit la Cenaclul literar de pe lângă Baroul Bihor, prezidat de poetul Pașcu Balaci. Dacă am stat atâta vreme lângă D. R. Popescu, stimulat și de mai mulți membri ai Cenaclului am debutat și eu la o vârstă nu tocmai fragedă... O carte pe care o voi da maestrului la viitoarea noastră întâlnire de la Oradea...*

E și acesta un fel de omagiu insolit, aproape copilăresc!, târziu, dar mai bine mai târziu decât niciodată!, pe care îl aduc acum și aici în coloanele ilustre ale „Tribunei” clujene colegului meu de bancă Dumitru Radu Popescu...

La Mulți Ani, colegia!

La 16 luștri

Mircea Ioan Casimcea

Scriitor modern în cel mai limpede înțeles al acestei sintagme, Dumitru Radu Popescu este un reprezentant ilustrativ al literaturii române contemporane. Prozator și dramaturg elogiati de-a lungul timpului de critici literari și de cititori pasionați, rămâne unul dintre creatorii onorați cu premii și diplome ale uniunii Scriitorilor din România, fost președinte al acestei prestigioase Uniuni, unul dintre scriitorii care au înălțat și au menținut România în climatul cultural european. În ce mă privește, prin preocupările profesionale, dar și prin preocupări în perioada de timp, numită de francezi *loisire*, am cunoscut prozatorul în devenire, dar și scriitorul aflat în plenitudinea creației, precum și un cutezător director de revistă culturală – mă refer, firește, la „Tribuna” – într-o perioadă comunistă, însă mă gândesc, totodată, la intelectualul marcant și la Omul care emite permanentă căldură... Căldură sufletească, simbolul prieteniei, al încrederii.

Debutul meu absolut s-a petrecut la „Tribuna”, în anul 1967, însă în lunga perioadă de directorat a scriitorului Dumitru Radu Popescu nu am publicat

în revista clujeană literatură beletristică, unele creații ale mele erau tipărite de Fănuș Neagu în „Lucaefărul”. Totuși, în „Tribuna” am publicat în acea perioadă câteva articole despre Teodor Murășanu, Pavel Dan și pe teme culturale, fiindcă atunci mă preocupa cu deosebire relevarea propriei mele activități profesionale în diverse cotidiene.

Între preocupările profesionale se afla popularizarea Cărții, prin felurite mijloace, inclusiv întâlniri ale scriitorilor cu cititorii. În aceste circumstanțe ne-am întâlnit la Turda de mai multe ori, fiindcă redactorul șef al „Tribunei” era mai întâi un bun coleg al *tribuniștilor* și al altor scriitori. De regulă eu conduceam acele întâlniri. Fiecare simpozion trebuia să debuteze cu o temă obligatorie. Chiar la început D. R. Popescu îmi cerea să trecem la punctul 2, adică invitații să discute fără opreliști despre operele lor și ale altor scriitori, apoi să citească din acestea.

Vorbea cu dezinvoltură, cu mult curaj despre scriitorii români care nu fac compromisuri. La un moment dat a devenit modelul prozatorilor din cenaclul literar turdean „Pavel Dan”. Scriitorul omagiat pro-

punea o lume a contrastelor, un ingenios amestec de planuri, într-o continuă cursă după adevăr.

O deturnare pozitivă în mentalitatea cititorilor a fost tipărirea în revista „Gazeta literară” a celebrei proze *Leul albastru*. Mulți cititori au presupus și critici literari onești au confirmat că felina albastră, fiind bătrână, nu se poate bucura de libertate, precum un animal tânăr, întocmai omului tânăr ținut o perioadă lungă în lagărul comunist.

Maestrul a citit, sunt convins, în „Lucaefărul”, proze ale mele, m-a felicitat, dar mi-a și atras atenția asupra inevitabilelor riscuri, dacă voi continua să dezvolt unele teme sociale din acele vremuri. Doresc să afirm că importantul scriitor român este acoperit, de multă vreme, cu elogiile bine cumpănite ale unor critici literari de valoare.

Un eveniment important l-a constituit numirea mea în funcția de președinte al Comitetului Municipal Turda pentru Cultură și Artă, în prezența celui omagiat astăzi, fiind delegatul Comitetului Județean Cluj pentru Cultură și Artă. Afirmatiile sale la adresa persoanei mele m-au încurajat să încep noua funcție cu un plus de optimism.

Un Om, un Scriitor, un dezinteresat Povățuitor.

La mulți ani, Dumitru Radu Popescu!

Un scriitor total

Adrian Popescu

DR.P. – o emblemă a „Tribunei” de altădată. Un prozator descoperit de mine de timpuriu, eram elev, iar emoția mea adolescentină era dublată de posibilitatea de a-l putea întâlni în carne și oase pe scriitor, la redacția revistei „Steaua”, unde îmi aduceam primele încercări literare redactorului-șef, Aurel Rău.

D.R.P. – un om care-i sprijinise mereu pe tinerii scriitori, un partener matur de dialog, care nu te lasă la greu. Un dramaturg de forță, *Cezar-măscăriciul piraților* a fost prima lui piesă, '67, citită de mine, în lunarul clujean amintit, de unde plecase să conducă revista „Tribuna”. Probabil, atunci „își făcea mâna” de dramaturg, care se va dovedi expertă în marile lui piese cu accente etice, de mai târziu... A susținut, consecvent, apropos

de dramaturgia modernă, că Arghezi este în teatrul lui, fragmentar cum e, precursorul lui Eugen Ionescu.

D.R.P. – are mereu idei originale despre tot ce se întâmplă, fantezie debordantă, cu izbucniri de vitalitate suprarealistă, dar și luciditate analitică în scrutarea morală a omului de-acum, cel din cărți sau din cotidianul tulbure.

D.R.P. – o viață dedicată scrisului, o operă împlinită, un spirit generos.

La mulți ani, din inimă, Dumitru Radu Popescu!

D.R.P. fără D.R.P.

Alexandru Petria

Am debutat în „Tribuna” în 1983. Era un săptămânal cu un aer respirabil, printre cele din epocă, tipărite în provincie, majoritatea îmbăscite de oportuniste la adresa P.C.R. și potopite de cărduri de veleitari.

Îmi amintesc perfect și cu plăcere cum așteptam cu emoție apariția fiecărui număr. Cum, liceean fiind, îi priveam pe scriitorii care publicau aici ca pe niște zei; nu exagerez – chiar așa era în mintea mea necoaptă! Cum noțiunea de scriitor român contemporan era stâns legată de „Tribuna” clujeană. Cum, după debutul cu o pagină de poezii la 16 ani, am dat autografe pe respectiva pagină prin liceu. Redacția a trimis acolo 600 de exemplare, care s-au vândut repede.

În 1983 se vorbea mult de D. R. Popescu pe culoarele redacției, prin *Arizona*, cafeneaua unde mergeam de parcă trebuia să semnăm condica de prezență, deși el a plecat în anul anterior la București. Atmosfera de relativă libertate instituită de către prozator, spulberată în perioada următoare de redactorul-șef Vasile Sălăjan, era încă perceptibilă.

În acest mod s-a petrecut a doua mea întâlnire

cu D.R.P., fără ca scriitorul să fie prezent cu fizicul. Prima a fost în gimnaziu, cu proza *Mări sub pustiuri*, pe care deprofesionalizata mea profă de română n-a reușit s-o ucidă, în percepția noastră, cu comentariile pe care ne-a obligat să le învățăm papagalicește pentru examenul de intrare în liceu. Dramatismul textului, deși tributar epocii, era răscolitor, mergea la esența a ce aveam mai uman în noi, scârboasele interpretări ale profesoarei nu mi-au creat antipatie față de autor, ca în multe și regretabile cazuri. Forța scriiturii a învins jalnicul conformism didactic.

Îmi pare rău că nu l-am cunoscut pe D.R.P. în carne și oase. Dar sper că mai e timp. Teatrul și prozele sale sunt de primul raft.

Scăzând lucrurile de care poate să fie acuzat cu îndreptățire, păstrez imaginea sa așa cum l-am văzut în fotografiile anilor '80. Un bărbat decis, cu acțiunea în sânge, unul dintre rarii profesioniști ai literaturii române.

La mulți ani, Dumitru Radu Popescu!

Umorul din cancelarie al lui DRP

Dana Duma

D. R. Popescu, Nicolae Prelipceanu și Mircea Tomuș

Știu că D. R. Popescu detestă emfaza și triumfalismul, așa că la frumoasa aniversare nu mă voi strădui să argumentez grandoarea operei sale. Voi spune doar că, după ce am avut privilegiul „să-l învăț” la liceu, în anii „dezhgețului cultural” și apoi la facultate, după ce am ajuns, de una singură, la concluzia că *Acești îngeri triști* este una dintre cele mai bune piese de teatru românești iar scenariul la *Duios Anastasia trecea* unul dintre cele mai originale ale cinematografului nostru, m-am trezit, în anul 2000, colegă de cancelarie, la Universitatea Hyperion, cu autorul mult admirat. Evident, m-am crispat de emoție, dar surpriza a fost să constat că omul DRP nu are nimic intimidant, se poartă firesc și spontan, e afabil și plin de umor, comunicativ și abordabil.

Nu se confirmă absolut nimic din insinuările că ar fi un ardelean scortșos și lipsit de haz, făcute de un critic resentimentar care s-a remarcat prin validarea marelui har poetic al unui milionar cu jeepan din protipendada de azi. Dar nu despre umorul involuntar al acestui dătător de verdicte vreau să vorbesc, ci despre umorul lui DRP, foarte apreciat de studenții care nu făceau confuzii între numele marilor scriitori. Am râs cu domnia sa deseori de gafa recurentă cu „Tolstoievski”, de incultura tolerată în licee, dar și – din păcate – în viața noastră artistică cu noi ierarhii discutabile (elegant spus). Conversațiile noastre punctate de umorul fin, bazat de complicitate culturală și pe autoironie, rămân unele dintre cele mai plăcute momente ale activității mele didactice. Ca și mine, foști studenți își aduc aminte cu plăcere de întâlnirea cu DRP, pe care unii îl caută și azi în căutare de sfaturi bune. Ei se mândresc că le-a fost profesor, eu că i-am fost colegă. Din partea tuturor, la mulți ani!

D. R. Popescu, Mircea Tomuș și Aurel Rău

Când eram niște îngeri fericiți...

Viorel Cacoveanu

Acum, când prietenul nostru de o viață împlinește 80 de ani, o vârstă nu la îndemâna tuturor și nu întotdeauna de invidiat, voi evoca niște amintiri din vremea când noi, cei despre care va fi vorba, eram – cum ar zice sărbătoritul – niște îngeri fericiți! Eram tineri, naivi și, mai ales, buni prieteni. Într-o zi, mă aflam cu Sandu Căprariu la una din șuetele noastre de vis. De doi ani păstorea Editura Dacia și ținea la ea ca la ochii din cap. Cu... celebrul lui Kent alături, Sandu mi-a spus la un moment dat:

— Viorel, aș vrea să-ți cer o părere, să ne sfătuim... Am nevoie de un critic foarte tânăr, corect, harnic, echilibrat, care să slujească editura cu dragoste și profesionalism. Am discutat cu vreo doi băieți, dar în loc să pun eu condiții, mi-au pus ei mie. Vreau să am, ca redactor șef, un om de nădejde. Ce zici? Care ar fi omul potrivit?!

Fără să stau pe gânduri îi spun: Constantin Cubleşan. Sandu tresare, îi cade bine propunerea și zice:

— Da, l-aș lua imediat. Dar oare vine? E secretar de redacție la „Tribuna”! Și apoi îl lasă DR, care vrea să facă o revistă bună?

Așa a început drumul lui Cubleşan către editură. În înțelegere cu Sandu, l-am întrebat pe Cubleşan dacă vrea și a fost de acord. Apoi, Sandu ne-a cerut discreție și urma să aibă o discuție cu DRP. A și avut-o și a găsit înțelegere la DR. După câteva zile, DR îl cheamă pe Cubleşan în biroul lui și are loc următorul dialog:

— Cubleşene, viața îți oferă o șansă nevisată.

— Mie? se miră Titi.

— Ție. Te-am făcut om.

— Pe mine? Ai nu vorbi, joacă Titi rolul ardeleanului mucalit.

— Uite, continuă DR, am vorbit cu Sandu Căprariu și te duci redactor șef la el, la editură. E

foarte bine pentru tine și pentru noi... Faci o frumoasă carieră.

Noi ne-am amuzat de această farsă-glumă, dar după o vreme, la o bere, în patru, i-am povestit totul lui DR. Ne-am distrat, DR a achitat berile. Eram buni prieteni, eram, cum am spus, niște îngeri fericiți. O vreme...

*

La sfârșitul lui 1975, mi-a apărut, la Editura Dacia, romanul polițist *Morții nu mint niciodată*. Abia intrat în librării, aud, prin voia amicilor mei, că procurorul șef al județului (nu-i dau numele, e trecut în lumea umbrelor) e tare nemulțumit de felul în care arată procurorul din romanul meu polițist. Eram în relații bune cu procurorul și colaboram eficient în interesul ambelor părți, cum suna un slogan la modă. Când credeam că am scăpat, sunt chemat la procuratură. Supărat, distant, șeful mă atacă dur, fără menajamente:

— Tovarășe, ai scris un roman, care putea fi foarte bun, dar l-ai ratat. De ce ai făcut din procurer o caricatură? Un clown?

— Sunt și procurori care mai greșesc, încerc să mă apăr...

— Toate personajele dunt bine făcute, cu personalitate, doar procurorul e o bătaie de joc. Căpitanul de poliție e simpatic și decis, medicii legiști la fel, procurorul...

— Nu vă supărați, e al treilea roman polițist pe care l-am publicat. În primele două am niște procurori exemplari...

— Nu mă interesează ăia, ci ăsta de acum... Ai ofensat o instituție a statului, o instituție a justiției noastre, nu putem accepta așa ceva. De ce bea cafea la Croco procurorul? De ce îl cheamă Vasile Vasile? Acțiunea romanului se petrece pe amenajarea hi-

droenergetică Someșul Cald. Deci, la noi în județ. Procurorul e al nostru!! Cine a aprobat acest roman?

— Mai multe foruri, zic eu, căci întrebarea îmi pică bine. Editura, apoi un colectiv numit SINTEZA de la Consiliul Culturii, Direcția Generală a Miliției și Securitatea... și Direcția Presei.

— La Procuratura Generală a fost văzut?

— Acolo nu se duc cărțile; deocamdată...

— O să mă sfătuiască cu colegii, va trebui să fii pedepsit; e de neacceptat insulta pe care ne-ai adus-o nouă și instituției. Liber!

Cum DR Popescu nu e în Cluj, merg la Căprariu și-i relatez situația în care mă aflu. „Vezi, zice Sandu, ce bine că ai publicat anul trecut volumul de reportaje despre hidrocentralele de pe Someș?! Avem cu ce ne apăra. Nu e primul scandal...”

A doua zi, îi povestesc totul lui DR. Mă ascultă, ba râde, ba se înfurie și injură, ba nu poate crede. „M-a întrebat de ce am scris despre o crimă, care n-a avut loc niciodată pe șantierul clujean. Am recunoscut că nu a existat crima, deși el a răscolit toată arhiva, deoarece am făcut-o eu!” Rădem apoi DR gândește cu voce tare:

— Viorele, din toată povestea asta, dacă i se dă curs, tu câștigi imens, îți faci o popularitate teribilă. Toată țara va vorbi și scrie despre acest caz. Dar eu nu pot accepta, ca un membru al Asociației scriitorilor să fie chemat ca ultimul infractor la procuratură pentru o carte. Și nici celor de la județeană de partid n-o să le convină și n-o să accepte. Iritările astea năroade fac rău tuturor. Nu vorbi cu nimeni. Focul trebuie stins cât e mic, nu trebuie lăsat să devină incendiu, că e prăpăd...

După câteva zile îmi spune discret:

— Viorele, am vorbit cu Mocuța. El m-a chemat, avea ceva cu mine. I-am spus în ce rahat am intrat. A injurat urât și a zis să nu spunem nimănui nimic, că se va implica el.

Și așa a fost. Domnul procuror mă saluta elegant și-mi zâmbea. Îngerii fericiți, cum ar zice DR, deveneau, din când în când, și triști. DR avea să mă ajute apoi și în numeroase alte ocazii. Căci prietenul adevărat la nevoie se cunoaște. ■

D. R. Popescu la Reșița

Titus Crișciu

Cu adâncă plecăciune mă alătur celor care în 19 gustar îi urează distinsului scriitor Dumitru Radu Popescu „La mulți ani spre bucuria literelor române, stimate maestre!”

Fac această urare cum s-ar spune de pe margine, subsemnatul fiind doar un pasionat cititor, nefăcând parte din nicio grupare pro sau contra alegerii cuiva pentru un scaun mai deasupra mulțimii. Având fericirea să-l cunosc încă din anii '70, aș dori să evoc unele întâlniri minunate la Reșița și în județul Caraș-Severin.

Cum eram inspector al fostului Comitet pentru Cultură și Artă, cu atribuții de activitatea cu cartea și având și mașină, de multe ori am fost solicitat să-i duc pe invitați la manifestările literare din județ: lansări de cărți, saloane, întâlniri în cadrul celebrei Luni a cărții la sate etc. Unul din scriitorii care veneau des la Reșița a fost regretatul Ștefan Bănuțescu, pe care-l duceam de fiecare dată la Bocșa unde locuia mama soției sale. Astfel, în 14 noiembrie 1976 l-am însoțit pe D. R. Popescu în dublă calitate de reprezentant al instituției unde lucram, dar și de șofer la câteva manifestări între care o vizită la Muzeul Literaturii de la Liceul din

Oțelul Roșu și la o manifestare complexă în comuna Marga, cunoscută prin succesele corului de aici și prin capacitatea dialogurilor culturale. Spre marea mea bucurie, pe lângă discuțiile „de drum”, mai ales între D.R.P. și profesorul M. M. Deleanu, șeful meu de la cultură, eu m-am ales și cu câteva cărți cu autograf din partea invitatului nostru, într-unul din acestea numindu-mă „împăratul șoferilor”, evident cu trimitere la titlul unuia din romanele sale.

Dar prima întâlnire avusese loc în 1972, în 27 februarie, venind cu un colectiv al revistei „Tribuna”, pe care o conducea atunci (cu Ion Cocora, Nicolae Prelipceanu, Negoită Irimie, Radu Mareș). Întâlnirea s-a prelungit a doua zi la Caransebeș și Teregova, o comună bogată și cu remarcabili intelectuali. Acea întâlnire cu cenaclul „Semenicul” a rămas un reper pentru creatorii locali, cei mai mulți aflați atunci abia la debutul editorial.

A mai revenit la Reșița și de fiecare dată am avut bucuria să-l întâlnesc și m-a uimit în primul rând faptul că, deși devenise președinte al Uniunii Scriitorilor, își amintea atmosfera,

subiecte discutate și nume de cenacliști. La întâlnirea din 13 noiembrie 1976 cu cenaclul reșițean D. R. Popescu a declarat în esență, conform presei locale: „La ora actuală 'Semenicul' este unul din cele mai bune cenacluri ale țării.” Opțiunile și confirmările au fost reiterate și în anii următori: în 1984 (27-28 iulie) sau 1988 (18-19 martie), cu delegații de scriitori printre care s-au aflat: Petre Stoica, Petru Poantă, Cornel Ungureanu, Nicolae Prelipceanu ș.a. Și atunci ca și acum prețuiesc deschiderea arătată spre a se apropia de cei care, cât de cât, prin atitudine și gândire o merită. De fapt respectul este reciproc și cuvintele criticului Gheorghe Jurma, președintele de peste 40 de ani al Cenaclului „Semenicul”, sunt elocvente: „Dumitru Radu Popescu este unul din marii scriitori care stă sufletului meu aproape. Eu cred că remarcabila sa operă – proza, teatrul, publicistica – venind dintr-un realism foarte dens și un fantastic sprijinit pe mituri îl îndreptățește pe D.R.P. la Premiul Nobel”.

Reșițenii au cumpărat multe din cărțile lui D. R. Popescu și scriitorul are un loc însemnat în inima multora. O mare satisfacție au încercat-o actorii teatrului reșițean când în 1982 piesa *Balconul* a fost premiată pentru scenografie la concursul național al teatrelor profesioniste.

Din „Orașul cu poeți”, un cald omagiu! ■

Holod, Beiuș, Drăgănești, Nucet, Vascău și... Păușa sau De ce nu a bătut un clopot în „Tribuna”?

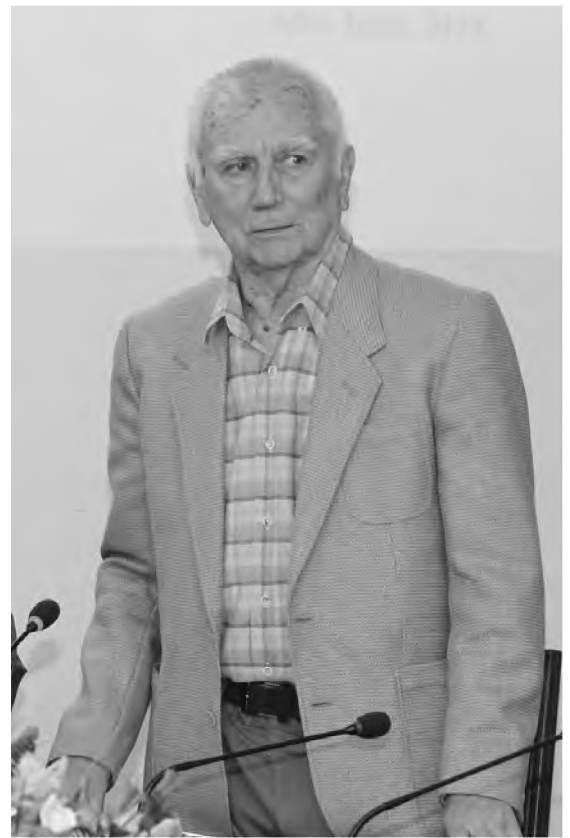
Pașcu Balaci

Par o înșiruire aleatorie a unor localități din județul Bihor. În realitate, traseul care le unește este străbătut anual în luna august de membrii Cenaclului literar al Baroului Bihor spre cuvenita cinstire a oamenilor de cultură din acest areal geografic: Holod – Iosif Vulcan, Beiuș – Gheorghe Pituș, Drăgănești – Viorel Horj, Nucet – Ion Davideanu, Vascău – Alexandru Andrițoiu. Cu începere din această vară, expediția noastră de suflet, intitulată „Pe Crișuri în sus”, se va întregi cu satul Păușa, locul unde s-a născut scriitorul Dumitru Radu Popescu acum 80 de ani. Ultima întrevvedere a mea cu D. R. Popescu a fost la Oradea, în vara anului 2013, cu ocazia întâlnirii promoției 1953 a Liceului (acum Colegiului) „Emanuil Gojdu” din Oradea. O generație cu mari scriitori, academicieni, oameni propuși pentru Premiul Nobel pentru fizică, generali, juriști vestiți, ingineri iluștri etc. M-am sfiit, la început, să particip la acel conclave deosebit de oameni maturi care au dat „în mintea copiilor” cu ocazia plonjării atât de adânci și năbădăioase în marea albastră de amintiri atât de dragi a anilor de liceu din care DERE-ul domesticise și un... *leu albastru*. Dar D. R. Popescu mi-a impus scurt: *Vino, ai să stai lângă mine, să vezi ce colegi grozavi de generație am eu!* A fost pentru mine o experiență deosebită, să aud din gurile unor oameni ajunși în posturi și funcții atât de înalte, cum se învăța pe vremea aceea. Dar, cronologic, primele mele amintiri despre D. R. Popescu se leagă de perioada studenției mele de la Facultatea de drept din Cluj (1977-1981). Pe scena Casei de cultură a studenților mi se reprezentase o piesă de teatru la Festivalul Primăvara studențească în regia doamnei Rodica Radu de la Teatrul Național din Cluj. Actori erau chiar colegii mei, azi mari avocați, procurori, judecători, notari care joaca și acum în marea comedie a vieții acesteia. Încurajat de acest succes și chiar de un... premiu studențesc, am purces cu mult curaj și cu inconștientă feciorelnică cu cea de-a doua piesă de teatru a mea, intitulată *Clopotul*, chiar la D. R. Popescu, pe atunci redactor șef al revistei de cultura „Tribuna”. Acolo citisem, la cenaclul „Tribunei”, prezidat de Mircea Vaida Voevod, primele versuri, la ședința din toamna anului 1977, ședință la care a participat și un oarecare (pe atunci!) student ochelarișt ce răspundea la numele de Ion Mureșan. M-am prezentat secretarei cu piesa *Clopotul* sub braț, cu mare sficiune am îngânat ceva despre dorința mea de a-i vorbi maestrului. Secretara m-a introdus în birou. Acolo am îngăimat câte ceva despre piesa cu clopotul din sat îngropat de țărani să nu fie preschimbat în cartușe de unguri și austrieci în perioada de final a Primului Război Mondial și... cam atât. Pledoaria pe care mi-o pregătisem ca un avocat „în formare” se preschimbăse la momentul suprem într-o prezentare aproape penibilă. D. R. Popescu mi-a luat piesa din mână, și-a aruncat ochii peste *dramatis personae*, a dat din cap, a închis manuscrisul și mi-a spus să revin peste o lună. M-am înclinat în semn de respect și speranță și am ieșit fericit din

biroul marelui dramaturg. Drumul atât de scurt de la redacție până la căminul studentesc „Avram Iancu” mi s-a părut presărat cu toți trandafirii gloriei. După o lună m-am prezentat din nou la redactorul șef, care mi-a spus că se va publica un fragment din piesa mea istorică. Am mulțumit din inimă binefăcătorului și am ieșit val-vârtej din biroul de unde se vedea marea statuie ecvestră a Corvinului român. Eram și eu „călare pe situație”, ca să spun așa. Se apropia vara anului 1980, urma să plec într-o tabără studențească la Brașov. Acolo, dădeam iama peste cel mai apropiat chioșc de presă să cumpăr revista „Tribuna”. O răsfoiam cu febrilitate, cu inima bătându-mi să-mi spargă pieptul. Clopotul meu tot nu apucase ca să bată în paginile revistei „Tribuna”...

Am dat un telefon la redacție, DEREPEUL era plecat, trebuia să mai aștept. La întoarcerea în satul Sebiș, am ajutat pe ai mei la treburile gospodăriei, inclusiv la coasă. Dar joia, când este târgul cel mare din Binș (din germanul Binsch!), m-am dus și eu să văd dacă a apărut „Tribuna” la chioșcuri. A apărut, dar tot fără dangătul clopotului din sat... Am vrut să mă duc la poștă, să dau iar telefon la redacție, dar am renunțat în ultima clipă... Am renunțat să mai aștept minunea publicării... Care nici nu a mai avut loc... Fără să știe, D. R. Popescu sau redacțiunea de la „Tribuna”, făcându-mi un rău, îmi făcuse, de fapt, un mare și neașteptat bine. Dacă piesa, sau, mă rog, un fragment din ea, ar fi apărut, m-aș fi umflat în pene mai dihai decât un curcan... Dar așa, refuzul tacit de a fi publicată această piesă (destul de problematică în ce privește raporturile români-unguri în Primul Război Mondial) m-a îndârjit peste măsură. După ce am terminat facultatea, în anul 1981, primind repartiție de jurist la fabrica de încălțăminte Bihoreana din Marghita, la căminul de nefamiliști, pe un simplu taburet, am scris în doi-trei ani de zile piesele *Muntele osândiților*, *Euroshima*, *Victima și călăul*. Era un fel de revanșă pentru faptul că din Clujul artistic, nimerisem într-o Marghită necunoscută, ratând posturile de magistrat de la Oradea, pentru că nu aveam... buletin de Oradea, ci de... Sebiș de Beiuș! Mi-am data apoi seama, în singurătatea aceea cruntă a căminului de nefamiliști, din care toți locatarii fugeau sâmbăta acasă la țară, acolo rămânând numai eu, că esențial era să scrii, să revii mereu asupra celor scrise, nu să publici neapărat. A publica cu orice preț? O deșertăciune... Vanitas vanitarum... Acum, văd că e invers: văd că se publică mult mai mult decât se scrie... cu adevărat.

O altă amintire deosebită cu D. R. Popescu în anii de studenție s-a petrecut cu ocazia alegerilor de deputați pentru Marea Adunare Națională. Cred că era prin anul 1980. După cum se știe, lista de *candidați* cuprindea, de obicei, numele unui singur om. De data asta, partidul a introdus la Cluj, dar probabil și prin alte locuri, în semn de *mare democrație*, numele a doi candidați scriitori pentru M.A.N., Dumitru Radu Popescu și Vasile Rebreanu. Se povestea, pe atunci, în cercurile li-

D. R. Popescu

teraților, că Vasile Rebreanu își plângea de milă că nu are nicio șansa în fața „preferatului puterii”, aflat pe locul întâi. Am aflat apoi că la o întâlnire a lui Vasile Rebreanu cu alegătorii de extracție rustică, sănătoasă, din marele cartier, mare cât un oraș în sine!, al Mănăsturului, o nană din nu știu care bloc l-ar fi interpelat pe Rebreanu cam așa: *Domnu Rebreanu, da ce ați avut cu Iuon de l-ai omorât cu sapa? A izbucnit imediat un hohot uriaș de râs, dar Vasile Rebreanu, inspirat, a răspuns: Nana me, dacă mă alegi deputat în MAN, atunci să știi că am să-l înviez pe Iuon!* Surpriza colosală, de la Cluj, în ochii partidului comunist, a fost aceea că a ieșit învingător *out sider*-ul, scriitorul aflat pe locul doi pe buletinul de vot. Eu am votat pentru DEREPE, tot așteptând să bată *Clopotul* meu din sat în marea catedrală a „Tribunei”. Și ca să fie totul ca într-o comedie amară, omul pentru care nu am pus ștampila pe buletinul de vot, domnul Vasile Rebreanu a fost tocmai acela care mi-a dat Premiul Studiului de radio TV Cluj pentru piesa istorică *Muntele osândiților sau Horea*, reprezentată după 1990 la Teatrul Național Radiofonic București. Dar pentru toate aceste întâmplări, nu port nici cea mai mică pică DEREPEULUI. Cred că mi-a făcut, repet, un mare bine că nu m-a publicat atunci în „Tribuna”. Eram prea tânăr și prea necopt...

Dar generozitatea DEREPEULUI față de mine s-a manifestat atunci când cu un articol incendiar mi-a apărat candidatura în presa centrală, prin anul 2001, când am participat la concursul de ocupare a postului de director al Teatrului de Stat din Oradea. Nu am ieșit eu învingător, ci catindatul propus de partid. Nu de partidul comunist, ci de partidul... democrat... Eu eram *out sider*-ul, omul singuratic, dramaturgul... fără niciun sprijin din partea partidelor politice... Nu am regretat nici atunci... Ce să facă un director de teatru? Să fie mediator veșnic al litigiilor dintre actori? Dar așa, mi-am dobândit timpul și imensa libertate de a scrie... Am scris până acum douazeci și opt de cărți de sonete, teatru, reportaje, cărți de călătorie... Plus una de doctorat la istorie-filosofie despre Kosovo... Încerc să calc pe urmele Maestrului DEREPE căruia îi urez un sincer și călduros LA MULȚI ANI!

Literatura rupturilor: D. R. Popescu

Andrei Marga

Dacă s-ar cerceta ierarhizările de azi și folosirea valorilor, cum, de pildă, a inițiat în Franța Emmanuel Todd, aruncând o privire în traseul celor ajunși în prim plan, tabloul ar ieși, cu siguranță, alarmant. În pofida faptului că unii sociologi au deformat la noi sociologia pentru a o folosi ca disciplină de casă a tot felul de partide, grupuri sau ordonatori de manipulare, un fapt rămâne evident: România nu-și poate rezolva problemele și ține vârtos în brațe ultimul sau penultimul loc în Uniunea Europeană, cu șanse puține de a fi concurată de cineva în viitorul apropiat. Știm bine din istorie că sistematica confuzie a valorilor și sfidarea meritocrației nu au dus nici o societate în sus, ci au coborât-o sau măcar au ținut-o în neputință. Aceasta cu atât mai mult într-o epocă în care cele mai avansate reflecții asupra democrațiilor se strâng în jurul legării competiției liberalizate cu comportamente de profesioniști (nicidecum doar cu diplome de carton!) și criterii de merit.

Nu se poate să nu-ți vină în minte ierarhizarea valorilor atunci când intri în universul literaturii lui Dumitru Radu Popescu. Nici când te apropii de autor. Reflecția asupra acestei literaturi și a personalității creatorului conduce, prin forța lucrurilor, la chestiunea valorilor și este o cale spre adevăruri ce privesc societatea însăși.

Dumitru Radu Popescu stă astăzi pe suportul unei opere profilate – al uneia cu contururi încă greu de prins univoc, din motivul simplu că este vorba despre un autor prolific, pentru care inovația a fost mereu mai importantă decât fixarea într-o formă, și, desigur, despre un autor care a surprins mereu. A făcut-o, de altfel, cel mai recent, cu fermecătorul și încifratul roman istoric *Simonetta Berlusconi. Călugărul Filippo Lippi și călugărița Lucrezia Buti* (Contemporanul, București, 2012). Faptul ține, până la urmă, de ceea ce pare să fie intuiția integratoare a operei – aceea a unei lumi cândva dislocate, ce nu și-a mai găsit cursul convenabil. Marea proză europeană a fost de fapt a dislocărilor, a rupturilor. Dacă punem în legătură componentele diverse

ale întinsei opere a lui Dumitru Radu Popescu, atunci ne vom da seama că, în literatură, nimeni nu a izbutit mai mult decât el să capteze linia de ruptură între lumi ce s-au succedat în această țară de câteva decenii, uneori în viața aceleiași generații: ruptura anilor cincizeci, cu trăirea impusă în noi cadre, ruptura anilor șaiszeci, cu încercarea de liberalizare, ruptura lui 1989, cu deschiderea societății, ruptura ulterioară, a întâlnirii necenzurate cu Vestul, și ruptura ce se prefigurează pe fondul frământărilor actuale, ce poate fi spre o democrație ce învață din propriile eșecuri. Foarte probabil, nici un alt scriitor din România nu acoperă cu opera proprie acest arc istoric întins.

Pe măsura desfășurării operei, caracterizările criticii literare s-au apropiat de înțelegerea literaturii lui Dumitru Radu Popescu ca literatură a dislocărilor, a rupturilor. La început, critica a văzut în scrierile sale „eroi neindividualizați” (Paul Georgescu) care se iroiesc în disputele vieții, apoi, „conflictul social împins în fantastic” (Nicolae Manolescu), „atmosfera incerte” (Nicolae Balotă) și „sesizarea anomaliei temeinic instalate” (Mircea Iorgulescu), „lumea ca ospiciu în care fiecare își face cu ochiul că ceilalți sunt nebuni” (Marin Sorescu) și captarea rupturilor dintr-o evoluție în care oamenii intră în conflicte specifice (Mirela Roznoveanu). Că așa stau lucrurile în literatura lui Dumitru Radu Popescu se observă ușor la un simplu inventar al personajelor. Acestea se mișcă între rural și urban, profesii manuale și administrative, indigen și străin, sărăcie și desfătare, trec prin diferite medii sociale, urcă nivele de instrucție, intră în forme ce țin de morale diferențiate și, ca la orice mutație, se profilează oportuniști și reflexivi, sublimesc și canalii, nevinovați și călăi, într-o vâltoare ce nu prea lasă să se vadă vreun sens.

Desigur că scrierile literare, ca și alte scrieri – istorice, filosofice, teologice – se percep și în funcție de orientările generale ale unui cititor. Dacă plecăm de la intuiții de genul celor care i-au nutrit pe cei mai importanți esteticieni ai litera-

turii – Dewey, Croce, Lukacs, Adorno (la care aș adăuga inspiratele reflecții despre roman ale lui Milan Kundera!) – care au mai gândit literatura înăuntrul arhitecturii spiritului, atunci trebuie spus, oricât i-ar șoca aceasta pe veleitarii unui postmodernism asimilat la suprafață, că misiunea literaturii rămâne aceea de a arunca sonde în destinul oamenilor confrunțați cu noi împrejurări de viață. Pot fi mijloace literare diverse pentru a împinge sonda în adâncimea existenței, iar generația lui Dumitru Radu Popescu – care îi mai cuprinde pe Nicolae Breban, Augustin Buzura sau Ileana Mălăncioiu – și-a diversificat vizibil mijloacele. Fiecare dintre membrii proeminenți ai acestei generații s-a profilat, însă, asumându-și că la literatură propriu-zisă (nu doar la scris!) se ajunge prin angajarea în raport cu realul trăit, cu mijloacele enorm diversificate ale artei moderne.

Ceea ce este real este perceput, se știe, în fel și chip. Dar, dacă este vorba de realitatea vieții trăite, atunci literatura nu se poate deroba de aceasta, în numele înnoirii mereu presante a mijloacelor de expresie, fără a deveni simplu artificiu în alte scopuri. Dumitru Radu Popescu și-a asumat ca scriitor, în mod deliberat, confruntarea cu realitatea trăită. De aceea, în pofida diferențelor ce par să excludă vreo înrudire, cred că la cea mai profundă înțelegere cu care Dumitru Radu Popescu poate fi întâmpinat se ajunge prin plasarea literaturii sale în succesiunea prozei lui Marin Preda, proză rămasă de referință de la Liviu Rebreanu încoace. Cum s-a spus, *Moromeții* este romanul căutării unei ordini pierdute, iar *Cel mai iubit dintre pământeni* își pune eroul în fața unei lumi cu alternative nesigure și-l convertește într-un „om problematic”, anunțând astfel un nou orizont. Se poate spune, cu probele la îndemână, că proza lui Dumitru Radu Popescu face un pas istoric înainte și exprimă șocul creat de metamorfozele societății. Cu fiecare dintre acestea se animă speranțe ce sunt contrazise curând, se schimbă actorii scenei principale, care promet, desigur, dar nu fac față rolurilor.

Realismul, atins cu mijloace literare mereu înnoite, este opțiunea majoră a concepției lui Dumitru Radu Popescu asupra literaturii. Ne-o spune limpede el însuși (în *Virgule*): „Lumea în imagini artistice trebuie să fie echivalentul unei realități autentice trăite, învățate”. Dumitru Radu Popescu s-a opus explicit literaturii care nu spune nimic despre viață, ce avea să prolifereze continuu la noi și să inunde scena. „Noutatea unei formule literare – scrie el – a fost întotdeauna legată (mă refer aici în primul rând la proză și la teatru) nu atât de scriitura propriu-zisă, cât de conștiința, aș îndrăzni să zic, politică a autorului”. În literatura lui Dumitru Radu Popescu, realismul nu exclude, ci devine profund apelând la fabulos, la grotesc, realism fantastic, absurd, telepatie, magie, analogie istorică, toate pentru a reda ceea ce se impune ineluctabil ca existență.

Dacă vrei să-l înțelegi, nu doar să-l citești pe Dumitru Radu Popescu, percepi devreme că nu este un autor repede accesibil. Îl face dificil împrejurarea că nu este interesat să asigure coerența obișnuită, descriptivă, a tramei. De fapt, el reorganizează continuu datele în funcție de cerințe mai adânci ale construcției literare. Noutatea perspectivei din care vrea să surprindă existența îl interesează mai mult decât viziunea organică. Dumitru Radu Popescu pune în lucru variate tehnici ale literaturii, fiind convins că realismul este, cum spune la un moment dat, analog unei „rachete cu multe trepte”, ce s-a în-

Eugen Jebeleanu, Letay Lajos și D. R. Popescu

cărcat fără reținere cu diversele tehnici ale literaturii.

Oarecum fixă în realismul lui Dumitru Radu Popescu este asumptia că răul, cel puțin ca limită, ca limitare fatală, s-a infiltrat deja printre oameni. Clasică temă a lui Baudelaire a aflat la Dumitru Radu Popescu o tratare de referință. De altfel, la un moment dat, scriitorul mărturisește: „Mă obsedează de mult ideea labirintului ca spațiu al întunericului, al rotirii în beznă, al crimei, mai degrabă decât al jertfei, al inutilei jertfe, de altfel, ca spațiu al lipsei de rațiune unde monstrul înghite flămând vieți de oameni”. „Comedia tragică a vieții”, cum au rezumat unii comentatori viziunea, devine formula redării literare a destinului. Astăzi, pe cât ne dăm seama din cel mai recent roman, este peste îndoială: „labirintul timpului este mereu același”, încât este greu de găsit ceva nou sau învechit sub soare.

Merită stăruit asupra „labirintului” în dreptul căruia pare a se fi stabilizat viziunea lui Dumitru Radu Popescu. Nu de mult, unul dintre cei mai impozanți intelectuali ai epocii postbelice, re-lua cele trei modelări ale soartei persoanei și comunității delimitate de Wittgenstein – musca intrată în sticlă, peștele în plasă și labirintul (Norberto Bobbio, *Autobiografia*, Laterza, Roma-Bari, 1997, p. 226 și urm.). Prima poate ieși din captivitate doar întâmplător, al doilea nu are altă cale decât resemnarea, iar din labirint este ieșire, prin inteligență, dar, câtă vreme inteligența descoperă multe căi, nu se poate apuca o cale anume. Cea mai simplă cale se dovedește a nu fi și cea justă, cea care pare la îndemână se dovedește curând a fi greu accesibilă, iar un pas greșit e suficient pentru a lua totul de la capăt. Cele trei modelări au corespondent în viziunile asupra istoriei, lumii și sensului vieții. Opinia larg împărtășită este că labirintul nu ar trebui să descurajeze acțiunea, conclucrarea, alegerea rațională de scopuri, corecturi de itinerariu, adaptări ale mijloacelor la scopuri, recunoașterea erorilor și abandonarea căilor greșite. Dumitru Radu Popescu nu infirmă speranța și ceea ce o alimentează, dar atrage atenția asupra costurilor, uneori tragice, fiind în joc soarta unor oameni, ale căutărilor ieșirii din labirint.

Dumitru Radu Popescu a adus în literatură un univers propriu, dominat, cum s-a spus, de „clovneria tragică”, pe care tinde să o suprapună cu existența. „Fantezia debordantă”, adesea remarcată a literaturii sale este în slujba redării labirintului – pe care prelungirea în teatru a prozei sale, iar mai nou denunțarea frontierei genurilor (precum se petrec lucrurile în cel mai nou roman, ce poate trece fără restructurări ample și ca teatru și ca poem!) o servesc, la rândul lor.

Dumitru Radu Popescu este, în tradiția cea mai bună, un scriitor reflexiv. Tema intelectualului, bunăoară, l-a preocupat de la început. Nu poți să nu reții portretele pe care le-a dedicat în proze scurte intelectualului autogonflat de provincie (care poate trăi și în capitală!). În *Canalia de succes*, eroul este opac în fața celorlalți, crezând că astfel păstrează misterul singularizării. Joacă rolul distantului (în jur se petrec drame, dar el rămâne rece), spre a sugera gravitatea și adâncimea, dar nu depășește performanțe mediocre. Eroul din *Începutul și sfârșitul lui Posmoc* este, invers, unul care se angajează la orice, fără distincție, și se dizolvă, dacă cumva ar fi fost ceva de dizolvat, în împrejurările cu care se identifică de fiecare dată. Desigur, între timp, în scrierile lui Dumitru Radu Popescu s-au adăugat noi portrete de intelectuali, de provincie sau

1975, la Filiala Cluj a U.S.R. – D. R. Popescu, Ion Oarcăsu, Bazil Gruia, Iosif Pervain și Heredi Gusztáv

capitală. Chipurile lor ar putea fi reunite într-un tablou edificator în privința stărilor de lucruri.

Dumitru Radu Popescu știe prea bine că literatura, fie și atunci când este profesie, rămâne o parte a manifestării unui intelectual demn de nume. Istoria l-a reținut în roluri importante la Cluj-Napoca și la București. Este greu să nu observi devotamentul său pentru cauze serioase, în care este angajat destinul comunității din care face parte, și este imposibil să nu se recunoască îndreptățirea cu care a privit critic derivatele de ieri și de azi, ale literaturii, ale culturii și, de ce nu? ale societății întregi. El știe nu numai să gestioneze resurse, la a căror irosire se pricep mulți, ci și să inițieze proiecte. Puțini au sprijinit atât de mulți oameni din jur în efortul lor de profilare. Puțini dintre confrăți sunt în stare să gândească nu numai concretistic, ci instituțional, nu doar ceea ce este, ci și ceea ce poate fi.

Sunt printre cei care m-am bucurat de proximitatea lui Dumitru Radu Popescu în anii în care fiecare este liber și poate face ceva cu libertatea lui, dar și anterior, când libertatea fiecăruia era supravegheată de nenumărați alții. Cu atât mai mulți cu cât raza de acțiune era mai mare. Acțiunea lui Dumitru Radu Popescu este de multe decenii dintre cele cu impact larg. Unii din generația sa s-au abandonat împrejurărilor, iar, ulterior, au pretins merite, chiar dacă tot timpul s-au ocupat numai de ei înșiși. Dumitru Radu Popescu a refuzat să-și revendice merite, chiar dacă prin acțiunea sa publică le avea mult peste alții. El a rămas la sine dincoace de rupturile istoriei, știind că cine are ceva de spus nu are nevoie de parada genuflexiunilor.

Mulți au profesioni, sunt însă rari cei care au și conștiința care le permite să se comporte ca profesioniști. Numeroși emit idei, prea puțini au însă și viziuni. Dumitru Radu Popescu a fost și este o personalitate înăuntrul comunității, care nu ezită să-și spună părerea proprie. El își asumă întrebări precum: dacă nu-și spun părerea cei care o au, cine să o facă? Iar dacă ești sigur pe propria operă, de ce să nu o faci?

Cu intelectuali ca Dumitru Radu Popescu, o cultură este ea însăși. Unii intelectuali își angajează conștiința doar pentru adaptare, stând umil în fața autorităților de mucava sau ascunzându-se sub ideea prost înțeleasă a neutralității, pe care mulți o confundă cu o abstenență deseori profitabilă (chiar și pecuniar!). Atitudinea

civică și critică le este străină sau rămâne pentru viața privată. Dumitru Radu Popescu nu a ezitat să rămână el însuși în exprimări și luări de poziție și să portretizeze literar oportunismul spre care mulți se grăbesc.

George Șerban spune în renumita sa carte *Lying: Man's Second Nature* (2001), cu ilustrări din viața României postbelice, că minciuna a devenit a doua natură. Putem continua meditația. Ceea ce este mai presus de îndoială este că atomizarea este acum noua formă îmbrățișată a minciunii. O mulțime de Narcis, puși în mișcare mai mult de impulsuri de căpătuală decât de cultură și de interesul public, populează ierarhiile mai noi și amână conturarea unei tradiții, care este socotită indispensabilă în orice țară ce se respectă. Cine în afara frontierelor nu se preocupă de recunoașterea valorilor și punerea lor în lucru într-o epocă în care nimeni nu stă cu brațele încrucișate? În definitiv, nu poți construi fără să clădești din timp, piatră cu piatră. Cum să fii respectat, dacă nu ai respectul propriilor valori? Cum să ieși din crize, dacă nu știi ce să faci cu ceea ce ai deja? La noi, nu numai că se vrea scoaterea din funcțiune a tradiției în numele unor improvizații ce nu au alt merit decât... data recentă a apariției pe lume. Ceea ce se vrea, de fapt, dincolo de pretențiile afișate, este confuzia valorilor, căci confuzia și impostura merg, se vede cu ochiul liber, mână în mână.

Soluția ieșirii din confuzia gravă a valorilor este formarea tradiției printr-o dezinhibată dezbatere publică. Într-o epocă de expansiune a conștiinței critice, aceasta înseamnă, între altele, considerarea operelor reprezentative. Dumitru Radu Popescu este un contemporan a cărui operă poate fi obiectul mănos al unei explorări, deoarece constituie o valoare sigură a abordării literare a lumii în care ne mișcăm. Una din prea puținele pe care le găsim acum în jur, dar căreia merită să i se aplice povestea „comorii de sub mărul galben”, din cel mai recent roman al scriitorului.

Un leu albastru în „ferma animalelor”

Adrian Marian

Într-un târg din Moldova a sosit într-o zi un circ cu animale. Avea și un leu mare și frumos. Leul era ținut în cușcă și cei care îl vedeau se strâmbau la el fiindcă el nu se mișca și nu le dădea nici o importanță. Dar ei tot îl zgândăreau și nu-l lăsau să stea unde voia el.

— Pi șentru, pi șentru, îi ziceau, acolo să stai bre!

Măriiau la el. Râdeau. Leul cutreierase toată lumea în cușcă. Era renumit.

— Pi șentru, pi șentru bre! „(Popescu D.R., 1981, *Leul albastru*, p. 277).

Despre prea repede luate și demolate repere morale. Era un fost mare senator. Mare senator al unui partid istoric, venerabil senator al masoneriei, tatăl vitreg al unui mare premier, nu știm de ce, dar i se spunea cândva mereu marele și venerabilul senator... Dar, marele și venerabilul senator a fost descoperit pe statele de plată ale Securității. (Se mai întâmplă. În istoria noastră... Vasile Roaită era un nume de stațiune și o poveste din *Abecedar* până a fost descoperit pe statele de plată ale Siguranței.) Și a fost întrebat marele și venerabilul senator cum s-a îndurat să ia bani de la Securitate, să toarne contra cost. Marele senator cu o voce graseiată, de viță veche și mare intelectualitate a replicat:

— Da, dar cu banii luați ajutam familiile celor condamnați la pușcărie...

Este adevărat. Informa Securitatea, lua bani și apoi bărbății curajoși, cei mai adevărați bărbăți ai acestui neam erau băgați în pușcărie. Marele și venerabilul senator, pe atunci tânăr, vizita familiile lovite de soartă. Cumpăra dulciuri copiilor care aveau tații în pușcărie. Securitatea plătea bine. Ajungeau banii pentru mulți, pentru foarte mulți biscuiți. Amedeo Lăzărescu (despre el era voarba) și Vasile Roaită până să fie descoperiți pe statele de plată ale serviciilor din epoci diferite păreau reperele noastre morale. Se poate întâmpla când ne prea grăbim să adoptăm și să demolăm repere morale. Să nu ne grăbim nici cu D. R. Popescu.

Cum sunt tratați intelectualii în Ferma animalelor. Este considerată îndeobște o capodoperă care ilustrează cel mai bine lagărul comunist, proza lui George Orwell *Ferma animalelor*.

La Pădurea Katyn, rușii comandați de Stalin au făcut una din cele mai oribile crime de război din istoria umanității. Au omorât și aruncat în șanțuri, zeci de mii de ofițeri polonezi care s-au predat de bună voie, cu bună credință, și, mai ales, ofițeri în rezervă. Ofițerii în rezervă erau și atunci și acum, absolvenții de facultate care făcuseră un stagiul militar minim, li se dădea un grad ofițeresc, iar pe timp de război erau activați în armată. Ținta rușilor (lui Stalin) era să omoare, să lichideze intelectualitatea (poloneză atunci). Deși erau ateii, făcuseră studii teologice (Stalin era un fost seminarist) și știau bine că trebuie „să bați păstorul să se risipească turma”.

La o comemorare a crimelor de atunci, președintele Poloniei, șeful Armatei Poloniei și alte oficialități au mers cu avionul în Katyn. La întoarcere, avionul s-a prăbușit, a murit Președintele Poloniei, Șeful Armatei și alte oficialități. Generațiile următoare poate vor afla dacă a fost doar un accident. Spre cinstea lor, imediat după ce avionul cu președintele Poloniei a căzut, șefii Televiziunii Române Publice (termenul Publice

are conotații atât de intens mirositoare încât nu le vom mai menționa), spre cinstea lor de acea dată, au difuzat filmul lui Andrej Wajda – *Katyn*. Un jurnalist făcea observația extraordinară că ceea ce au făcut rușii cu intelectualitatea poloneză, noi românii am făcut singuri. Am fost țara din lagărul comunist care ne-am epurat intelectualii în cel mai mare grad.

Ceea ce nu este distrus e mai bine să fie cumpărat sau convins, dacă sună mai bine. Au apărut de ceva vreme scrieri precum *Amintirile unui scriitor în comunism* a lui Ștefan Agopian și altele, care arată că se întâmpla de multe ori ca scriitorii în România comunistă să se fi simțit mai confortabil (decât acum, cu foarte puține excepții) material.

Mari scriitori, mari ticăloși. Este titlul unui editorial al unui alt Popescu cunoscut literelor noastre (C.T.P.) în care dezbătea situația lui Sadoveanu, Călinescu, Arghezi care sunt mari scriitori dar au făcut compromisuri cu regimul comunist. Fără a fi o replică, trebuie să îi alăturăm pentru contrapondere un excelent articol apărut la „România literară”, *Antologia demnității scriitorului român* de Ion Simuț. Se discută aici o prezentare a lui Alex. Ștefănescu care are în *Istoria literaturii române contemporane* o secțiune amplă dedicată scriitorilor arestați, din care se extrag câteva nume de rezonanță: N. Carandino, Petru Caraman, Adrian Marino, Nicolae Balotă, Ion Caraion, Anatolie Paniș, Romulus Dianu, George Ivașcu, Ovidiu Papadima, Ovidiu Cotruș, Al. Ivasiuc, I. D. Sîrbu, Ștefan Aug. Doinaș, Marcel Petrișor, Leonid Dimov, Petre Țuțea, Constantin Noica, N. Steinhardt, Vladimir Streinu, Sergiu Al. George, Al. Paleologu, Valeriu Anania, Ernest Bernea, Olga Caba, Georgeta Cancicov, Radu Cioculescu, C. Ciopraga, Cella Delavrancea, Anton Dumitriu, Sergiu Filerot, Ion Frunzetti, Marcel Gafton, Sergiu Grossu, Emil Gulian, Pan Halipa, Al. Marcu, Pericle Martinescu, Teohar Mihadaș ș.a.

Oare sunt destui pentru a declama demnitatea unei bresle artistice? Dacă nu, ar trebui să îi adăugăm pe tinerii studenți sau liceeni care nu prea au mai apucat să scrie și au fost torturați în Fenomenul Pitești – cea mai îngrozitoare tortură inventată în lagărul comunist european. Au fost evrei liberali sau țărăniști care scăpați din lagărele naziste și închiși apoi de comuniști au declarat că au fost tratați cu mai puțină cruzime în lagărele hitleriste decât în unele locuri ale comunismului românesc.

Era voie să se trăiască și să se facă literatură sub comunism? Cine putea să o facă? Puteau să o facă foarte mulți scriitori, iar dacă ar fi să comparăm operele editate în vremea deceniilor de cenzură, cu nenorocirile, abuzurile, restrângerile și condiționările de atunci, cu ceea ce s-a întâmplat în aceste decenii de libertate, rezultatele sunt tare nefavorabile pentru vremurile de azi. Ar trebui să ne ferim, sau este chiar voie să ne imaginăm ce ar face azi, dacă ar apărea, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Marin Preda? Oare cum s-ar putea afirma acum, dacă ar debuta Ana Blandiana sau Mircea Dinescu?

Cine ar fi putut face atunci literatură? Puteau să o facă și, de exemplu, un medic proaspăt absolvent sau un student la Medicină care abandonează facultatea cu doar un an înainte de a o termina de

dragul literaturii? Cei doi, se pare că se numeau Augustin Buzura și D. R. Popescu.

Un studiu american relevă că în aceeași unitate de timp, prin lectură există șansa de a acumula de 20 de ori mai multă informație decât privind la televizor și tot atât de surprinzător este că, într-o conversație liberă, există șansa de a asimila de 6-7 ori mai multă informație decât în *a-ți fura viața* în fața televizorului.

Cenzura comunistă probabil făcea mult mai puțin rău cititului, lecturii, instruirii populației în fond, decât televiziunile otevizate, presa scrisă tabloidizată, muribundă și invaziei de prost gust *on line*.

Este o altă lume. Alte condiții tehnologice. Nu numai clasa politică este de vină că Măruță sau Capatos sunt mai cunoscuți probabil decât toate numele de scriitori pomenite mai sus. Chiar acea clasă politică indignată că bucureștenii beau apă cu un conținut mare de hidrogen.

Care sunt modelele. Unde și cui ne mai închinăm? Am văzut mai multe texte, unele generate și de oameni cu pretenții, privind spaima că în România o catedrală ar costa prea mult. Deși majoritatea sunt bani proveniți din donații. Foarte mulți din contemporanii catedralelor occidentale au protestat când s-au construit. Au fost și răscoale locale la vremea respectivă. Nu discutăm dacă textele în sine au dreptate sau nu, dar mi-aș permite observația că la nivelul în care s-au irosit banii publici în România problema costului bisericilor nu este o prioritate. Vedeți *toată* industria, flota, economia românească, autostrăzile și costurile lor, am pierdut petrolul, gazele, hidrocentralele și o școală națională mult mai bună decât cea de acum. Am pierdut mii de medici, milioane de hectare din cel mai bun pământ vândut străinilor, *toate* băncile, am îndatorat generațiile viitoare de români cu datorii imense, comparativ cu datoriile atât de greu plătite pe vremea lui Ceaușescu, se pare că peste o generație nu va mai fi cine să muncească pentru a plăti pensiile și atunci întreb: Costul bisericilor este o prioritate? Credeți că asta a stricat România? Este adevărat că nu toți scriitorii au fost dizidenți, iar dizidenții (cu riscul asumat al expresiei) nu prea au mai apucat să fie scriitori, dar nu au nici o vină pentru acest cataclism național.

Este o suspiciune paranoică, o coincidență sau o întâmplare faptul că în România nu prea mai ai cui și unde te închina? Paradoxul este că, deși a crescut numărul de biserici a scăzut sentimentul religios, iar personalitățile publice care ar fi putut reprezenta modele au fost demolate cu o acribie potrivită unor cauze mai nobile. Cele mai mari succese editoriale sunt ale demitizatorilor. *Istorie și mit în conștiința românească* a lui Lucian Boia a avut un succes de casă fulminant, care a semănat o școală după ea. În presă, circula pe vremuri o expresie: *gras subiect!*

Despre ce face D. R. POPESCU în toate aceste vremuri. Cu o ambiție de oltean (tatăl și copilăria) alături de o putere de muncă și răbdare de ardelean (mama și restul vieții) scrie literatură.

Au apărut 34 (treizeci și patru) de volume de proză, un volum de poezie (*Câinele de fosfor*), 35 de piese de teatru, 16 scenarii de film (printe ele – *Un surâs în plină vară*, *Păcală* ale lui Geo Saizescu și *Rochia albă de dantelă* a lui Dan Pița), șase eseuri. Parcă nici să i le numeri nu-i ușor.

O fi scris prea mult? Când dramaturgia lui conține *Pasărea Shakespeare*, *Acești îngeri triști* și *Piticul din grădina de vară*, iar proza *Cei doi din dreptul Țebe*, *Leul albastru*, *Dor*, *F*, *Vânătoare regală* te poți aștepta să mai apară și altele ca ele.

Este considerat dubios și există tentația de a-l ostraciza pentru că a fost Președintele Uniunii

Ironia lui D. R. Popescu și universul deschis

Regis Roman

Ironia poartă cu sine o formă bizară a adolescenței, a celei în care te uzi mereu pentru a fi tu însuși fără să-ți mai pese de remarcile banale ale detractorilor. Cum puteai scrie în perioada comunistă un altceva paralel cu realitățile partinice unice decât simulând și disimulând semantic? Sintaxa riguroasă putea fi depășită prin fabulație, metaforă, mesaje subliminale. D. R. Popescu a fost un introvertit inteligent, un scriitor care a scris prin sine pentru alții urmărind, pe alocuri nebunia personajelor, cinismul situațional care media conștientizarea implicită și mijlocită a absurdităților ce nu puteau fi narate exponențial, exhaustiv, implicativ, eplicitiv. Vedem o lectură eroică în comunism, dar și condițiile apariției cătorva dezertori postetici manelizați de libertatea postrevoluționară în care parvenirea stă la un loc de frunte și îndeamnă la succesul mediatic abscons. D. R. Popescu n-a copiat alți nici scriitori și nici n-a fost susținut de prefixe cu -escu, n-a primit premii nemeritate pentru redactări neoriginale, numai în România se poate întâmpla asta, fiindcă n-a fost în nicio gașcă critico-editorială. Marea lui vină este că a fost prea puțin tradus și nici n-a ajuns contextual să fie premiat în contraparte ca răsplată pentru slugărnicea națională. Asociativ, Ian McEwan este, într-o oarecare măsură, un translator al manipulării oferite serviciilor secrete. Dar, îi reproșăm lui D. R. Popescu absurdul imaginativ, însă, este musai să acceptăm plagiatori inițiatici și impostori literari, filosofi constipați și superficiali prin ideatica preluată dintr-un dincolo. În cazul lor, valoarea supremă este caritatea care arată milostivenia reciprocă, susținerea piramidală unii prin ceilalți și descențarea, nedumerirea în fața ferocității scrierilor conjuncturale, neînțelegerea de ce societatea nu le recunoaște propriile genialități false, rutinate, obosite deja, înainte de a fi aruncate în piață, paiață. Și atunci, este firesc, ca restul să fie catalogat ca neaparținând grupului de parveniți, reducându-se la un apel inadecvat și impropriu. Ironia este o fantasmă flexibilă, o trestie adaptabilă și conexă cu inteligența ca definiție simplă, aproape unica, prin care putem să ajungem să-l înțelegem bine pe D. R. Popescu.

În „Contemporanul”, în acea analiză simplistă a „vânătorii de vrăjitoare”, un număr 10 perfectibil, din a 10-a 2014, fără a simula idealul, sunt

înscrise tangențial, dar fără nici un conținut consistent și coerent, decât prin aparențe, câteva critici filologice abstracte prin natura lor și reducționiste ca eficiență: D. R. Popescu este contestat de unii critici și nedorit de alții. Oricum, vedem cu dezinvoltură că este acceptată cu nonșalanță violența literară manolesciană care este în demersul conotativ ineficientă, în condițiile în care un critic uită contextualitatea și subtextualitatea analizelor, adică încadrarea istorică a simbolurilor scrierii autorului: o lume absurdă denumită de un aparat opresiv. Spus simplu: suntem violenți simbolic și nu suntem suficient de expresivi pentru o hermeneutică banală. Criticii par că mor în lumea absurdă a inechităților, uitând să se uite în propria conștiință sau în câmpul contextual istoric în care se putea publica în regimul ceaușist. În *Vânătoarea regală* a lui D. R. Popescu jurnaliștii, obedienți unor grupuri lipsite de valoare intrinsecă, vorbesc de o absență a moralismului, de vreme ce „crimele fără șir” nu sunt însoțite, acompaniate, de o finalizare a justiției! Este absurdă comparația, este inadecvată asimilarea unui scriitor cu știrile de la ora cinci. Dar, unii filologi numai acest lucru au înțeles sau s-au lăsat cuprinși de vârtoarea unor evidente cinice: avem puterea de a glăsuși despre cineva care nu mai este în starea să se apere! Nu este un caz singular, după cum nu este un caz unic. Dăruim totul ca să punem în prim plan altceva. Dar nu în plan intern, unde impostura și nonvalorile sunt primordiale, ci în plan extern, prin traduceri, binevenite cu adevărat, dar care nu-s definitorii pentru romanul românesc! Un alt fragment devine semnificativ și contradictoriu: „Ceea ce-i mai reproșează Nicolae Manolescu lui D.R. Popescu este gratuitatea, cotate cândva ca merit al artei: „pierderea treptată a mizei, transformarea romanului în expresia unui simplu joc aberant și gratuit...” Viziunea lui D. R. Popescu e mai crudă decât a lui Marin Preda, și în orice caz mai puțin nostalgică”. Aha, N.M. este obișnuit să premieze, îndeosebi, plagiatori cu servilism și senectute. Sic! Tradus simplu: dacă un om este limitat și nu înțelege contextualitățile nedeculate, interpretările aluzive, libertatea cuvântului pe care n-a avut-o în mod explicit, înseamnă că realismul simfonic este implicativ, adică, este cazul să ne întoarcem la oina nestandardizată pentru a face loc marilor edituri falimentabile și ne mai mirăm de

ce România a ajuns pe penultimul loc din Europa la lectură. Servim cancelariile externe, uitând locul național. Promovăm scriitorii externi, bagatelizându-i pe cei interni sau făcându-le statui cât încă sunt în viață, fiindcă altcineva ne-o cere sau fiindcă persistăm în propria prostie. Romanul ca joc aberant și gratuit descrie ontologia lui Kafka, povestirile din Kolîma, și orice altceva supus unei ființări crude. Nu mă întreb care sunt valorile fundamentale ale criticii fiindcă sunt mărginite de lipsuri, nu caut limitele fiindcă sunt asertate, nu mai înțeleg analizele filologice fiindcă sunt idiocinice-n propria lor naivitate.

Ce este ironia? Un surâs sublim al spiritului de către spiritul însuși. Ce este cinismul? Un surâs interesat care urmărește, întotdeauna, să stârneasce implicații de natură morală. Totuși, Theodor Codreanu avea dreptate în acel articol când afirma că Nicolae Manolescu este „ostil hermeneuticii” și ne oprim aici pentru a nu enumera periajele ulterioare. Adică prima impresie este evidentă. Nu este ostil, ci, pur și simplu nu înțelege, rămânând în inconstanțele proprii, egocentrice. D. R. Popescu nu avea altă modalitate de protest, de distanțare, dezgust endemic față de regimul din care a făcut parte și înainte, și după 1989. Metatextual și hilar, Manolescu i-a luat în serios, analizându-i glumele sau subtilitățile asemenea unui om care interpretează sintactic un banc, o povață, o pildă. Cel care nu știe să rădă nu este un român adevărat, poate un subiect de filosofare mioritică – valoarea lui patabâlbâitul. Totuși are dreptate: umorul poate fi criticat ori când și de oricine. Trecerea de la regimul tragic la cel comic, ambivalență prezentă în toate romanele lui D. R. Popescu este un dans al adaptării și (in)adaptării sociale, apropiată de nevoia depășirii unui regim totalitar și tendința de apropiere de un program politic indecis, serviabil, circumscris unor alte puteri. Orice asociere cu starea de „nomenclaturism” de „disident de catifea” imputabilă pe nedrept până în 1989 este similară cu pertinența unor critici mai absconși de a-și face o traiectorie morală din analiza celor care au avut curajul să propună scenarii alternative, subliminale, antagonice care au condus tocmai la căderea vechiului regim. Ar fi cazul ca filologii să realizeze și analize actanțiale, nu numai nemijlocit semantice și sintactice, superficiale. Este prea mult, sau este cazul să nu mai analizăm realități crude sau inadecvate. Dar, o vorbă comună, prezentă pe tot locul mijlocit și în scrierile sublime ale lui D. R. Popescu, un loc unde se întâlnește universul stabil, fixat de umanitate până-n modernitate, și cel instabil, evidențiat de lipsa de temporalitate: „*De unde nu este, nici Dumnezeu nu cere!*”

☞

Scriitorilor în cel mai greu deceniu de sub Ceaușescu: 1981-1989. Totodată a avut o diplomă a aparițiilor publice pilduitoare *dincolo și dincoace* de 1989. Ne vine să repetăm o expresie mult folosită. A făcut însă ceea ce s-a priceput mai bine. A scris.

În căutările despre Hortensia Papadat-Bengescu apare peste tot o formulare standard: Interzisă de regim și complet uitată de colegi și-a sfârșit zilele în cumplite privațiuni materiale.

D. R. Popescu are tupeul de a nu se face uitat în/de lumea literară. Există circa 300 de studii critice despre el, *dincolo și dincoace* de 1989, dacă ar fi să parafrazăm doar, un cunoscut volum de critică dedicat lui de Valentin Tașcu.

Unii artiști ies în stradă în fața maselor. Unii ajung în închisori, sunt exilați sau mor de foame (H. P.-Bengescu). Alții ajung în Parlament, iar

alții au ajuns lideri de opinie și au comunicat cu mulțimile prin intermediul mass-media.

Pentru că a avut într-o măsură nespecific națională atâta decență în viața publică, ce ar trebui făcut totuși cu acest D. R. Popescu?

El însuși își încheie, sperăm că nu ultima carte, *Simonetta Berlusconi, Călugărul Filippo Lipi și călugărița Lucrezio Buti* astfel:

Doamne, iartă-l pe călugărul

Ce-a ajuns sclavul libertății

De-a fi în întregime om.

D. R. Popescu este un om cu păcatele și harul său, dar a scris, cu o ambiție, o putere de muncă și o răbdare supraomenească, una dintre cele mai prolifiche opere din literatura noastră. Sperăm doar, că în această țară și în acest neam, vor mai fi oameni care să le insuflă școlărilor și tinerilor că *nu este pe lume mai plăcută și mai de folos zăbavă*

decât cetitul cărților. Și atunci, cu D. R. Popescu ar mai trebui făcut doar un singur lucru. Ar trebui citit.

“Și într-o zi nu se știe cum se întâmplă, că leul scâpă din cușcă. Călcă pământul cu labele lui puternice și își scutură coama. Lumea fugi strigând. Nimeni nu avea curajul să se apropie de el... În tot orașul era liniște. Dar leul nu urla. De frica lui unii își înfundară urechile cu vată... Un șoarece trecu peste coada lui. Dar leul privea înainte dus pe gânduri. O broască se auzi prin tușiuri. Leul își potrivi mai bine capul pe labele de dinainte... era prea bătrân?” (Popescu D. R., 1981, *Leul albastru*).

D. R. Popescu și provocările fantasticului

Gheorghe Glodeanu

Recursul la mitologie, fascinația visului, cultul parabolii, obsesia trecerii timpului constituie trăsături ce apropie universul prozei lui D. R. Popescu (n. 1935) de temele majore ale literaturii fantastice. Deși la o privire de ansamblu romanele scriitorului nu pot fi considerate fantastice, totuși, ele conțin o serie de nuclee epice care se pot include printre cele mai bune pagini de literatură fantastică scrise la noi. Fenomenul se explică prin viziunea scriitorului asupra lumii, o viziune în care realul se împletește mereu cu imaginarul.

Romanul *F* (1969), bunăoară, este alcătuit dintr-o succesiune de trei nuvele (sau romane) independente, fiecare formând un anumit tip de narațiune. Prima relatare este o povestire fantastică, a doua un roman parodic, iar ultima constituie un excelent roman de idei. Narațiunile nu se găsesc însă în stare pură, ci se metamorfozează continuu, aspirând la reflectarea integrală a realității. Remarcabil este, înainte de toate, titlul romanului, exprimând posibilitatea recreării lumii sub forța evocatoare a Cuvântului demiurgic. Universul concentrat într-o literă sau, mai exact, „F” ca literă magică de la care se poate forma orice cuvânt, acestea ar putea fi câteva din semnificațiile unui titlu mai puțin obișnuit. Proza lui D. R. Popescu se va găsi deci sub semnul demiurgic al Logosului, ideea de inspirație biblică fiind exprimată deja la începutul narațiunii *Cele șapte ferestre ale labirintului*. „La început era Cuvântul și Cuvântul era Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul”.

Tendința de a înnoi, de a șoca cititorul obișnuit cu clișeele ce i le-a servit cu generozitate proza tradițională se resimte și în titlul relatării *Ninge la Ierusalim* care, privită independent, este o remarcabilă povestire fantastică. Parcă am citi niște excelente pagini de Mircea Eliade, Jorge Luis Borges sau Dino Buzzati! Pe de altă parte, narațiunea ne oferă sugestii importante despre concepția lui D. R. Popescu despre fantastic. În ciuda experimentului, a eforturilor novatoare, scriitorul păstrează farmecul inalienabil al povestirii. Fantasticul lui D. R. Popescu se caracterizează prin suprapunerea realului cu imaginarul (amintind de teoria universurilor paralele din opera lui Mircea Eliade), fără ca în semnificațiile cotidianului să apară vreă ruptură care să permită – ca în proza fantastică tradițională – intruziunea brutală a imaginarului în sfera celei mai cenușii realități cotidiene. Mai exact, nu mai este nevoie de prezența unor semne care să pregătească manifestarea insolitului, ci totul se petrece firesc, realul găsindu-se în imediata vecinătate a imaginarului: „M-a amuzat această idee și mi s-a părut posibilă: de ce personaje pe care le visezi să nu le poți întâlni a doua zi pe stradă atât timp cât creierul aduce peste noapte în vis ființe pe care peste zi le vezi pe stradă sau le vorbești și le dai mâna”. Posibilitatea transferului de la vis la realitate, a concurenței dintre cele două domenii este exprimată deja în fraza de debut a cărții: „Nu știu dacă visele sunt mai oribile ca realitatea. Ori invers. Poate există un echilibru; nu poate, sigur trebuie să fie un echilibru”. Această teorie urmează să fie demonstrată prin relatările unui antrenor de fotbal, care i se confesează lui Tică Dunărințu, personajul-martor al romanului.

Umbră pe nedrept de narațiunea care conferă titlul romanului *Vânătoarea regală* (1973), narațiunea *Marea roșie* – din același volum – este antologică. D. R. Popescu exploatează cu succes tehnica suprapunerii planurilor temporale, procedând la fel ca Mircea Eliade în *Douăsprezece mii de capete de vite* sau în *Nopti la Serampore*. Scriitorul cultivă echivocul, narațiunea păstrând tot timpul ambiguitatea specifică literaturii fantastice. Oare personajul-narator a trăit într-adevăr niște întâmplări reale sau numai a visat? Pentru a menține ambiguitatea textului,

prozatorul oferă argumente în favoarea ambelor soluții pentru care poate opta cititorul. Parcă am asista la acțiunea malefică a unui prestidigitator sau a unui magician precum Suren Bose, eroul narațiunii *Nopti la Serampore*! De altfel, starea de spirit deosebită care pune stăpânire pe personajul-narator este exprimată sugestiv în expresia: „La dumneavoastră în cap s-a cam încurcat timpul, unele zile o iau înainte, altele...”

Și de această dată, D. R. Popescu se dovedește un excelent creator de atmosferă. Suferind un mic accident de circulație, personajul-narator oprește o mașină de ocazie în care două femei în vârstă proiectează (intenție paradoxală, deoarece este vorba de un proiect în trecut!)uciderea lui Horia Dunărințu, dispărut de ani de zile. Naratorul este invitat apoi de către cele două amfitrioane la ceai. Uitându-și tabachera în apartamentul acestora, el revine, în dimineața următoare, și află cu stupeoare că cele două doamne au fost asasinat cu douăsprezece zile în urmă! Finalul rămâne deschis prin faptul că cititorului i se lasă libertatea opțiunii privind o posibilă explicație (rațională sau supranaturală) asupra naturii întâmplărilor. Scriitorul se dovedește un excelent cunoscător al diferitelor artificii specifice genului, dar este preocupat și de relevarea unor semnificații umane adânci, exprimate deja în titlul narațiunii. Prin permanenta oscilație între planul real și cel oniric, relatarea se apropie de primul capitol al romanului *F, Ninge la Ierusalim*. Elementul de senzație nu constituie însă niciodată un act gratuit, ci formează o modalitate inedită de reflectare a realității.

Tot de sfera fantasticului ține și celebra scenă a defilării câinilor din romanul *Vânătoarea regală*. Prima parte a relatării se găsește sub semnul ideii scopenhaueriene a zădărniciiei, continuarea nefăcând altceva decât să demonstreze valabilitatea afirmației: „- Care mărire stă pe pământ neschimbată, care suflare, care înălțare? Și care desfătare lumească este lipsită de întristare? Toate sunt mai neputincioase decât umbra, toate mai înșelătoare decât visurile... O clipă numai, o clipă, și pe toate acestea moartea le apucă...” Tonul grav, sentențios, o cotește însă brusc înspre parodic, relatarea plonjând în fantastic. Lumea se transformă într-un adevărat spectacol, privit din interior, dintr-o perspectivă cu totul insolită (de pe picioroaie, gest trimitând spre carnavalesc), de către un copil numit Nicanor. Acesta este personajul-martor și, mai târziu, narator al evenimentelor. De pe picioroaie, Nicanor asistă la o adevărată *parodie a înmormântării*. Într-un mod cu totul paradoxal, priveghiul însuși se transformă într-o adunare plină de veselie, unde până și ochii mortului se deschid, privindu-l cu reproș pe martorul neavenit. În loc să-l bocească pe cel dispărut, oamenii încep să se ospăteze într-o manieră pantagruelică, cu vin fiert și cu cârnați, după care se pun pe cântat, ca și cum totul nu ar fi decât o enormă farsă. „Mi s-a părut că visez” este sintagma ce caracterizează starea de spirit a lui Nicanor în fața unor întâmplări ce sfidează tradiția, „norma”, reacțiile umane firești. Cât de bulversată este această realitate în care ne introduce D. R. Popescu reiese din scena vânătorii, copie degradată a vânătorii arhetipale dintr-o epocă de aur când regele însuși participa la activitățile cinegetice ale sătenilor. Reluarea acestei vânătorii mitice, în paralel cu încălcarea legii (ceea ce oferă iluzia puterii), îi face pe oameni să se simtă ei înșiși niște adevărați regi. Pentru a-și demonstra puterea, vânătorii își botează câinii cu nume de regi și împărați, stăpânirea lor ținând de domeniul lexical, fiind vorba de o asumare a lumii prin intermediul Cuvântului: „Va să zică plecaseră oamenii la vânătoare. Ce să vâneze, nu știam și nici nu mă interesa. La o vânătoare, vânătoarea în sine contează, jură vânătorii, și ce cade sub pușcă e mai fără semnificație. Plăcerea

de a vâna e totul, am aflat eu mai târziu. Plăcerea lor n-o puteam cunoaște, acolo, pe câmp sau în pădure unde plecaseră să caute lupi sau vulpi sau Dumnezeu știe ce. Dar eu le văzusem pe față plăcerea cu care își duceau câinii de zgardă. Mai mult decât pușca, moartă, la spinare, ca un par, câinele dolofan ori cu botul lung, ori cu picioarele cât rășchitoarele, era mândria stăpânului. Țeavălungă își botezase dulăul: Cezar. Belivacă: Musolini. Ciocănelea și-l botezase Franz Iosif. Mâncând, îmi aminteam toți câinii care ieșiseră din sat: Napoleon, Petru, Filip, Hitler, Vasile, Henric, Rex (al lui Crăișoru cel mare), Leopold, Richard (al Crăișorului cel mic), Iosif, Alexandru... Știam de la Lereu că la noi în sat câinii purtau nume de regi și împărați. Și îmi venea să râd, mâncând, amintindu-mi cum vânătorii treceau țațoși ca niște copii, grași că puteau să comande unor javre cu nume de regi. Măcar așa poate ei se simțeau deasupra istoriei, mi-am reamintit eu mai târziu scena, mai grozavă decât niște câini cu nume fudule pe care ei puteau să-i iubească și să le mângâie părul, ori să-i asmută după iepuri sau vulpi, ori pur și simplu să-i poată omori, la nevoie”.

După cum se poate constata, episodul defilării vânătorilor în fața lui Nicanor (amintind de defilarea grotescă a țiganilor în fața lui Vlad Țepeș din epopeea lui Ion Budai-Deleanu) reprezintă o etalare a forței, a stăpânirii istoriei prin intermediul cuvintelor. Realitatea („normalul”) este răsturnată: regii (stăpânii) se transformă în servitori, iar aceștia din urmă în stăpâni, totul ca reflex al unui joc al imaginației. Cel care apare ca o întruchipare a puterii absolute (amintind de relațiile dintre seniorul feudal și vasalii săi) este Gălătioan. El este singurul călare și numai el nu are câine, „ca și cum toți vânătorii ar fi fost câinii lui”. De altfel, această observație conține în sine esența nuvelei. Ca și în *Metamorfoza* lui Kafka, oamenii încep să se transforme în animale, iar acestea din urmă dobândesc, în mod treptat (a se vedea numele lor!), caractere umane. Ceea ce declanșează răsturnarea ordinii firești a lumii este *turbarea*. Aceasta este privită sub două aspecte: pe de o parte ca o boală ce se abate asupra animalelor, dar și ca o psihoză ce cuprinde masele datorită abuzurilor Puterii. D. R. Popescu ne prezintă o lume kafkiană ce se autodevoră, o lume din care lipsește rațiunea și în care se instaurează absurdul, de unde și dimensiunea ei tragică. O profundă debusolare existențială pune stăpânire pe oameni, datorită faptului că au dispărut normele după care trebuie să se ghideze. Vechea ierarhie de valori este răsturnată, adevărul suferind el însuși un proces de relativizare, în funcție de punctul de vedere (interesele) din care este privit. Curând, vânătoarea „regală” se transformă într-o coșmarescă vânătoare de oameni, turbarea (echivalentă oarecum cu ciuma camusiană) găsindu-se în aceștia din urmă. Ar merita să mai amintim și bestiarul derepopescian, animalele (câinele, șobolanul, calul și vaca) constituind, în același timp, agenți dar și victime ale molimei. De altfel, ca peste tot, și aici abundă elementele de senzație, coșmaresți, visul amestecându-se cu realitatea: „Mi-era teamă de somn: teama de câinii din vis. Teamă de pătura roșie. Și mai rău decât de câini, teamă de oamenii din vis: Țeavălungă avea două capete, dinainte avea cap de om și dindărăt avea cap de câine și lătra. Și gâtul lui Ciocănelea ținea două capete. Și și Crăișorii amândoi lătrau câinește. Și Bița avea în gura de om dinți de câine și în gura de cățea dinți de om auriți. Cu un cap vorbeau și cu altul mârâiau, cântau și schelălăiau în același timp și se dădeau peste cap, ori jucau capra și când le era foame veneau și mâncau un soldat care ieșea din apă viu și gol”. Surprinde în proza lui D.R. Popescu abundența unor scene „tari”, dure, a atrocităților în măsură să degradeze condiția umană. Pentru a-i feri pe săteni de repercursiunile molimei teribile ce s-a abatut asupra lor, vrăjitoarea satului, Sevastița, le schimbă numele, gest magic în măsură să deturneze efectele bolii asupra falselor identități asumate. Se ajunge, în felul acesta, la un adevărat joc al măștilor, atmosfera carnavalescă, de bălci, fiind dublată de un substrat tragic.

Obscurizarea labirintului. Despre proza lui D. R. Popescu

Marius Miheț

Asemenea lui Mircea Eliade, D. R. Popescu este preocupat de problema trecerii timpului, temă dezbătută de geniul popular în basmul *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*. Vorbind despre durată în narațiune, scriitorul recunoaște asumarea modelului folcloric, arătând că timpul nu este niciodată omogen, ci „curge ca în basme”, în anumite locuri mai repede, în altele mai încet. Tot la creațiile populare trimite deja titlul romanului *Iepurele șchiop* (1980), primul volum din ciclul *Viața și opera lui Tiron B*. Făptura din poveste este aceea care retrezește în memoria lui Făt-Frumos conștiința trecerii timpului. Adevărat „animal-călăuză”, iepurile îi dezvăluie eroului drumul către vechea sa existență (identitate). Privind lucrurile din această perspectivă, iepurele șchiop este o epifanie. Mai exact o epifanie răsturnată, pentru că, într-o lume sacralizată (cea a tineretii fără bătrânețe în care domnește zâna din poveste), el dezvăluie existența profanului. Aventura spirituală a lui Făt-Frumos este simbolică deoarece ea înseamnă inițiere, o lungă ucenicie în domeniul cunoașterii. Și pentru că aventura spiritului însetat de cunoaștere trebuie să continue permanent, Făt-Frumos părăsește ținutul „tineretii fără bătrânețe” pentru a-și desăvârși experiența cognitivă în moarte.

Discuția purtată în loc de postfață despre *Iepurele șchiop* în romanul cu același titlu constituie expresia unei aspirații umane străvechi, aceea a posibilității abolirii duratei, dezbătută și de Mircea Eliade în narațiunea *Tinerete fără de tinerete*. „Alunecă adevărul peste ficțiune și invers” reprezintă sintagma ce caracterizează foarte bine originala tehnică narativă a scriitorului, constând din permanenta comunicare dintre real și imaginar. Prozatorul utilizează cu ușurință și reală competență registrele cele mai variate ale narațiunii, de la confesiune la dezbateră eseistică asupra unor probleme de maximă importanță ale existenței.

Câtă influență au asupra lui D. R. Popescu structurile narrative ale basmului reiese și din relatarea intitulată *Scufița roșie*, aparținând romanului *Podul de gheață* (1982), cel de-al doilea volum din ciclul *Viața și opera lui Tiron B*. Tot așa cum pentru Mircea Eliade miturile alcătuiesc niște nuclee epice pe care le dezvoltă potrivit sensibilității sale, D. R. Popescu păstrează schema cunoscutei povești, dar, într-o manieră specifică postmodernismului, îi transcrie mesajul și îi schimbă finalul. Spre deosebire de universul basmelor unde lupta dintre bine și rău ia întotdeauna sfârșit cu victoria binelui, deznodământul narațiunii lui D. R. Popescu este tragic. „Nuvela” vine parcă să ilustreze un alt principiu al prozatorului, potrivit căruia „totul pe lume s-a spus de câteva mii de ani și problema nu mai este să descoperi deci un adevăr nou, toate se știu, problema e să ai dreptate, ba poate mai mult, mai mult: aș îndrăzni să spun, nu să ai dreptate, ci să ți se dea dreptate”.

Dincolo de ideile despre roman, postfața cărții reprezintă o tentativă reușită de a proiecta mitologia românească în universalitate, loc în care D. R. Popescu se întâlnește din nou cu Mircea Eliade. Punctul de plecare al investigațiilor se găsește în celebra baladă populară *Miorița*, care îi oferă cercetătorului subtile reflecții despre mitologie și condiția umană, totul realizându-se cu ajutorul unor impresionante trimeri culturale. D. R. Popescu se dovedește nu numai un excelent romancier, ci și un foarte bun interpret al textului baladei. Dacă romanul ca specie literară reprezintă tentația supremă pentru oricare prozator, același lucru se poate spune și despre *Miorița*, care tinde să devină una din tentațiile supreme ale oricărui interpret al culturii române. Ceea ce rămâne inedit în creația lui D. R. Popescu este suprapunerea universului basmelor populare și acela al mitologiei autohtone peste cea mai concretă realitate istorică, consecința fiind o creație de o originalitate inconfundabilă.

Între poezie, dramaturgie și proză, D. R. Popescu caută mereu să răspundă la două probleme neliniștitoare. Prima se referă la conspirațiile interioare ale lumii. A doua, la sensul morții extras din logica labirintică a vieții. Dincolo de ele nu rămâne nimic esențial, afară de unica și, pentru D. R. Popescu, inepuizabila sursă de creație: reprezentarea tragicului. Dacă extragem conceptul și irizațiile lui artistice, nu rămân multe necunoscute; în viziunea scriitorului, nimic nu alimentează și nimic nu dă carnație cu asemenea intensitate decât intimitatea cu tragicul.

Cred că a trăi condiția tragică înseamnă să transformi insuportabilul în revelație. Elaborarea transferului, misterul lui, guvernează numeroși autori canonici. Tot aici bănuiesc că vrea autorul să-și actualizeze confortul interior. Astfel se poate ca figurile textului să se desfășoare cu toată libertatea.

În proza lui D. R. Popescu, construcția labirintică și fuziunea categoriilor urâtului stabilesc reperele unei realități tragice. De pildă, în *Falca lui Cain* – un roman ignorat, ca toate celelalte publicate de scriitorul bihorean după 1989 – naratorul face obișnuitele sale exerciții divagaționiste, de imaginație caleidoscopică, de astă dată forțând mecanismele ciudate ale istoriei. Un personaj îl cunoaște, chipurile, pe însuși Che Guevara. Nu contează faptul în sine, pentru că el nu are nimic înalt. Ci că luptătorul întruchipează aici eroul tragic ca om liber, „un om ce a voit să dispună de el însuși, de propria sa voință, răspunzător față de actele sale... Își pierde el măreția tragică atunci când cade în mâna armatei boliviene și este torturat? Din contră! Nu se lamentează, nu cere îndurare, suportă suferința fără să se prăbușească”. În interpretarea autorului-narator se vede bine același D. R. Popescu dintotdeauna. Poți pune orice alt nume de protagonist din opera scriitorului român în locul rebelului sud-american și semnificația va fi identică.

În proza lui D. R. Popescu acționează vectori niciodată schimbați definitiv, nici măcar prin investiții burlești. Ei se găsesc îndărătul tuturor scenariilor, printre decorațiuni și sofisticate anomalii sociale. Nu întâmplător normalitatea pare trucată în literatura lui D. R. Popescu. Anastasia trăiește, asemeni personajului Che Guevara, o „supraestimare de sine” – „o componentă esențială a tragicului” (*Falca lui Cain*). La fel ca majoritatea eroilor lui, semn că scriitorul nu a abandonat formula agreată de la primele proze, la cele actuale. D. R. Popescu este un mare fabulator ce gândește lumea românească prin *stratificarea tragicului*. Precondiții ale celui ce construiește adevărul.

Prin urmare, a-l citi și interpreta pe Dumitru Radu Popescu presupune o operațiune de *obscurizare simbolică*, să-i zicem, ce urmărește poetica amintită. Nu există tragic de suprafață ori unul profund. Așadar, autenticitatea trebuie decojită cu băgare de seamă. Textul semnat de acest autor este minat în permanență. Altfel el nu poate scrie.

D. R. Popescu mizează pe indivizi ce-și câștigă superioritatea prin inițierea *accesului la eroare*. De aceea anchetele și detectivismul din literatura lui, orbitoare sau discrete, afirmă tocmai necesara implicare într-o fenomenologie. Nimic nu pare să-l atragă pe D. R. Popescu mai mult decât procesul disimulării. Or, în labirint, indivizii aleg

de bună voie accesul la eroare, pe care-l acceptă. Recitind măcar *F și Vânătoarea regală* avem certitudinea acestui tip de soluționare a adevărului. Cei încredințați că se află de partea justiției și a adevărului își văd intuițiile bruiate în contradictoriu și paradox.

Există trei niveluri recognoscibile în proza lui D. R. Popescu, fiecare în parte beneficiind de infuzii mitice și simbolice:

Prima fază de creație este una a conștiinței: trezită, activată, dezmoșită sau șlefuită. Eroii se prăbușesc în ei înșiși când se așteaptă mai puțin. Copiii se inițiază brutal, maturitatea șuieră printre fapte și lucruri, pregătind, de fapt, adevăratul motor al conștiinței: moartea. Relația intimă dintre moarte-conștiință asigură de fiecare dată contextul ficțional. Astfel se concretizează o psihologie, ce are, în textele din această etapă, rostul unei portretizări colective prin dramele individuale. Cititorul rezonază cu accidentele conștiințelor și, de aceea, protagoniștii vor fi prinși în paradigme de ieri și de azi bazate pe atribute etice. De pildă, *Duios Anastasia trecea și Ploaia albă*. Ambele insistă pe alegere. Individul și comunitatea trebuie să decidă, ireversibil din punct de vedere existențial, după mecanismele tragicului. D. R. Popescu înscenează, căutând să exploreze psihologia de după instaurarea unei frontiere între viață și moarte.

A doua fază aduce cu sine diluarea observației și multiplicarea planurilor: peste stratul psihologic al conștiinței morții se toarnă oniric și fantasticul. Timide, în prima instanță, conceptele se dovedesc mănuși potrivite pentru scriitorul ardelean. Astfel încât el nu va ezita să tulbure suplimentar realul scenic, cu profunzimi noi, fabricate oniric. El se dezvoltă, din fericire, deodată cu o noua osatură faulkneriană la care aderă scriitorul.

Lumea scanată de D. R. Popescu devine o Yoknapatawpha în care vor co-exista miraculosul și farsa realistă, ficțiunea monografică și psihologia instinctelor redescoperite. Meritul incontestabil al scriitorului se observă în modalitatea labirintică perfect rațională, ca în jocul de șah, prin care se prezintă *forța* unei lumi despre care cititorul are certitudinea că o domină. Al treilea nivel asigură experimentul prozastic, un soi de postmodernism moderat, un laborator de creație nereprezentativ până la capăt pentru scriitor.

Până la romanele recente, între care *Falca lui Cain* se deosebește prin insistența ludic-experimentală, tragicul este diluat mereu în fantasticul unei lumi ce comunică, prin subterane parabolice ori alegorice, fie cu istoria, fie, în cele din urmă, cu capacitatea cititorului de-a pricepe legăturile arbitrare ale lumii.

Miza lui D. R. Popescu aici se insinuează, în șablonul unui univers încăpător. Chiar dacă reia personaje, scheme onirice sau șabloane identitare, bogăția de repere nu secătuieste nici atunci când referințele se reiau în dramaturgie.

Astăzi, Dumitru Radu Popescu este administratorul acestui univers complex, în care forța reprezentării și caricatura depersonalizării continuă să fascineze. Un mare scriitor ce pare să fi găsit graalul devreme dar se încăpățânează să refacă drumul, tot prin scris, convins de un nou dincolo.

Un pamflet antologic

(însemnări despre *Galaxia Grama* sau *Jugul lui Eminescu*)

Ion Buzași

În 1891 a apărut, mai întâi în foiletonului ziarului „Unirea” din Blaj, și apoi în volum „studiul critic” *Mihailu Eminescu*, care ocupă un loc aparte între pamfletele antieminesciene. Și foiletonul și cartea sunt nesemnate. Dar, mai întâi lumea blăjeană, apoi și alți cărturari ai epocii au identificat pe aprigul denigrator al lui Eminescu în persoana canonicului blăjean Al. Grama.

Al. Grama era profesor la teologia blăjeană. S-a născut în anul 1850, deci în același an cu Eminescu, la Blaj, unde urmează câteva clase de liceu. L-a cunoscut probabil pe Eminescu la Blaj în vara anului 1866, de vreme ce în revista școlară „Constantia” găsim și numele lui Grama printre cei ce băteau la porțile literaturii. Și poate tocmai în această perioadă a fost mușcat de viermele invidiei, văzând numele lui Eminescu în revista „Familia”, prețuit de Iosif Vulcan. Își continuă studiile la Sibiu și Viena, iar între anii 1872-1873 este pentru un an profesor de fizică la Blaj. Se reîntoarce la Viena pentru desăvârșirea studiilor teologice și obține doctoratul în teologie în 1877. Din acest an este profesor de teologie la liceul blăjean, și de istorie bisericească și drept canonic la Facultatea de Teologie. A scris o serie de cărți de specialitate, care-l arată ca un om erudit în domeniul teologiei, dar pe lângă aceste cărți a avut imprudența să scrie acest „opuscul”, care-i va eterniza numele între detractorii lui Eminescu.

Pamfletul lui Grama a stârnit numeroase „ecouri” de la apariție și până în zilele noastre. N-au lipsit manifestări de acceptare, chiar entuziastă (Al. Macedonski și Augustin Bunea) altele conciliante, dar cu argumente inacceptabile (Al. Ciura, Ilie Dăianu), dar cele mai numeroase au fost cele de protest intelectual, oscilând între tonul vehement și ironia caustică, nimicitoare (Titu Maiorescu, Al. Vlahuță, Octavian C. Tăslăuanu, Ion Iosif Schiopul ș.a.).

Dacă în studiile și articolele amintite atacurile erau îndreptate împotriva lui Al. Grama, în scrierile de mai târziu, „anonimul de la Blaj” devine un simbol, un prototip, un fel de Zoil, cu o stranie satisfacție în pornirile sale demolatoare ale valorilor culturii românești. Așa îl vede Șerban Cioculescu: „Răstălmăcirea unor opere poetice cardinale și prigoana oficioasă împotriva lor, prin ațâțări sau indexări felurite, nu sunt fenomene noi în cultura noastră” (*De la d-rul Grama la câțiva agramași de azi* în volumul *Aspecte literare contemporane* (1932-1947), Editura Minerva, București, 1972). Lucian Blaga conturează cu indignat condei portretul criticului veninos, denigrator al poezilor, în a căror inimă „timpul bate mai presus de vreme”. „Cum s-ar putea numi păcatul de care s-a făcut vinovat popa Grama, și care nu îngăduie defunctului odihna firească sub lespede, ci-l zgândără să-și caute neliniștit o altă întrupare, doar numai pentru a recădea în același păcat – iarăși și iarăși” (v. *De la cazul Grama la tipul Grama*, în vol. *Ceasornicul de nisip*, Editura Dacia, Cluj, 1973).

Pamfletul lui D. R. Popescu, *Galaxia Grama sau Jugul lui Eminescu*, scris în 1980 și publicat în volumul cu același titlu apărut la „Cartea românească” în 1984 se înscrie în continuarea pamfletelor lui Șerban Cioculescu și Lucian Blaga. Autorul *Vânătorii regale* consideră și el că ar fi necesară o carte despre *Contestația în literatura română*, în care Eminescu – (contestat de Al. Grama), ar fi

în compania unor nume ilustre precum Caragiale (contestat de C. A. Ionescu-Caion), Sadoveanu (contestat de H. Sanielevici) ș.a. Scrierea acestui pamflet a fost ocazionată de refacerea, în vara anului 1980, în tovărășia unor scriitori ieșeni și clujeni, a itinerarului eminescian din primăvara anului 1866, când s-au oprit la Blaj, oraș salutat de Eminescu cu un apelativ ce i-a devenit supranume: Mica Romă. Până atunci auzise de broșura lui Grama, dar s-a mulțumit cu ironiile scrise de alții despre această „curiozitate literară”; acum și-a luat osteneala să o citească și numele autorului i-a sugerat o „galaxie” -, plină de întuneric (și de umor! de, măcar peste ani!); O „istorie a invectivelor literare”, așadar „Galaxia Grama” n-o să se ostoiască și n-o să se șteargă din univers, dar scriitorul „vrea să di-buiască ceva din adevărul ei”, și „trecerea ei cât mai exactă în cataloage și pe toate hărțile, spre nepieirea ei nici o secundă din cătarea interesului didacticesc pe care-l merită cu prisosință”.

Pamfletul are structura unei convorbiri cu cititorii sau a unei conferințe, punctată din loc în loc de oralitate, fie prin întrebări: „Era el [Al. Grama, n.n.] înregimentat în vreo conjurație literară? Sau era un francțiror?” -, fie prin repetarea unor invitații la lectură, ale cărei fragmente conturează cu umor sarcastic aberațiile judecăților critice sau ridicolul comentariului literar: „Să-l auzim nițel... Să ne reîntoarcem așadar la omul din Blaj și să-i răsfoim filele scrise..., inocența sa credeți că se oprește aici? Lăsându-i la o parte naivitatea că geniul și nebunia pot fi imitate, să ascultăm concluziile opului său... Dar să ne oprim din aceste ocolșuri care vor să cuprindă ce e de necuprins – galaxia Grama; să ne reapropiem de opera blășianului și să nu-l atingem nici măcar cu un fir de urzică...”

Între aceste „invitații la lectură” se evidențiază „înviniurile aduse de Al. Grama lui Eminescu și poeziei sale: pesimismul lui Schopenhauer și erotismul animalic – un rău exemplu pentru tineri, lipsa de originalitate (multe poezii ar fi pastişe – „străformate” sau „rău străformate”, după mari poeți din literatura universală sau după poezia populară; „înviniurile” ating apogeul atunci când se afirmă că Eminescu – creator de limbă literară și poetică – a batjocorit limba românească „mai tare decât acei tălmăcitori ai cărților bisericești care țineau și în traducere câte un cuvânt slavnic, deși aveam destul de bun românesc...” Iată „împriunatele”: promoroacă, zăplaz, boschet, schelă, crivăț, sponci, cerdac, tăpșan, hang, prizărit, scripet, tavan, rubedenii etc. (p. 31).

Pamfletul lui D. R. Popescu este convingător mai ales prin citatele alese, fie că sunt comentarii ale poeziilor („Luceafărul”, „Mortua est”, „Înger și demon”, „Doina” etc.) fie că sunt aprecieri generale asupra biografiei și operei eminesciene. Un fragment din comentariul *Luceafărului* îl scutește pe autorul pamfletului „antigramist” de orice ironie sau sarcasm, textul însuși în vulgara lui expunere acoperindu-se de ridicol: „În poezia *Luceafărul* astfel vorbește Luceferul către fata de imperatu: «Cerul este tatăl meu, și mama mea e marea...» Înturnând numai o foe, același Lucefer dice: «Soarele e tatăl meu și noaptea-mi este mama», căci poetul și-a uitat adencu ce a disu mai susu. Relațiunea Luceferului față cu ceriulu, marea, soarele și noaptea n-a fost Eminescu în stare să o îmbrace în o figură frumoasă, decâtu dându bietului

Luceferu doi tătâni și două mame, va să dică în modul cel mai absurd. Altcum poezia aceasta are atâtea imagini și tablouri nenaturale, absurde și urâte, câtu doră numai icoanele noastre de la Nicula se mai pot asemăna cu ele” (p. 22-23). Din cea de a doua categorie de citate, înșirate în crescendo, D. R. Popescu alege unul din finalul „studiului critic”, care explică și titlul pamfletului și „finis coronat opus”, absurditatea monumentală a „opului” blăjean: „Purtat-a bietulu Românulu în urma tristelor împrejurări ale timpului destule juguri. Purtat-am noi jugul feudalismului și alu Calvinilor... jugulu Fanarioților... așa rușinosu ca jugulu lui Eminescu n-a fost nici unulu. N-a fost nici unulu, căci în acele ne-au înjugat străinii, în alu lui Eminescu însă ne-au înjugat Românii, cari sânt carne din carnea noastră și sânge din sângele nostru” (p. 34).

Orice personaj (subiect) al pamfletului – spune Arghezi, un maestru al acestei specii literare, devine ridicol și jalnic. Pe lângă conținutul fragmentelor citate, acest ridicol este potențat și prin respectarea întocmai a ortografiei gramiste și D. R. Popescu parcă ne sugerează că așa ar și trebui s-o rostim, căci un procedeu utilizat în pamfletul său este parodia. Citatul este completat de un comentariu în care autorul însuși pare că vorbește sau scrie ca Al. Grama: „după cum se observă, nu se iartă nimic, alienățiunea este un argument al blasării și o confirmare a părerii cuviosului blășian că nimic nu e demnu de imitatu în viața acestui aventurieru care nici cându n-a făcutu nici un studiu seriosu și sistematicu, care coruptu și stricatu în suflet și în inimă încă în tinerețe era blasatu și ostenitu de lume și pentru aceea lipsitu de orice idealismu, care golu de alte simțiri nobile nu numai a cantatu, ci a și practicatu erotismulu animalicu, până când lovit de săgețile lui chiar în «obositulu creeru», mintea i s-a dus în Nirvana lui Schopenhauer și a Indianilor, iar trupulu i s-a mai târăitu câțiva ani până ce în floarea vieții s-a dus și el totu acolu...” (p. 25).

Un procedeu de ridiculizare este rostirea frecventă a numelui în felurite chipuri, ironică și atunci când îmbracă forma pronumelui de politețe: precuviosul Grama, tătucul Grama, omul din Blaj, părințelul, blașianul nostru, poetofagul nostru, prelatul, Domnia sa Domnul Grama, culminând cu sintagma „întemeietorul unei Galaxii” ce-i poartă numele.

De mare efect depreciativ este antiteza. Pornind de la o aparentă asemănare (Eminescu-cuvânt, Al. Grama-cuvânt) deosebiriile sunt marcate și prin tonul liric pe de o parte, când este vorba de Eminescu, în contrast cu ironia, numai aparent îngăduitoare, când este vorba de Grama: „Eminescu este un cuvânt. Eminescu este un cuvânt al limbii române așa cum este și dor și duios, este un cuvânt pe care-l învățăm de mici de la părinți și bunici, odată cu primele cuvinte fundamentale, pe care le învățăm la școala primară odată cu adunarea și scăderea, un cuvânt pe care-l știm înainte de a-l cunoaște și pe care apoi îl ducem cu noi până la ultimele noastre cuvinte. Eminescu este domn peste literele române, domnul țării, fără sabie și spadă, și de aceea neînvins. Eminescu este un cuvânt în care încape o patrie. Eminescu este cuvântul cu care începe o lume de gândire, geneza unei limbi. Eminescu a construit o carte pe care de peste o sută de ani ploile n-o ating și vremea n-o vremuește și nu ia vama, o simplă carte, o operă vie și complexă, un loc de închinare și un scut...” Și ca o concluzie ca un punct culminant al acestei enumerații de poetice definiții: „Eminescu este un cuvânt nemuritor...” Și acum antiteza: „Părintele Grama este tot un cuvânt. El este numele unei Galaxii” (p. 23). Diferența între cele două cuvinte este amplificată apoi prin descompunerea numelui și semnificația

Destinul capodoperei

Mircea Borcilă

L-am cunoscut, în dimensiunea cea mai revelatoare, pe omul-și-scriitorul Dumitru Radu Popescu, în perioada anilor 1968-1972, adică tocmai în anii de răscruce ai vieții lui, când a preluat conducerea revistei „Tribuna” și când își purta, pe de altă parte, războiul său din umbră cu Direcția Presei, pentru a salva integritatea „Vânătorii regale”. Cartea a apărut, în cele din urmă, cum se știe, în 1973, dar prea puțini știu astăzi cât de grei au fost acei cinci ani până când s-a putut ivi în lumină această superbă capodoperă. În scurtul encomion pe care încerc să-l articulez, aici, aș dori să relev semnificația acestui moment de cumpănă, privind dintr-un unghi exterior, în timp și spațiu, și să recurg la un poate prea lung ocol „transoceanic” – în speranța că voi reuși în acest fel să mă situez, subiectiv, mai „departe” de ‘om’ și, obiectiv, mai aproape de ‘scriitor’ și de destinul operei sale.

Mă aflu, pe la începuturile anilor '80, în căutarea unor temeuri mai adânci pentru ambițiosul proiect de reconstrucție a poeziei, temeuri pe care le căutam în „noua” știință lingvistică americană, dar pe care abia dacă le intuiau prefigurate, deja, în tradiția noastră teoretică și, implicit, în marea creație literară însăși. Un ciudat joc al destinului a făcut să mă pot bucura, începând din 1981, de o Bursă Fulbright la o mare universitate americană, Ohio State University, din Columbus, unde m-am găsit, însă, *nu în spațiul visat*, al căutărilor mele preponderent „teoretice”, ci mi-a fost dat, dimpotrivă, să mă angajez într-un impresionant și pasionant „pariu” pragmatic al unor studii de inițiere în limba și cultura română pe continentul american. Se știe că profesoara Rodica Boțoman, plecată din România, reușea, aici, la Departamentul de limbi slave și est-europene, adevărate „minuni” – adunând, în fiecare an, în jur de 200 de studenți la cursurile de introducere în limba și cultura română. Ajutată de alți colaboratori (de ex., scosese un excelent manual pentru anul I, intitulat *Îmi place limba română*, împreună cu colegul E. Garrison Walters) și sprijinită, firește, de simpatizanți din mediul academic american și din diaspora românească, Șefa acestei mici Catedre românești era confruntată, profesional, cu o singură mare problemă: inițierea în cultură trebuia făcută pe baza unor „texte eminate”, cum le numesc hermeneuticienii, care să fie accesibile, în cazul de față, în engleză (!). Pentru mitologie, exista deja cartea lui Eliade (*The Vanishing God*), pentru folclor beneficiam de câteva traduceri bune ale unor poeți americani (cu: *Miorița*, *Meșterul Manole* ș.a.), iar artele plastice și cele muzicale puteau fi acoperite mai ușor, datorită și

sprijinului generos al profesorului Mircea Malița, pe atunci ambasador la Washington D.C. Marea dificultate în calea dezvoltării acestui excepțional proiect „de studii românești” rămânea acoperirea cu câteva texte literare cu adevărat reprezentative, care să dezvăluie studenților americani adevărata față a culturii contemporane din România.

Din acest punct se deschidea, virtual, șansa *Vânătorii regale* și a parcursului ei înalt și luminos pe orbita severă a celei mai răspândite limbi de pe glob. Alături de *Noaptea de Sânziene* a lui Mircea Eliade, în splendida versiune americană *The Forbidden Forest*, am convenit, împreună cu șefa de catedră și cu prietena noastră romanistă Jane E. Cottrell – cunosătoarea a limbii române și a artei noastre muzicale, traducătoare din franceză (Alain, *Propos sur la bonheur*) și autoare a unei monografii asupra lui Alberto Moravia –, să ne angajăm la un „joint effort” pentru traducerea unui roman contemporan românesc exponențial. Spre marea mea bucurie, proiectul traducerii a fost sprijinit și de National Endowment for the Arts, iar alegerea nu era greu de făcut, întrucât însăși Rodica Boțoman trimisese, deja, un excelent studiu la revista „Dialogue” (editată în diaspora românească, sub orientarea temeinică a lui Sorin Alexandrescu), care anticipa această alegere: „*Between Myth and Reality: The Novels of D. R. Popescu*” (1982, nr. 9, p. 9-24).

Optiunea pentru *Vânătoarea regală* a fost instantanee și unanimă. Datorită naturii „poetice” și a bogăției simbolice-alegorice a textului, munca de traducere nu s-a dovedit, însă, deloc ușoară, dar a avut, în schimb, darul să ne ilumineze, din interior, o bună parte din secretele artei scriitoricești ale unui mare prozator. După mai multe texte, de diverse dimensiuni, apărute în Franța, Germania, Italia, Suedia ș.a., prima carte în engleză a lui D. R. Popescu, care este, conform convingerii noastre, chiar capodopera vieții sale, *The Royal Hunt*, apare, astfel, în ediție princeps, la Ohio State University Press, în 1985. Supracoperta prezintă romanul ca pe „una dintre cele mai puternice expresii ale unui curent în literatura română” prin care „scriitorii români, într-o demonstrație fără precedent de voință și de responsabilitate profesională, au chemat întreaga lor societate la judecată pentru crimele comise în timpul așa-numitei perioade «haunting decade»”. Introducerea cărții este semnată chiar de traducătorii volumului: J. E. Cottrell și M. Bogdan („the pseudonym of a Romanian scholar and writer now living in the United States”, cum specifică editorii pe fața a doua a supracoperții menționate).

Studiul introductiv explicitează critic și apro-

fundat fundalul socio-istoric și politic pe care se proiectează viața comunității înfățișate de autor. Pe temeiul unor disocieri de natură comparativă, cartea este considerată drept una dintre cele mai „successful artistic portrayals of mass terror in contemporary literature” (p. VII). Se circumscrie, apoi, strategia de articulare a sensului, pe cele trei nivele, și se subliniază modul cu totul personal al construcției alegorice – aspecte care îi îndreptățesc pe traducătorii-exegeți să considere romanul lui Popescu ca pe „o capodoperă a narațiunii simbolice-mitice” (p. VIII-XIV). Menționez că acest studiu introductiv nu a putut fi tradus și publicat în România decât după revoluția din 1989, când M. Bogdan a putut redeveni, și el, Mircea Borcilă (vezi „Literaturul” IV, 1993, nr. 5).

Succesul acestei traduceri ajunge să depășească, astfel, cu mult, obiectivul ei didactic inițial, iar publicarea cărții să „echivaleze”, cum a demonstrat, cu toată informația și rigoarea regretatul Adrian Marino, cu o „recunoaștere în lumea anglo-saxonă” (*Literatura română în lume*, 1988, p. 10). Acest succes este dovedit, pe deplin, și de apariția, în Marea Britanie, a unei noi ediții, „paperback”, la Editura Quartet Books, London & New York (1987). Prestigioasa colecție *Quartet Encounters*, în care este înscrisă *The Royal Hunt*, are drept „obiectiv să adune laolaltă opere influente și proeminente ale literaturii europene a secolului douăzeci în traducere” (p. 176, cu precizarea: fiecare titlu are o introducere „by a distinguished contemporary writer...”). D. R. Popescu este alăturat, în această prezentare a editurii, unora „dintre cei mai pe nedrept neglijați clasici ai literaturii europene moderne” și numele lui este integrat, în tabelul prestigios restrictiv al colecției, între cel al lui Luigi Pirandello și Rainer Maria Rilke (p. 176-177).

Pentru a încheia, aș menționa că scriitorul însuși a avut ocazia să mărturisească, pentru prima oară, câteva detalii cu privire la împrejurările menționate la început, cu prilejul doctoratului susținut la Cluj de către Roxana Munteanu și finalizat într-o splendidă teză, devenită carte: *Elemente de poezie simbolic-mitică în romanul contemporan românesc* (Cluj, Accent, 2012). Viziunea de poetică a culturii pe care nu o găseam în spațiile teoretice din America, dar pe care am descoperit-o, cu ajutorul discipolilor mei, ca fiind ilustrată magnific de cei mai importanți scriitori români contemporani, ajunge să confirme, astfel, încă o dată, celebra parabolă a tezaurului căutat pretutindeni, dar nebănuț în propria casă.

P.S. Regretatul Tudor Dumitru Savu scria, cândva, cu adânc amar, în „Tribuna”, despre *Leul în iarnă*. Mă înșel eu – sau pentru cel mai eminent prozator și dramaturg al epocii noastre se apropie cu totul alte anotimpuri?! ■

lui: „Grama-literă; Grama literat din”... și cu sugestii din onomatopeea găștelor: „Să fie între litere și literați o distanță mai mare decât între două ga?...” (p. 24).

Al. Grama nu este capabil să facă distincția între *om* și *operă*, confirmând prorocia lui Eminescu: „...toate relele ce sunt/ Într-un mod fatal legate de o mână de pământ,/ Toate micile mizerii unui suflet chinuit/ Mult mai mult îi vor atrage decât tot ce ai gândit”. Aici pamfletul lui D. R. Popescu este mai direct și mai neiertător: „Nu-l învinuim pe domnul Grama că n-a înțeles nimic din producția unui poet genial la crearea unei limbi naționale. Ce ne pune pe gânduri este fanatismul doctoral. Și

ura prin care e văzută viața lui Eminescu, boala lui, moartea lui. Nu i se iartă nu doar versurile (care-i produc uneori niște spaime de stă omul să capete zgârciuri...), nu i se iartă nici viața! Contestarea merge până în pânzele albe, Eminescu devenind un fel de primejdie pentru toți români, o pacoste, un jug...” (p. 34-35).

Finalul este demn de un pamflet arghezian. Care ar fi pedeapsa ce ar trebui aplicată autorului ce a comis această injurie literară? „Sigur că nu stă în intenția noastră să-l chemăm acum pe criticul din Blasiu din împărăția galaxiei în care se află și să-l punem... Nu, Doamne ferește! Dar de-am putea, l-am aduce și l-am pune să-și lectureze cartea

pe care a scris-o cu mâna sa dreaptă, cu care s-a închinat nu o dată, atât, singur să-și citească propria operă” (p. 34).

La pamflet se răspunde de obicei cu pamflet. În șirul destul de numeros, al pamfletelor-răspuns la pamfletul lui Al. Grama, cel semnat de prozatorul D. R. Popescu se distinge prin particularități stilistice proprii scrisului său (ironie, parodie, satiră, alternanță umor-lirism, antiteză) care-i conferă un loc proeminent într-o antologie a pamfletului românesc. ■

„Lumea e ca o bibliotecă”

Constantin Cubleşan

Pentru Dumitru Radu Popescu lumea e un mare labirint alcătuit din cărți pline de întrebări (și de răspunsuri, firește), pe care cel odată intrat pe fâgașul lui e chemat să le dezlege citind cărțile, din care poate afla (cine știe?!), o cale de ieșire, ceea ce nu înseamnă însă că a și descoperit adevărul lumii labirintice în care se află. D. R. Popescu însuși fiind un astfel de călător, zăbovește meditativ la fiecare pas, luând aminte la meandre, privind în jur, nu neaparat mulțumit de ceea ce vede, de ceea ce descoperă, și tocmai de aceea punându-și mereu întrebări, lăsându-se pradă îndoielilor, tulburat, indignat, revoltat de realitățile existențiale ce i se oferă, continuând a înainta totuși neînduplecat, ca un veritabil Don Quijote modern (actual!), căutând a sfida (a denunța) provocările morilor de vânt ale timpului (un timp esențialmente același dintr-un *illo tempore* al omenirii până în proximitatea zilei curente), provocări pe care le înfruntă (abordează) cu armele scrisului său polemic, virulent, analitic, demascator, ludic, atât în romane cât și în piese de teatru dar mult mai frontal (nu e surprinzător faptul că parabola devine, în viziunea sa, o abordare directă a contemporaneității) în eseistica (amplă) ce străbate ca un veritabil alt fir al Ariadnei întregul parcurs al creației sale, încă de la începuturi. O astfel de meditație, alcătuită din segmente eseistice circumscrise imaginii mozaicate a lumii, dedusă din *lecturile* continui ale cărților labirintului care este viața însăși, propune și în recentul volum, intitulat sugestiv: *Corul morilor de vânt* (Editura Pallas Athena, Focșani, 2015, Biblioteca „ProSaeculum”), având „o încredere funciară în puterea literaturii de a oglindi adevărul profund al istoriei. Prin cuvânt, dezordinea realului își iluminează adevăratele dimensiuni, extazul trăirii capătă siguranța că nu totul este efemer și derizoriu” (*Generația 60*). Urmând acest crez, eseistul caută a înțelege, a ilumina trăirile esențiale ce au marcat omenirea de-a lungul vremii și vremurilor, raportate la trăirile omului actual, așa cum sunt ele surprinse în marile capodopere ale literaturii lumii (de la noi sau de aiurea), urmărind marile teme, marile complexe emoționale ce guvernează omenirea cu aceeași intensitate, dintotdeauna: ura, dragostea, moartea, viața de fiecare zi etc., realitatea diurnă, la urma urmelor, esențializată în comportamentul figurilor marilor eroi, în relațiile lor cu societatea ambiantă. E de remarcat (de reținut) la D. R. Popescu o continuă relecturare a scrierilor de diferite genuri, din diferite epoci și de pe meridiane felurite (neținând seama de rigida periodizare a istoricilor didactici), identificând în ele acel numitor comun, acele nuclee ideatice, care corespund înțelegerii actuale (cu corespondentul lor în angajamentul de azi al actualității existențiale) a marilor conflicte (tragedii) dintotdeauna ale umanității. El nu se substituie însă vreunui comentator literar propriu-zis, vreunui comparatist de profesie, interpretările sale fiind pe cât de neconvenționale, neacademice, pe atât de incitante prin tocmai dezinvoltura (pe deoparte) a limbajului practicat („Ah, ne mai amintim de o altă experiență ratată: Făt-Frumos, cuprins de dorul de părinți, părăsește țara tinereții fără bătrânețe și a vieții fără de moarte!... Dar când trece pragul casei părintești, afurisita moarte, care era gata-gata să-și dea duhul, îi dă o palmă și-l...

omoară!... Scroafa naibii!” – *Paznicul morții și barocul magic*), pe de altă parte prin asocierile cu totul inedite, neașteptate și profunde pe care le face: „Fefelega, femeia eternă, blestemată și fericită să ducă pe șaua lui Bator aurul Apusenilor, pentru o bucată mizerabilă de pâine... Femeia-Sisif, întrecând tragedia lui Sisif, căci ea nu are nici o vină!... Sisif, se știe, era vinovat... Sisif va fi salvat, va scăpa de căratul inutil al bolovanului pe vârful de munte! Fefelega nu va scăpa de povară, Bator nu va scăpa...” (*Imperiul lui Viorel Marginea și Roșia Montană*). E, dacă vreți, un demers impresionist de lectură, numai că pe D. R. Popescu, nu-l interesează clasificările literare, structurile tipologice ale eroilor, caligrafiile în estetic ale operelor respective. El privește în oglinda refractară a sensurilor ideatice ale acestor opere, în angajamentul esențializat al eroilor lor întru descoperirea adevărului vieții, totul în măsura în care lumina aceasta se proiectează asupra prezentului, în măsura în care prezentul se regăsește esențializat în permanența operei de artă: „Adevărurile în *Hamlet* se contrazic, se iau de păr și ajung, în final, în același cimitir, împreună cu eroii ce le întruchiează [...] În comedii-le lui Caragiale nimeni nu moare otrăvit de adevărul cuiva!... Dar, atenție! Logic, adevărurile lui Caragiale, vesele, mioape, fardate, pomădate, conduc Lumea! Parcă și azi...” (*George Bălăiță, visul și vina*). Trebuie să adaug imediat că formula aceasta pauliană, a scrisorilor către... (*Epistola către englezi*), pe care eseistul o adoptă și pe care mizează în *tălmăcirea* personalității acelora cărora li se adresează, plasându-i într-un halou de generalitate problematică, îi oferă posibilitatea de a trata, de a aborda cu dezinvoltura amicitiei marile conflicte ce au dominat dintotdeauna universul uman. Din acest unghi, comentariul subiectelor, diverselor opere reprezentative, dobândește o dimensiune psihologică și sociologică surprinzătoare prin franchețea denunțului într-o relatare să-i zicem... laicizată: „regele Lear are tot ce-i trebuie. Nu așteaptă nimic de la nimeni – nici măcar de la Dumnezeu! – e un monarh atotputernic, respectat, care, într-o clipă de supremă înțelepciune, vrea să renunțe – și chiar renunță! – la însemnele sale regale pentru a-și trăi bătrânețea într-o beatitudine pură, aflată dincolo de sacerdoțiul militar și politic al puterilor regale. Convingerea sa este atât de vie că a construit un regat magnific – o cetate ideală! – încât nici măcar o clipă nu-și dă seama că între puterea abstractă a ideilor despre forța regalității și realitatea concretă a vieții în scurt timp se va căsca o frântură irecuperabilă!... Căderea regelui Lear din cerurile înalte ale sacrelor sale idei în labirintul troglodit al relațiilor este ireversibilă! Lear se pierde într-un fel de labirint deschis, la vedere, în care nu mai există, ca în mitologie, capacane insurmontabile – și nu mai există nicio matematică enigmatică a unui monstru necunoscut, greu de învins! Lear se află în fața unui labirint cristalin, clar, banal, construit nu doar de niscaiva străini necunoscuți, sau de dușmani, nu!... Monstruoasa locație – poftim de vezi! – este edificată chiar de primele sale două odrasle adorate – care pun astfel în evidență absurditatea codului genetic, absurditatea condiției umane și ridicolul atotputerniciei regale...” (*Căderea în real*). Universul tipologiei naționale este și el cercetat și comentat într-o perspectivă

insolită. Făt-Frumos din basmul lui Ispirescu are o altfel de relație cu calul decât Don Quijote, bunăoară, acesta din urmă fiind nu doar năzdrăvan dar având și un soi de premoniție primordială în privința destinului uman. Comentariul subiectului din *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* are la rândul său aura submersivă a unui nou basm: „După ultima călătorie peste mări și țări, și peste timp, calul lui Făt-Frumos îl lasă pe stăpânul său lângă palatul domnesc dărăpănat, unde pe feciorul de împărat îl așteaptă, impacientată, moartea. Teribil! Moartea nu-l aștepta pe Godot – nu-l aștepta pe Dumnezeu, s-o izbăvească de grețoasa ei misie de polițai funebru, moartea îl aștepta pe Făt-Frumos, să-i ia zilele [...] Dacă Făt-Frumos mai întârzie în veșnicia tinereții fără bătrânețe și a vieții fără de moarte, afurisita moarte, cașectizată, o mierlea! Și scăpam de ea [...] universul ar fi rămas veșnic tânăr, fără bătrânețe și fără moarte. Dar n-a fost să fie. Omenescul din fiul de împărat a triumfat – lăsând moartea stăpână pe lume” (*Biserica surpată*). Această relație a omenescului cu moartea este un motiv obsedant în eseurile lui D. R. Popescu, iar ilustrarea, în variante, se face de obicei prin trimitere la capodopere shakespeariană, *Hamlet*. „Adevărul în *Hamlet* – spune eseistul undeva – este distrugător, catastrofal, ucigaș! Prințul se îndoiește de adevărul din spusele Duhului rigăi Hamlet, se îndoiește de adevărul florelor Ofelia, este descumpănit de purtarea prietenilor de studenție, veniți din Germania – și se îndoiește chiar de sine. Doar de prietenia lui Horatio și de moartea ce-l cuprinde în duelul cu Laertes nu se îndoiește! Moartea este consecința adevărului – ce se dovedește asasin!” (*Atenție, dragi barbari!*). Un alt tip de relație cu moartea îl aflăm din atitudinea lui Ivan Turbincă: „Dumnezeu, după ce a creat lumea în câteva zile, îi acordă unui rusnac puterea de a fi stăpânul morții [...] Cu Ivan Turbincă putem spune că începe – și, deocamdată, se termină – un nou mit. Care nu are în el nimic abstract: mitul omului ce poate ține Moartea închisă în traistă [...] aflată închisă în închisoarea mobilă pe care el o poartă în spinare (cu grijă, de!), viața oamenilor poate fi fericită [...] Desființarea puterii și misterelor morții face parte – am putea zice!? – din reconcilierea dintre Dumnezeu și oameni, din alianța lui Dumnezeu cu umanitatea nestrucată din om – în dorința Sa de a crea o nouă lume?... Ivan asumându-și darul (harul și sarcina!) de a închide moartea în turbincă – dar și păstrându-și felul său dezinvolt de a fi – își asumă și valorile morale ale divinității... De ce nu?!” (*Paznicul morții și barocul magic*).

Universul labirintic al lumii reflectat în fațetele sale nesfârșite, aflate descripționate în cărțile pe care D. R. Popescu le cercetează, mereu înstăpănit de dorința de a descoperi calea spre adevărurile existențiale, constituie sursa meditațiilor sale polemice din eseurile pe care le consacră realităților timpului concret istoric în care trăiește. Și care i se relevă în toată absurditatea profundă a relațiilor interumane: „Trăim, se vede, într-o lume de basm, pașnică, plină de baroni spirituali și politici, gata să-și asume o sinceritate demnă de cei mai abili profitori ai inocenței (n-am spus: al prostiei!) fraierilor! Prin parfumarea utopiilor celor chemați la vot, îndumnezeirea politică înflorește, iar Fraiereala devine un instrument al puterii din jilț” (*Culcat!*). Sau, într-o anume generalizare: „Cine spune că omul modern este un produs întârziat al istoriei are destule argumente prin care să justifice această opțiune: omul modern are o conștiință încărcată, greu, dacă nu imposibil de limpezit, posedă o incapacitate

Leul albastru

Vistian Goia

aproape funciară de a se destăinui și comunica, înlăntuit fiind în propriul său trecut și în propria sa singurătate care-l face să se considere un proscris. Așa să fie? Atunci absența modernității în ce-ar consta? Într-o inconștientă vegetală, de ierbivor paradiziac, într-o beție a libertății, într-o grădină edenică, fără voci, fără semeni, unde un singur fruct, mărul, este interzis, și o singură idee este interzisă: aceea de a cunoaște ce este dincolo de tine și în tine!” (*Istoria sentimentală a literaturii române*).

Farmecul și interesul acestor eseuri rezidă din tocmai nonconformismul comentariului pe care îl dezvoltă cu dezinvoltură, mereu polemic și iscoditor. Autorul nu este dispus a accepta mai vechi interpretări ale unor texte clasice (în special din Shakespeare dar și din mitologia națională, din literatura antichității clasice sau din operele unor confrăți contemporani etc.) pe care le recitește și în subtextualitatea lor pătrunde pe intrări dintre cele mai surprinzătoare. De aici comentariile insolite, neașteptate; de aici propuneri pentru noi și adesea șocante interpretări. Relația Hamlet – Miorița („miorița năzdrăvană – detectivul divin!”) se fixează pe identitatea atitudinii față de ucigași: „mai este ceva formidabil aici: ucigașii nu pot intui adevărul din suferința atroce a mioarei, însă nici ea nu le vorbește! Nici năluca regelui Hamlet nu le vorbea criminalilor. Stafia regelui danez nu le-a spus un cuvânt despre faptele lor fostei sale soții și fratelui său, Claudiu, actualul soț al fostei sale soții”, cei doi păcurari „au socotit că oița cea bucalăe a căpiat! O mioriță nebună – și gata!”. Nu altfel decât nebun este considerat Hamlet. (Și Iisus Hristos a învățat să moară.) Sau, o altă paralelă: „Citită într-o altă cheie, schița «Proștii» (de Liviu Rebreanu, n.n., Ct.C.) propune, cu multe decenii înainte de Godot, marea așteptare, în răscrucea timpurilor, a ieșirii din peștera unei istorii inferioare – și ratarea mântuirii... Godot nu vine, dar mașinaria cu aburi parcă divini, vine în gara din Ardeal – și pleacă fără ca să schimbe nimic din viața celor ce-au așteptat-o cu o evlavioasă speranță [...] apostolii ratați ai lui Godot învață și ei deșertăciunea mântuirii, iar proștii lui Rebreanu nu-și întrevăd locul în această lume în care eșecul adaptării la o nouă certitudine seamănă pur și simplu cu un fel de neant ridicol și incurabil” (*Căderea în real*). Legendarele personaje literare, mitologice, își dezvoltă, în lectura lui D. R. Popescu, identități cu străvezii corespondențe în actualitatea imediată. Eseistul se și explică în acest sens: „ce-am dorit noi să spunem despre întâmplările petrecute în rangurile de vârf ale unor societăți, vechi și noi, fiindcă tragedia chiar dacă poate fi numită și plebeiană, tot același rezultat matematic dă. Important rămâne ce ne încredințăm Hamlet și Don Quijote înaintea morții lor – că valoarea fundamentală a existenței este binele și adevărul. Shakespeare ne va transmite acest testament din partea prințului danez prin Horațio, iar Cervantes ne va vorbi despre măreția binelui prin cele peste șase sute de personaje din romanul său [...] care nu sunt, în esența lor, atinse de lepra sinistră a neomeniei feroce” (*Tragedia de lux*).

Labirintica lume din biblioteca pe care o frecventează Dumitru Radu Popescu nu este alta decât lumea noastră cea de toate zilele, și din toate timpurile, care se reflectă în paginile nenumăratelor ei cărți, pe care D. R. Popescu le cercetează pentru a le pătrunde mereu mai adânc adevărul, căutând a înțelege astfel adevărul universului în care i-a fost dat să viețuiască.

Dumitru Radu Popescu împlinește în august a.c. 80 de ani! Cei care suntem de-o vârstă cu el ne-am obișnuit să-l considerăm mereu tânăr. Amintim că, la 19 ani, încă student, a intrat în redacția revistei „Steaua”, unde a fost angajat corector. Informația o deținem dintr-o sursă a profesorului Ion Vlad.

La revista amintită publică frecvent proze, eseuri, reportaje, note de lectură ș.a. În curând (1958-1960), scriitorul, îndrăzneț și prolific, se integrează, pe drept, în așa-numita generație „60”, alături de Fănuș Neagu, Vasile Rebreanu, Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Nicolae Velea, Ștefan Bănuțescu ș.a.m.d.

Criticii literari ai vremii sunt uluiți de fecunditatea și originalitatea prozatorului. Mircea Tomuș a descoperit în proza lui „tehnica dezvoltării adevărului, sentimentul tragicului și sentimentul comicului”. Cornel Ungureanu aseamăna stilul polemic al lui D.R.P. cu „verva sarcastică” a lui Mrozek și Kundera, apoi cu parabola lui Axionov, chiar cu „hiperrealismul” scriitorilor sârbi. Concluzia criticului român (la 1981, când îi prefața volumul *Leul albastru*) era una elogioasă: între confrății de generație, tânărul era socotit „un tehnician fără reproș al literaturii scurte”. Nu știu dacă astăzi Cornel Ungureanu își păstrează aprecierea. Referitor la nuvelistica „juvenilă”, Ion Simuț o situează în linia realist-critică, amintind de „realismul aspru rebrenian”.

Am menționat aceste aprecieri pentru că, în prezent, când sunt evaluate operele scriitorilor din vechile generații, ele sunt mereu raportate la „realismul socialist”, umbrind astfel valoarea lor artistică. Și din acest motiv, am recitat mai multe proze scrise în tinerețe de către D.R.P. și am rămas, în esență, la convingerile mele de altădată. Mă refer numai la nuvelistică.

Anul 1965, când a apărut *Leul albastru*, a fost, cum s-a spus, unul al părăsirii literaturii „schematice”. Proza longevivă a lui D.R.P. aduce un suflu nou în conceperea și traseul „eroului”. În scrisul prozatorului simțim o revoltă mocnită, și, apoi, revărsată ca apele primăverii, menită să înlăture mentalități, conduite, un mod învechit și condamnat de a gândi și trăi într-o societate apăsată de o morală înrobitoare.

Pe o pagină de la finalul nuvelei descoperim cu ușurință crezul unui scriitor care și-a descoperit repede vocația de autentic prozator. El își pune două întrebări: ce este „viața” și ce este „literatură”. La prima răspunde sec: viața este „o continuă creație, un mers continuu, liber și drept”. La a doua întrebare răspunde argumentat:

„O carte trebuie să fie plină de viață. Oameni și idei. Dramele oamenilor și dramele ideilor. Victoria oamenilor și victoria ideilor. Dar omul trebuie să aibă carne, să fie viu, și ideea la fel, să aibă carne. Ea să nu vină de la polul nord și omul de la polul sud, și să se întâlnească deliberat în carte. Va puți chimic. Trebuie să cauți, să vezi, să trăiești, să gândești. Drama unui om. Drama unei idei. Bunăoară a ideii de libertate. Dar conflictul dintre idei? Muncă, om, libertate, dragoste, dreptate, nedreptate etc. Viața este teribil de interesantă și de frumoasă, atât timp cât n-o cântă ca un lăutar” (*ed. cit.*, p. 274-275).

Este aici o întrebare „artă poetică”. Ea nu are nici în clin nici în mănecă cu „realismul socialist”. Mai mult, este o diatribă subtilă la adresa „lăutarilor” care îi preamăreau pe ideologii vremii.

Nuvela *Leul albastru*, din care am citat, ilustrează idei contrare epocii în care a fost scrisă. Eroul este un adolescent răzvrătit care nu suportă disciplina cazonă. De aceea intră mereu în conflict cu autoritățile școlare, care practică un comportament inchizitorial. Sigur, liceanul e mereu pedepsit. E pus de planton în plină noapte, e pus la colț în genunchi, citește sub bancă altceva ș.a. Apoi, e considerat reacționar, pentru că părinții aveau cinci hectare de teren agricol. Din motive diferite, tânărul e mereu nedisciplinat. Chicotește când, în clasă, se discută despre „protopărinții” oamenilor (Adam și Eva), dacă Eva a fost dată afară sau „alungată” din Rai, cum credea profesorul.

Fiind pedepsit mereu, liceanul se apără imaginativ, dedublându-se. Privește o planșă aflată pe peretele internatului, unde unde i se pare că „leul” îi zâmbeste. De la el a învățat să rădă de sine și să nu-i fie frică de pedagog. Dacă acesta l-ar bate, elevul s-ar „metamorfoza” în leu și pedagogul „s-ar urina pe el de frică”!

Altădată, privind fotografia lu Brâncuși (în fața atelierului său din Paris) și văzându-i barba, i se pare că românul seamănă cu Dumnezeu, ipostază care l-a marcat pentru totdeauna.

Pe de altă parte, în această proză, nu sunt iertați nici puternicii zilei, protipendada politică a vremii. Sub anumite aspecte, lumea din tinerețea scriitorului se aseamănă celei de astăzi. Adică, „sătulă de primarii noi instalați la putere, de secetă, de mizeriile trecutului blestemat. E mai ușor să-ți cumperi mașină și să bei și să te plimbi prin străinătate, fiindcă ai înjurat trecutul blestemat și rămășițele lui în mentalitatea unor inși – și ei – [...] pe cale de dispariție. Dormiți, dormiți. Dar să știți, se poate muri și în somn” (p. 261).

Cu astfel de convingeri, nu ne surprinde decizia eroului: atunci când elevilor li s-a dat ca temă de casă să-și facă fiecare autoportretul, el desenează un „leu albastru”! Ca „răsplată”, profesorul mărginit îl face nebun și-l lovește peste cap cu blocul de desen.

Revolta eroului este imaginată, de către scriitor, într-un mod pitoresc și caricatural, atunci când descrie finalul petrecerii profesorilor, aflați în cancelarie, unde dormeau într-o dezordine cumplită, iar cel de istorie murise de-a binelea!

Sigur, narațiunea longevivă sugerează, la tot pasul, pe lângă sentimentul de revoltă și ideea de libertate, proprii generațiilor tinere. La modul artistic, ea este cuprinsă în „traseul” leului care, scăpat din cușcă, merge pe strada mare, face un scurt popas la o cișmea și bea apă, apoi se oprește la marginea pădurii. Se culcă la umbra unui stejar, cu capul pe etichetele dinainte. Nu-l deranjează nici șoarecele care trece peste coada lui, nici broasca pe care o aude în tufișuri. Leul cade „parcă dus pe gânduri”. Își potrivește capul pe etichetele dinainte și moare: „Era prea bătrân”. Așadar, nu moare în cușcă, ci în pădure, acolo unde are deplină libertate. Oare nu de aceeași libertate e îndreptățită să se bucure orice ființă omenească?

Literatura ca destin

Dumitru Radu Popescu – opt decenii sub semnul logosului

Imelda Chința

Ascrie despre Dumitru Radu Popescu este o mare provocare, iar dificultatea rezidă din complexitatea omului de cultură și vastitatea operei sale. La împlinirea celor opt decenii sub semnul logosului, îi transmitem reputatului scriitor condei îndelungat, bucuria trăirii în preajma fenomenului literar românesc, care l-a consacrat și l-a clasicizat deopotrivă.

Opera lui D. R. Popescu reflectă „ideologia și sensibilitatea particulară a unei epoci”. Ceea ce este durabil în literatura oricărui scriitor nu este neapărat scriitura, ci structurile care o transcend, adică formele. Aceste forme literare sunt proteice, modificându-se de-a lungul timpului, luând o dimensiune originală la D. R. Popescu. Proza scurtă aglutinată în volumul *Mări sub pustiuri*, apărut la Editura Polirom, 2010, cu o prefață acrobatică realizată de Cornel Ungureanu, se înscrie traiectoriei tradiționale marcată de scriitorii interbelici și postbelici, mai aproape de verism prin abordarea tematică deopotrivă realistă și naturalistă, legată de viața oamenilor simpli. Toată țesătura epică este exprimată într-o manieră simplă, dar originală. Opera scriitorului urmează într-o oarecare măsură modelul numit de Todorov „ziua și noaptea”, adică, „schimbările sunt percepute ca mișcări de opoziție între literatura de ieri și cea de astăzi”. Prezentul op este subordonat tradiției din punct de vedere tematic, însă aduce o contribuție novatoare atât la nivelul structurii, cât și al registrului ideatic. Prin discursul său narativ, scriitorul realizează un acord cu perioada în care trăiește, creând impresia de realism.

D. R. Popescu recompune „mitologia” satului arhaic ce fuzionează cu marile teme ale universalității: viața și moartea într-un crescendo articulat. Narațiunea heterodiegetică *Păpușa spânzurată*, care deschide discursul epic, valorifică obiceiuri străvechi, drame ale oamenilor simpli care se integrează *marii treceri*: „De la o vârstă, bătrânele simt că trebuie să conducă la groapă pe fiecare mort din sat, indiferent dacă le e neam sau nu”. Scenariul nu comportă dificultăți: satul se pregătea de înmormântarea lui Toma. Narațiunea plonjează în trecut, în urmă cu 20 de ani, când avea loc nunta Ioanei cu Toma, ea de 12 ani, aflată la vârsta păpușilor, el împlinise 20 de ani „și-i venise de mult rândul să se căpătuiască”: „Ioana, în mijlocul patului, desculță și îmbrăcată sumar, se juca cu păpușile și nici nu se gândea să tragă cu urechea la șușotelile părinților cu oaspeții”. Nunta avea loc după două săptămâni, moment al îndepărtării fetei de copilărie. Toma nu o mai lasă la școală, o duce la muncile câmpului, iar „după un an a început s-o bată”. Motivul invocat de soț pentru un asemenea tratament era faptul că Ioana nu știa să facă mâncare, să țeară: „Ioana știa doar să se joace cu păpușile”. Ca o penitență la inocența ei, Toma îi aruncă toate păpușile, iar pe cea mai frumoasă a spânzurat-o în nucul din fundul grădinii: „Sta Ioana sub nuc, când nu era văzută de Toma și plângea cu ochii la păpușa spânzurată”. Se prefigurează un destin implacabil, o îndepărtare brutală de mitul copilăriei, de spațiul sacru al inocenței. Tematica este oarecum similară romanului *Ion*, similară scrierii realiste: „Am luat-o să n-o ia altul, să nu fugă cu ea și să rămân fără pământul ei”. Foamea de pământ a țaranului este atavică, devine un scop în sine, determinându-i reacțiile și alegerile. Violența lui Toma lasă răni adânci în sufletul Ioanei, este de esență naturalistă și frizează anormalitatea: „Chiar înainte de a muri, Toma a aruncat cu o strachină după Ioana și i-a spart capul”.

Pilonul narativ susține o construcție axată pe

motivul central al grădinii, devenit spațiu închis, al limitelor, dar și simbolul casei, văzut nu ca matrice existențială, ci un spațiu al solitudinii ființei, o îndepărtare de sacru, de primordial. Ioana plânge „în grădină, sub nuc” unde odinioară îi era atârnată păpușa, nu după soțul mort, ci după tinerețea pierdută: „Printre și prin lacrimi vedea curgerea tinereții trecute de mult și nevăzute până atunci”.

Epicul aduce în prim-plan ipostazieri ale etosului național, inspirat pe de o parte din ceremonialul funerar autohton, folcloric, impregnat pe de altă parte cu o ambivalență filosofică: „premoniții ale destinului” (*Mări sub pustiuri*) și „imaginea intimă a propriei esențe” (*Scufița-roșie*, *Cireșul cu clopoței*, *Cutia de conserve*). Romancierul evocă în narațiunile sale imaginile distopice ale războiului, ale unei societăți închise și condamnate, fragmente care surprind limitele existenței într-o înlănțuire epică. *Cutia de conserve* este povestea tristă a unor evrei, obligați să se ascundă prin pădurile din împrejurimile satelor, hăituiți în permanență de ofițerii nemți, deposedați de bunurile pe care le mai aveau de oportuniști asemenea lui Kovacs Janos, de fapt Ion Fieraru, ortodox, dar „noua stăpânire îl obligase să-și schimbe numele”. Urmărind aceeași tematică, narațiunea *Mări sub pustiuri* este guvernată de cei doi zei, Eros și Thanatos, care însoțesc destinul personajului aflat sub teroarea timpului și a obsesiei morții: „Dar acum tot mai avea două ore, atât putea să mai stea cu ea, două ore. S-ar fi putut la cinci să fie prins. Să nu reușească. Ori să reușească și să fie împușcat, fugind”.

Proza scurtă a lui D. R. Popescu intră alteori în conjuncția realismului magic prin folosirea unor motive împrumutate din basm. *Scufița-roșie* este o asemenea narațiune, care reinterpretează basmul clasic, în care acțiunea se petrece pe malul Dunării unde trăia o fată care s-a îmbolnăvit de la o vreme: „fata umbla ca beată, pipăind pământul cu tălpile și aerul cu mâinile”, iar „noaptea se plimba prin grădină ca pierdută de Dumnezeu”. Toată lumea îi spunea Scufița-roșie și este în esență povestea tristă a unei fete de la țară, naivă și credulă. În timp ce îi ducea bunicii țuică, pâine și lubeniță coaptă, lupul o mănâncă toată: „Și astfel, în această zi de vară, Scufița-roșie muri pentru prima dată”.

Satul devine axa în jurul căreia se concentrează destinul unor personaje înrădăcinate în tradiție și într-un stil de viață stereotip din care eroii nu mai pot evada. Sofica este personajul eponim al narațiunii, singura servitoare pe care preotul Virgil Zădescu a păstrat-o, o femeie crescută în mentalitatea tradițională, statornică în principiile sale, prototip al femeii de la țară: „Puțin adusă de spate, cu fața uscată și ștearsă ca a unei vechi icoane de când lumea”. Timpul parcă încremenise pentru Sofica în casa preotului: „Ai îmbătrânit cu numele copilăriei, ai rămas ce-ai fost în copilărie, fată în casa popii”. Dialogul cu mașina de jucărie este de fapt un dialog cu propria ei conștiință. Gândul plecării din casa preotului la nepoata ei o frământă, iar întrebările retorice capătă un aspect meditativ; viața ei a fost pusă în slujba fericirii altora: „Știi ce-i aia fericire, Sofico?” „Ce bucurii ai avut tu, Sofico?” „Tu n-ai trăit pentru tine, ai trăit pentru alții”. Discursul este antrenant, liric, pe alocuri delirant, naratorul realizând un personaj contrariat de posibilitatea unei alte existențe, deusolat de libertatea dobândită în casa nepoatei ei: „Nu-i plăcea să stea și să nu i se poruncească”, „În fiecare seară se plimba prin grădină și vorbea cu stelele și cu pomii”. Destinul ei este asemenea cănelui Haiduc, care deși bătut de stă-

pânul său, se întoarce la el de fiecare dată cu speranța în suflet; Sofica se va întoarce în casa preotului și prinde viață.

Mări sub pustiuri devine un lung „poem-lamento” în fața posibilei morți. Măiestria lui D. R. Popescu constă în desenul epic creat, narațiunile fiind concentrate, dinamice, stilul laconic, denudat de lirism, refuză poeticul și marșează pe elementul surpriză: „Motocicleta plecase de mult. Mâna lui mai strânse o dată pământul, puternic. Apoi rămase liniștită. Ca o creangă uscată. Nu se mai auzea nimic, numai cele două ceasuri, bătând împreună, al ei și al lui. Secundele băteau calm și sigure în liniștea ce se lăsase, ducând timpul înainte, al lui și al ei”. Autorul regizează o realitate care devine un „joc mecanic și grotesc”, prefigurând utopia în decrescendo și instaurarea unui regim abrutizat. Nota dominantă în narațiunea *Mări sub pustiuri* e creionată de starea de așteptare crispată, personajul trăiește sub incidența morții iminente, a împlinirii destinului său eroic, dublat de finalul neașteptat.

Povestirile lui D. R. Popescu nuanțează o anumită viziune heideggeriană asupra devenirii, a existenței ca limită. Eroii săi sunt în căutarea unui „eveniment-destin, care constituie pe planul lor axiologic superlativul vieții”. În această căutare febrilă intervine obstacolul, iar întâlnirea cu evenimentul-destin este sortită eșecului. Limitele, boala, ignoranța, egoismul, moartea, bătrânețea sunt tot atâtea bariere care împiedică finalitatea sau transformarea gestului în fapt.

Unele dintre personaje sunt obsedate de anumite țeluri în funcție de care și-au programat întreaga existență, căutând valori degradante într-un univers compromis. Nota particulară a acestor eroi este creionată de starea de tensiune, de așteptare neliniștită, de dibuirea febrilă a unui itinerar cert în universul labirintic, în care mijloacele alese sunt false și nu pot conduce spre țelul propus. Avrămică, personajul din *Cireșul cu clopoței*, parcurge un traseu care se dilată mereu într-un timp care se comprimă, iar în final, eroul se simte înfrânt, cu sentimentul inutilității gestului său și al sacrificiului făcut. Dorința de a avea un balcon ca la oraș îi îngustează existența, devine rob al ideii de înfăptuire, acționează conform principiilor și ajunge în scurt timp de la a fi respectat la a fi disprețuit: „Acum Avrămică era fericit. Își văzuse visul împlinit”. Fericirea este însă temporară, iar eroul sfârșește solitar și cu sentimentul eșecului: „Aproape toți din sat își vedeau de treburile lor – și el rămăsese și mai singur ca înainte”, „Nu putea să creadă că tot ce făcuse el nu valora nimic, că balconul fusese ceva, mai demult. . .”.

Motivul lumii răsturnate, prezent la Swift, este evident în universul epic creat de D. R. Popescu, personajele sunt anti-eroi condamnați la o existență periferică, într-o expectativă sterilă, care face imposibilă confruntarea cu eul original. Blocat într-o existență rău alcătuită, personajul lui D. R. Popescu este simbolul unei societăți descompuse, degradante și compromise la toate palierele ei, o lume agonică, o utopie a satului românesc în crepuscul.

Volumul reprezintă o eterogenitate a două dimensiuni ale umanului, este o articulare a conștiinței individuale – ființa subordonată iubirii, libertății, adevărului, este o proză cu rol moralizator, dar și cu puternice inflexiuni lirice pe fundalul unei societăți în care individul este *homo viator* în căutare a propriului destin și a propriei înfăptuiri. D. R. Popescu este, în esență, un prozator valoros al condiției umane, care se distinge în contextul actual printr-un epic concentrat, prin tehnica dialogului viu, prin lirismul prozelor, prin proza de atmosferă, de analiză psihologică direcționată spre dimensiunea morală.

Un poet tragic

Andrei Moldovan

Chiar dacă, din punct de vedere teoretic, ar fi deplasat să vorbim azi despre o prezență a tragediei, în sensul în care ea a fost clasicizată de poezii tragici ai antichității eline, de Shakespeare sau de dramaturgii francezi ai secolului al XVII-lea, se întâmplă că Dumitru Radu Popescu, în postura sa de autor dramatic, ne obligă măcar la o revizuire a definițiilor și clasificărilor, oricât ar fi ele de sedimentate. Am în vedere, în primul rând, *Ca frunza dudului din rai*, text publicat mai întâi în revista „Teatrul” (anul XXVI, nr. 11, noiembrie 1981, p. 57-89). Sub titlu se face precizarea: *dramă în cinci acte*. La scurtă vreme (20 nov. 1982), a avut loc și premiera absolută la Teatrul Mic, în regia Cătălinei Buzoianu, pentru ca, doar după câteva luni (13 martie 1983), Teatrul Național din Timișoara să propună viziunea regizorului Ioan Ieremia, în cadrul *Festivalului dramaturgiei românești actuale*. Este de înțeles că textul dramatic amintit i-a ispitit pe oamenii scenei românești, pentru că tragismul profund al piesei, capabil să redimensioneze realitatea era o tentație serioasă pentru regizori, într-o vreme când – e bine să recunoaștem! – aveam în țară o viață scenică bogată și de calitate. Să ne amintim că la Bulandra și la Teatrul Mic se juca de obicei cu casa închisă. Pe de altă parte, după tulburările puternice și tămăduitoare iscate în lume (se înțelege că și la noi!) de teatrul absurdului, se căutau răspunsuri în privința unor posibile direcții ale artei dramatice, iar *Ca frunza dudului din rai* era o piesă în stare să propună un astfel de răspuns.

Fără să avem pretenția că realizăm o sinteză a nivelului receptării spectacolelor amintite în presa culturală de atunci, credem că merită să aruncăm o privire asupra a două cronici de spectacol apărute în revista „Teatrul”, considerând că ele sunt măcar simptomatice. Mai întâi ar fi cronică scrisă cu prilejul premierei absolute și semnată de Constantin Măciucă (*Piesa românească în premieră absolută – „Ca frunza dudului...” de Dumitru Radu Popescu*, în „Teatrul”, anul XXVIII, nr. 1, ianuarie 1983, p. 66-68). Cronicarul devine ușor confuz, încercând mai întâi să reducă totul la întâmplările care se petrec „într-o comunitate”, fără să aducă în prim-plan esențialul, adică aspectul general uman și profund al textului. Totodată, trecând parcă într-un alt registru al comunicării, observă figura tragică a personajului principal (interpretat de Leopoldina Bălănuță), ca și a întâmplărilor. În schimb, face o competentă radiografie a montării scenice cu reușitele regizorale, dar neuitând să o amendeze pe Cătălina Buzoianu pentru unele excese spectaculare care par gratuite. În același timp, le reproșează și actorilor o insuficientă înțelegere a textului dramatic. Același reproș am putea să-l facem și cronicarului.

Mult mai ferm pe ceea ce afirmă este Victor Parhon la premiera de la teatrul timișorean. El consideră că avem de-a face cu o „piesă parabolă” cu o „structură polifonică” și, sigur pe sine, afirmă: „Densitatea ideatică a textului, ocultându-și sensurile prin ambiguitate, ca procedeu stilistic preferențial, ni se oferă într-o stare magmatică, departe de rigorile construcției clasice, dar apropiată și sugestivă pentru starea personajelor și a lumii din piesă, o lume în care disoluția nu este decât consecința absenței unui principiu spiritual ondulator. (Cronica dramatică: „Ca frunza dudului din rai” de Dumitru Radu Popescu la Teatrul Național din Timișoara, în „Teatrul”, anul XXVIII,

nr. 4, aprilie 1983, p. 13-15). În privința montării scenice, Victor Parhon este aspru cu regizorul și afirmă că Ioan Ieremia nu a reușit să se ridice la nivelul capacităților sale, a reușitelor regizorale anterioare.

Am ținut să avem și o fugară imagine asupra transpunerilor scenice ale piesei – nu atât de numeroase cum au avut celelalte texte dramatice ale autorului –, pentru că Dumitru Radu Popescu scrie teatru pentru scenă, pentru spectatori în primul rând și consideră lectura, cred, ca o fază intermediară între creație și spectacol, așa cum făceau anticicii. Nu ne putem imagina și nu putem vorbi în epocă, de pildă, de cititorii lui Euripide, ci de spectatorii tragediilor lui. Faptul este des întâlnit și în teatrul contemporan. Spre exemplu, în *Jocul de-a măcelul*, Eugen Ionescu realizează întregul final al piesei prin didascalii, indicații scenice care nu mai presupun replici ale actorilor. În *Ca frunza dudului din rai*, lucrurile stau la fel, cu accent mai puternic tot pe finalul spectacolului.

Despre *Ca frunza dudului din rai*, poate mai accentuat decât în cazul celorlalte piese ale lui Dumitru Radu Popescu, s-a invocat construcția pe o structură mitică, cea a *Medeei*. Precum Medeea legendară, Marghioala, personajul principal, ucide ca să-și urmeze iubirea/ iubitul (Ionel), dar este umilită și abandonată de soț pentru o femeie mai tânără (Dida). Ea o ucide pe tânăra mireasă, precum și pe propria sa fiică (Romanița) și pe soțul acesteia, pentru a-i produce lui Ionel o imensă suferință. În linii mari, simplificând lucrurile, paralela cu tragedia lui Euripide pare evidentă. Îmi amintesc, însă, că în unul dintre numeroasele interviuri, autorul mărturisea că a pornit de la întâmplări ale realității imediate, întâmplări care l-au condus apoi spre mit. Perspectiva propusă, construcția personajelor, modul în care acestea se raportează la mitul elen, cât și alte aspecte ale textului arată că nu putem vorbi despre o transpunere a mitului, ci mai degrabă despre un dialog cu legenda Medeei, despre o redimensionare a personajelor și a dramelor care îi marchează prin intermediul mitului.

Cum bine observa Victor Parhon în cronică sa, introducerea în ambiguitate, în confuz, trimite spre o mai mare nevoie de reșezare a lucrurilor, a relațiilor dintre personaje, cu soluții neașteptate, dar naturale și cu efecte poetice de natură să producă rezonanțe adânci în ființa umană. Prin atingerea stereotipurilor, a convențiilor sociale care creează mentalități, autorul trimite spre o altfel de înțelegere a lumii și a ființei, mai profundă și mai nuanțată, ceea ce duce la o interpretare diferită a comportamentelor.

Iubirea Marghioalei este una devoratoare, dar nuanțată. Ea trăiește un proces ireversibil al degradării prin golirea ființei de conținut, prin alterarea lumii la care s-a raportat și se raportează, prin izolare și prin umilință. Iubirea, principiul suprem căruia i-a dedicat propria-i existență, își arată fragilitatea, ca o investiție capitală făcută în derizoriu, în mediocritate, în minciună, în falsitate. Tenacitatea cu care își urmează propriul destin raportându-se nu de puține ori la legendara Medeea, caracterul puternic ce nu abandonează o clipă principiile care o definesc și care se înalță deasupra unei realități ce se prăbușește conferă piesei o puternică notă de tragism. La toate acestea e nevoie să adăugăm și fabulosul ca redimensionare a ceea ce numim real. Vreau să îl deosebim

de fantastic, care vine spre realitate din afara ei. Fabulosul ia naștere în spațiul realității, prin redesenarea contururilor acesteia. Așa, cred, trebuie să privim capacitatea Marghioalei de a pătrunde înțelesurile ascunse ale lucrurilor, premonițiile sale, vocea-i profetică, dar și finalul mai puțin obișnuit al piesei. Dacă pentru Medeea lui Euripide puterile-i mai mult decât omenești se justifică prin descendența sa (nepoată a vrăjitoarei Circe), în piesa lui Dumitru Radu Popescu se rămâne într-o realitate a sfârșitului de secol XX, asupra căreia se proiectează perspective ale general-umanului (din care și mitul face parte), de natură să îi etaleză o imagine cu semnificații profunde, mai mult sau mai puțin surprinzătoare.

Nu doar eroul principal contribuie la realizarea atmosferei generale a piesei, a acelei realități mișcate, ci și alte personaje, le-am spune complementare, cum ar fi Viana și Liana, două ființe care aparțin mai mult naturii decât societății, cu rol de comentatori, precum corul antic sau groparul din *Hamlet*. La fel, îl avem în vedere și pe Cristofor, orbul dus la cerșit, cu voce profetică și cu replici având deseori tonalitate de poem tragic: „A intrat gerul morții în mine, și ei s-au săturat de durerea mea, s-au săturat de mine... Și eu m-am scârbit de mine, de toate. Îmi crapă capul!... Omoară-mă, dar nu mă mai lăsa singur cu moartea din mine... Semnez orice, că poți să-ncerci orice medicamente pe mine, orice otravă, ca pe un câine, să mă tai în o mie de bucăți... Și-așa nu mai sunt bun de nimic și știu că n-o să mai trăiesc... Dar nu mai pot suporta atâtea chinuri... Îmi plesnesc mințile!... Și ei... ei... Până și copiii fug de mine, până și nepoții mei... Când îi chem la mine... Când îi sărut pe frunte... ca și cum ar fi ultimul meu sărut...” (Dumitru Radu Popescu, *Op. cit.*, p. 62) Să mai adăugăm prezența unui pictor fără operă, cu replici care frizează absurdul (Țiclete) sau a unei infirmiere cu potențial diabolic (Cleopatra). Să nu uităm și vulgaritatea brutală a Didei, imagine dezarmantă a unei lumi care se impune.

Autorul recurge la o serie de alte modalități de realizare originale, dar, așa cum am mai arătat, gândite scenic. Apariția Marghioalei în cărucior este o imagine care anticipează ruina ei. Rudele care o vizitează la spital vorbesc despre ea la trecut. Marghioala îi cântă Romaniței cântecul morțesc înainte de a o ucide, pentru ca după să îngâne mai mult pentru ea un cântec de leagăn. Sensurile adânci ale realității sunt relevate prin momente de delir verbal ale personajului principal.

Să menționăm că autorul conduce dialogul cu multă naturalețe, replicile sunt firești, fără alunecări spre retorism sau patetic, chiar și în momentele în care aspectul poetic al textului dramatic este mai pronunțat. Mai mult, problematica mitului, a interferenței cu lumea personajelor este abordată și printr-un limbaj venind dinspre periferia societății cu o îndrăzneală brutală și dezarmantă: „Dida: (adresându-se Marghioalei, n.n.) Nu te mai da grande că ești barbara Medeea!, că nici studii n-ai, te-ai băgat în teatru că era gaz metan, cald, nu că te da talentul afară din casă!... Medeea n-a omorât din dragoste pentru... pe-ai ei!... Ci ca să poată scăpa de țărnițele alea barbare unde trăia, ca să poată veni în Grecia. Visa și ea o lume mai frumoasă, tu! Crimele ei odioase nu erau pentru acela... îl știi tu care, c-ai jucat și la Turda în piesă. Ci pentru ca să scape de lumea în care trăia, și pentru ca să intre într-o altă lume, mai grozavă!... Te săturasei de viața pe apucate trăită cu Paraschiv, și se urâse să stai până-n gât în spaimă... Că aici vă prindea și erai și tu judecată, ori te alegeai cu un cartuș sub fuste... He, he, he, nu-mi fă mie pe martira care și-a jertfit totul pentru iubirea lui Ionel! Nu ține!” (*Ibid.*, p. 79).

D. R. Popescu și piticii din Rozavlea

Gheorghe Pârja

Poetul, criticul de film, prietenul Ioan-Pavel Azap mi-a solicitat un text despre prozatorul, dramaturgul, scenaristul de film, academicianul Dumitru Radu Popescu, născut pe 19 august 1935 în satul Păușa (jud. Bihor). Împlinesc-te 80 de ani. I-am mărturisit că pentru a-i face un portret mai sentimental ar fi trebuit să-l cunosc, ceea ce nu s-a întâmplat. Cât despre vasta dumisală operă nu mă încumet să scriu, deoarece nu am abilități de critic literar. Dar, prin vreme, am citit câteva din cărțile lui cu titluri seducătoare. Ca un cititor mai atent, m-am încumetat să scriu ceva despre marele scriitor. Îi port o prețuire aparte de pe când era redactor-șef la revista „Tribuna” pentru sprijinul acordat tinerilor prozatori, care debutau la Editura „Dacia”, cu gânduri de încurajare din partea derepeului pe ultima copertă. Și în majoritatea autorilor nu a greșit D. R. Popescu. Deși nu eram prozator, mă ocrotea și pe mine gestul lui. Dar să revin la condiția de cititor. M-a vrăjit nuvela *Duios Anastasia trecea*. Povestea tinerei învățătoare suplinitoare care face un gest interzis.

Ea își alege soarta. În timpul războiului, nemțiiucid un partizan sârb. Îl pun în mijlocul satului și interzic îngroparea lui. Anastasia înfrunta frica, sugerând motivul Antigonei. Filmul, având ca subiect nuvela – în regia lui Alexandru Tatos (cu Amza Pellea și Anda Onesa) –, mi-a întărit sentimentul demnității eroinei în fața fricii. Am rămas cititor apropiat a trei romane semnate D. R. Popescu: *Vânătoarea regală*, *Împăratul norilor ori Ploile de dincolo de vreme*. Eugen Simion, socotit specialistul momentului în Iovinescianism, aprecia cele trei romane scrise în tradiția românească prin sensul lor moral care se sprijină pe trei stâlpi: „gustul pentru mister și spectaculos, o intrigă bogată și, în inima notației realiste, poeticul, manifestat în preferința pentru simboluri”.

D. R. Popescu este un scriitor prolific, care declara într-un interviu, anul trecut: „Mereu mi-am găsit subiecte în realitate”. Așa mi-am amintit de subiectul piesei *Piticul din grădina de vară*, care a pornit de la o întâmplare adevărată. O femeie a fost condamnată la moarte, dar, fiind gravidă,

execuția s-a amânat până după nașterea copilului. Tocmai ideea de a căuta subiecte în realitate, care cuprind tragedii ale istoriei, m-a dus cu gândul la o piesă aproape necunoscută a marelui scriitor, *Piticii cărunți*, publicată în volum în 2006, care a pornit de la un caz real, zguduitor de adevărat, care i s-a părut autorului uluitor. Este povestea piticilor din Rozavlea (comună de pe Valea Izei, din Maramureș). Povestea o știam, dar nu sub formă de piesă de teatru în viziunea lui D. R. Popescu. Povestea pe scurt. În 1869 se naștea la Rozavlea Isac Ovici, rabin și comediant ambulant. A avut zece copii, unii afectați de nanism hipofizar (piticism). Se putea lăuda cu performanța de a fi ajuns tatăl celei mai numeroase familii de pitici din lume. Copiii au învățat de mici că trebuie să fie uniți. Urmând sfatul părintesc, și-au format propriul grup artistic: Trupa de teatru Liliput. Între anii 1920-1930 au cunoscut un mare succes, cu turnee în România, Ungaria și Cehia, cu un repertoriu cântat în idiș, maghiară, română, rusă, germană. Mereu eleganți, au fost primii locuitori din Rozavlea cu aparat de radio și automobil. Dintre cei doisprezece membri ai familiei, șapte erau pitici. După cedarea Ardealului de Nord Ungariei în 1940, au intrat în vigoare legile rasiile, care interziceau artiștilor evrei să țină spectacole. Au fost deportați la Auschwitz. Au intrat pe mâna doctorului Mengele, care s-a interesat de ei, crezând că va dezlega secretul piticismului. Șansa le-a surâs. Au fost eliberați în 1945. Au ajuns în Uniunea Sovietică. S-au întors la Rozavlea, după ce au mers șapte luni pe jos. Au ajuns în Sighet, apoi în Belgia. Au emigrat în Israel.

Ce l-a impresionat pe D. R. Popescu? Nu doar faptul că erau frați, nu doar faptul că erau evrei. Ei erau artiști de circ. Mengele i-a ocrotit pentru a-l deconecta. Descărcându-și coșmarurile. Circari, pitici, evrei, cărunți, condamnați la moarte. Știind ce se întâmplă în jur, îl privesc ciudat pe odiosul ocrotitor ce voia să se elibereze de propriul prezent. Piticii – în viziunea dramaturgului – au trăit o tragedie absurdă, grotescă. Întrupau în ei Timpul. Pentru pitici, moartea celor din lagăr devine un șoc existențial. Timpul pentru ei nu poate fi canonizat. D. R. Popescu pledează pentru depășirea Insuficienței rațiunii și Lauda demenței. Autorul mărturisea că piesa nu a prea citit-o nimeni și nu a jucat-o nici măcar un teatru. Mă gândesc și eu: de unde actori pe măsura subiectului? Oricum, un subiect cu reședința și în Maramureș a fost dramatizat de marele scriitor. ■

Nicolae Prelipceanu, D. R. Popescu și Mircea Tomuș

➔

S-a afirmat uneori că piesa ar conține cam peste măsură aspecte ale perioadei comuniste din anii 70 și 80, acum depășite. Cred că problema trebuie altfel pusă: dacă realitățile acelei vremi, fie și ideologice, așa cum sunt ele oglindite în *Ca frunza dudului din rai*, împiedică în vreun fel înțelegerea textului dramatic în profunzimea sa, dacă ele constituie un balast în piesă. Lucrurile pot fi judecate acum cu mai mult discernământ. Dincolo de faptul că se realizează o raportare necesară la un timp istoric, cu toată coloratura lui, de natură să confere veridicitate oricărei opere literare, se observă, fără prea mare efort, că noțiunile, limbajul specific timpului în care este plasată acțiunea se topesc în natura poematice a textului, își pierd tranzitivitatea în favoarea aspectului autotelic, creator de valori noi, durabile. Este, fără îndoială, o caracteristică a marilor creatori. Apoi, poziția autorului față de constrângerile și anoma-

liile realităților ceaușiste, dacă acest lucru mai are acum vreo importanță, este una lipsită de inhibiții (pornind de la parabola porcilor, la, fără a-și propune un rechizitoriu, replici mai mult sau mai puțin aluzive, ironii), dar urmărind fără abatere drama umană cu tot tragismul ei și subordonând totul acesteia.

Dacă finalul, prin uciderea copiilor, intră în rezonanță cu mitul Medeei, fie și nuanțat („Trebuie să piară odraslele unei mame degenerate”), vocea profetică a personajului principal spune mult mai mult decât atât, generează o mânie apocaliptică: „Așa o să arate viitorul, cum sunteți voi? Mai bine să vină pustiul! Mai bine să mi se stingă sângele! Pentru asta am suferit eu, și am ucis, ca să vă coțâți voi, plini, plini de blănuri, de vin, și scuipând pe cine-am fost eu, și pe viața pe care-am trăit-o eu?” (*Ibid.*, p. 88). Fără urmă de îndoială, tragedia Marghioalei produce sublimul. ■

Dacă avem în vedere criteriile de bază ale definirii tragediei după Aristotel (*Poetica*), cât și înnoirile pe care le-a suportat specia de-a lungul secolelor (Shakespeare, Corneille, Racine sau chiar după secolul al XIX-lea, prin Arthur Miller), admitând că structurile literare evoluează, nu cred să greșim dacă vedem în *Ca frunza dudului din rai*, cu toate noutățile aduse în domeniu, o expresie modernă a tragediei în literatura contemporană. Dar oricum ar fi, Dumitru Radu Popescu își afirmă prin această piesă mai mult, incontestabil, profilul de poet tragic, în sensul consacrat de vechii greci. ■

DRP, în patru flash-back-uri

Bogdan Ilmu

1. 1984, Focșani

Montez, la Teatrul Popular, în sala Pastia, piesa lui DRP *Ca frunza dudului din rai* (ultimele două cuvinte au fost tăiate, pe afiș, poate unde atunci nu se trăia ca-n rai!). Text excelent, mixaj de teatru antic și realitate socialistă, cu o Medee contemporană care se răzbună pe soțul adulterin și ibovnica acestuia, între parafrazele grecești intrind și multă anecdotică românească, optzecistă. Piesă cam lungă, pe care am redus-o la jumate, știind că autorul nu e un Everac, ci un scriitor permisiv, care lasă libertate regizorului.

Piesa era dificilă la culme și cerea o trupă bună. Eram la concurență cu Teatrul Mic și cu Naționalul timișorean, deci, teoretic, n-aveam cum să emitem pretenții. Totuși, în seara premierei, criticii Parhon, Kivu și Daniel Tei au laudat montarea, spunând că pe lângă meritul meu, mai era și șansa ca trupa să aibă cel puțin trei actori minunați: mă refer la Valeria Dugheană, Paula Grosu și Sile Onesciuc.

Am lucrat cu plăcere acest spectacol. Din păcate, după premieră, secretarul cu propaganda al județului a interzis montarea, considerînd-o plină de „șopîrle”. Erau, dar nu-mi aparțineau, ci le scrisese autorul; și doar nu eram nebun să le scot!

Regret că DRP nu a văzut montarea: sigur i-ar fi plăcut!...

2. 1988, Iași

Teo Vilcu mă invită să montez ceva la Național. Propune *Volpone*. Mă interesa, mai ales că el visa rolul.

Directorul teatrului însă avea alte preferințe. Așa se face că, după câteva zile, Val Condurache (secretarul literar) mă-ntreabă dacă-mi surîde *Timp în doi* a lui DRP. Măncinci calule, ovăz?

Fac distribuția: trei actori buni (Florin Mircea, Adi Carauleanu, Despina Marcu) și Dorina Crișan-Rusu, pianista care cânta *live*, plus că juca și rolul milițianului.

Spectacolul a demarat bine, dar, pe parcurs, au apărut obstacole greu surmontabile: mai întâi, de la CCES a venit o adresă prin care se specifica interdicția mea de-a monta în Iași. Am plecat la Casa Școlii, am băut ceva cu unul dintre inspectori, am ajuns acasă la Gigi Trif (Directorul Direcției Teatrelor) și am luat semnătura că AM voie să montez la Național.

Apoi, a ieșit scandal că de ce joacă și compoziția. În fine, unul din actori, în ziua vizionării, din bun prieten, mi-a devenit dușman (nu știu

cine l-a montat, dar bănuiesc), iar actrița n-a mai venit la ultima repetiție! Grea premieră! N-aș vrea s-o mai retrăiesc! Până și unul dintre critici, altfel, binevoitor, în seara cu pricina mă privea chiorș, deoarece a fost informat că am trăit cu nevasta lui! Ptiu! Idioată cabală!

3. 2012, Iași

La Zilele „Convorbiri literare”, la un bar elegant, îi ofer lui DRP *Diploma Academiei libere*, premiu pe care-l dau de zece ani. Premiul se intitula *Fănuș Turbincă*, și era inspirat de alocuțiunea scriitorului.

Am rămas șocat ce mult l-a impresionat pe academician acest premiu vesel, fără consecințe axiologice, ori pecuniare.

După câteva zile, era aniversarea nașterii mele. Sună telefonul: DRP îmi urează la mulți ani! A fost un moment inubliabil!...

4. 2015, Iași

Iarăși, Zilele „Convorbiri”, în Aula Universității „Cuza”. DRP ține o prelegere despre *Vint și cai*. Text minunat, citire anevoioasă (cam de jumătate de oră, și DR era și răcit!).

Am reținut două idei profitabile: 1) Istoria o fac caii; 2) Shakespeare a fost un... dirlogar al spectatorilor epocii.

Va urma?

Poate va urma!...

■

Studiu asupra societății românești în comunism

Gheorghe Secheșan

Piesa *Studiul osteologic al unui schelet de cal dintr-un mormânt avar din Transilvania*, de D. R. Popescu este una dintre cele mai importante scrise de autor și din întreaga dramaturgie românească din perioada comunismului.

În condițiile tot mai aspre ale cenzurii textului scris, dramaturgia, piesele jucate pe scenă au devenit, paradoxal, o fereastră prin care anumite lucruri puteau fi spuse, fapt imposibil în cazul unei cărți, trecute prin *n* filtre ale cenzurii. Firește că și în cazul teatrului existau respectivele *viziunări*, dar jocul scenic propriu-zis oferea o anumită libertate actorilor care, prin improvizații de moment știau să sublinieze un element sau altul. Aceasta crea o *solidaritate textuală* (a textului dramatic, firește) pe care nici un alt fel de text (nici acela filmic, căci lipseau protagoniștii „vii”) nu o producea. O punere în paranteză, o frază cu subînțeles, un cuvânt la locul (sau mai degrabă nelalocul său) creau o anume *complicitate* între actori și spectatori, care aplaudau minute întregi, chiar, la astfel de scene. Bineînțeles că respectivele pasaje erau scoase la spectacolul următor, dar ingeniozitatea actoricească a fost întotdeauna fără sfârșit, astfel că ele apăreau din nou.

Personal, am văzut piesa, la Timișoara, de vreo... șapte ori. Niciodată nu a fost la fel. Comuniștii aveau acest talent „rar” de a tăia din textele aprobate chiar de ei, de neîmplânzita și nemiloasa cenzură. Și acest lucru nu era valabil numai pentru dramaturgie, ci și pentru cinematografie. Filme (românești) vizionate „întregi” pe marele ecran apăreau atât de ciuntite la Televiziune, încât abia dacă mai puteai să le recunoști.

Cred că tocmai aici stă forța pieselor unui dramaturg de talia europeană a lui D. R. Popescu care, alături de Marin Sorescu, de pildă, a ținut trează speranța „publicului”. Spectatorii, în urma vizionării pieselor unora dintre cei mai jucați autori români primeau un „supliment” de crez, de optimism, de încredere că, iată, nu sunt singuri, nu doar ei gândesc așa, marii artiști o fac, așa că... așa stau lucrurile.

Piesa „funcționează” ca un „studiu” asupra straturilor sociale. Săpăturile arheologice descoperă un mormânt avar în Transilvania, și de aici se declanșează o întreagă „isterie interpretativă”. Dar acesta este doar un pretext. „Specialiștii” străini (români fugiți la vreme din România) re-

prezintă un motiv, doar, mult iubit de cenzură, și anume acela al istoriei noastre naționale. Studiul se face pe faliile istoriei și, la fel ca în cazul unui studiu geologic, ele nu sunt pe de-a-ntregul pure, ci se întrepătrund, se amestecă.

Perioada proletcultistă este punctul de plecare (căci în perioada ceaușistă, cel puțin în prima perioadă, „era voie” să „lovești în „epoca dejistă”), dar se ajunge repede în contemporaneitate. Personajul central este Maria, care suferă mult din pricina legăturilor sale cu un... fost ostaș din Garda Regală. Nu lipsesc, firește, nici activistul de partid (care îmbracă oarecum forma *raisonneur*-ului din orice text dramatic, afirmând: „Nu cred că Marx s-o fi gândit ce se va întâmpla cu comunismul și pe coclaurile astea”), nici milițianul necruțător și vajnic apărător al ordinii comuniste („transformat”, firește, din *jăandar*) și nici secretarul de partid, tunând, fulgerând și urmărind necruțător *dușmanii poporului* dar care, ajuns la anii pensionării, se face... popă, încercând să convertească oamenii, de data aceasta, nu la comunism, ci la... ortodoxism și nici, vai, procurorul, celebra procurorare a anilor cincizeci care, într-un moment de sinceritate, disperare și ebrietate, mărturisește că, într-o săptămână, dădea sute de ani de pușcărie.

Piesa este nu doar antologică, ci una de referință în istoria dramaturgiei românești, așadar, nu prin ceea ce spune (sau „joacă”), ci prin ceea ce *nu spune*, doar sugerează, creând solidaritate între cei care gândeau la fel și „forțându-i” să gândească *așa* (corect, adică), pe cei care refuzaseră să o mai facă.

■

O pasăre dintr-o altă zi

Mircea Bradu

In viața scriitorilor români aniversările „rotunde” sunt ideale ocazii de ierarhizare în branșă. Ele se opresc de regulă în apropierea împlinirii primei jumătății de viață a subiecților. E semn că în proxima Istorie a literaturii, autorul va fi așezat oficial într-un loc fix, din care nu-l mai poate scoate nici următoarea Istorie a literaturii... Așa e și cazul cu D. R. Popescu. Să menționăm doar că două dintre marile istorii scrise în ultimul sfert de veac îi dedică pagini numeroase, subliniindu-i realizările antologice în proză, poezie, cinematografie și publicistică. Despre teatru, doar mențiuni firave, cât pentru un hobby... (Această uitare a teatrului și a autorilor dramatici nu e o noutate în practica scriitorilor români. Dacă în 1909 se înființează Societatea Scriitorilor Români, dramaturgii sunt lăsați pe dinafară până în 1949! Dar spre cinstea lor, autorii de teatru înființează în 1923 Societatea Autorilor Dramatici Români care peste numai 4 ani este invitată la Paris un la Congres mondial al Confederației Autorilor și Compozitorilor Dramatici, când Mihail Sorbul este ales secretar.)

E adevărat, dramaturgia lui Popescu e o nucleu foarte tare. Spargerea ei ar pune pe masa unor critici matusalemici sămburi otrăviți: dovezile clare că nici un dramaturg român n-a avut atitudini mai acide la adresa regimului trecut, ca acest autor important căruia i se impută obediența, motivată de așezarea lui în funcții cu coloratură politică... Are cineva voința să pună sămburii pe masă?... Acum?... Nici vorbă... Precum se știe, după 26 de ani de la așezarea în locurile bine rostuite și umplute cu material etanș în istoriile literare, scriitorii sunt inamovibili... Ce facem însă cu dovezile următoare:

În 1968, la Oradea are loc premiera *Cezar, măscăriciul piraților*. O piesă despre mecanismul de formare a dictatorului... La obiect: Cezar e prins de pirați, pe care îi uimește cu povestea viitorului său; cum și unde vor fi obținute victoriile extraordinare, cum va fi cu imperiul, cu Cleopatra, chiar și cu asasinarea în senat. Căpitanul piraților, ademenit de vise năucitoare, îl ucide pe prizonier și se dă el Cezar... Pe Căpitan îl ucide un alt pirat care vrea gloria... Și din pirat în pirat se declanșează o nebunie a puterii, a măririi, a crimei în fapt. Spectacolul amintit are un succes teribil, sub semnul șopârliței „ghici ciupercă ce-i...” A, era să uit. Pentru a se înțelege bine, piesa avea și două subtitluri: *Capcana* sau *Cine îndrăznește să ver.fice dacă Împăratul are cheie falsă*. Cineva sesizează pe cine trebuie și după a 17-a reprezentație spectacolul moare. Piesa n-o mai include nimeni în repertoriu până târziu, după '90...

În 1969 la Teatrul Național din Târgu Mureș vede lumina rampei *Acești îngeri triști*. Regizorul Eugen Mercus, bun cunoscător al operei literare a lui D.R., găsește cheia cea adevărată pentru destinele celor doi îngeri nenorociți, care credeau în adevăr și puritate, deși viața îi lovise cumplit. Lumea, condițiile, stările, realitatea socialistă cu alte cuvinte, nu-i lasă împreună și cei doi se despart. Evident, încă din text se evită melodrama și spectacolul întărind drama, mesajul ajunge la public acuzator, social-politic. Constatate jurnalistică: mai ales tinerii susțin spectacolul. Îngerii lui Popescu cuceresc și alte teatre în ciuda vizionărilor nenumărate instituite cu obstinție de către „organe”.

În 1975 la Oradea se pune în scenă de către regizorul Alexandru Colpacci, în premieră absolută, *Balconul*. Piesă în care acțiunea se desfășoară pe o axă verticală care acutizează toate conflictele. Un spectacol cu duritate de oțel în care se aruncă mereu pulbera abrazivă, diamantină, a realității. Piesa

acuză o fraudă socială fundamentală îndeplinită de o generație de meschini oportuniști, cu un ideal de turnat prin plăsmuiri edulcorate în folosul minciunii politice. Fiul – Adrian – caută în numele generației sale adevărul și fericirea generală dar dă mereu de viața flască a familiei sale care trăiește ca într-un cocon de viermi de mătase alterat, înconjurată de detractorii și meschinii Țoporea, Cășină și Bășat. Mâzga în care se complăce tatăl său – David – erou captiv al socialismului încă din ilegalitate, mulțumit în căpățuirea sa nomenclaturistă și mama – Rozalia, ajunsă sculptoriță în turtă dulce, va naște crima politică. Balconul, semn spiritual special către deschidere, creat să se admire panorame încântătoare și largi suprafețe cu oameni în mișcare, devine locul sinistru de pe care „moliile socialismului”, convivii participanți la sărbătorirea zilei de naștere a tatălui, înfăptuiescuciderea tânărului. Nimeni nu a văzut nimic, nimeni nu își asumă nimic.

În 1987, tot la Oradea, se pregătește premiera *Dormind pe un șarpe*. În caietul program Marian Popescu explică titlul: „A dormi pe un șarpe poate însemna a trăi în culpabilitate, în afara legilor morale, a te afla în dezordine etică, în dezechilibru, a devia de la obligațiile elementare impuse de normele comportării, a-ți truca existența degradând-o în minciună, în compromisuri și lașități.” Desigur, l-ați recunoscut pe D.R. și stăruința lui în lupta cu societatea socialistă. Ca un addagio vă prezint și câteva mondenități ale momentului teatral: regizorul Sergiu Savin și interpreta principală Cristina Șchiopu erau înscriși pentru plecarea din țară. În spectacol se saluta cu „S-auzim numai de bine” și în surdină domina motivul central din Rapsodia Română. Summa summarum, teatrul orădean dormea pe un șarpe... După nesfârșite vizionări, premiera se face într-o discreție demnă de alte cauze și publicațiilor locale le este interzisă menționa-

DRP, dramaturgul, scenaristul, romancierul, publicistul, editorul, omul și prietenul

Călin Căliman

Sunt onorat și mândru că particip, aici, la ronda sărbătoririi eminentului scriitor și publicist Dumitru Radu Popescu, în zilele împlinirii grelei sale vârste de 80 de ani. D.R.P.-ul a fost și este unul dintre marii „trifoi cu patru foi” ai vieții mele: drumurile noastre de viață s-au întâlnit nu o dată, scenariile din filmele sale au trecut, cam toate, prin prin cronicile și cărțile mele, scrierile sale m-au îmbogățit sufletește decenii la rând, am avut și privilegiul de a-i fi coleg de redacție, la revista bucureșteană „Contemporanul”, în cel mai obsedant deceniu post-belic și pre-revoluționar al țării și culturii românești, acela al anilor '80, pe vremea în care revista, înainte de a ajunge la „ideea europeană” era pândită de „ideea asiatică” (mai exact nord-coreeană, după vizitele ceaștiste în China și Coreea de Nord). Am fost împreună la multe momente de seamă ale teatrului și filmului românesc, la despărțirea de mulți prieteni dragi, cum a fost aceea în care, odată cu fumul unui crematoriu bucureștean, își începea drumul spre dincolo voiosul critic de teatru și film Valentin Silvestru. Poetul îngerilor triști din piesele și romanele sale, din filmele scrise de el

rea premierii, cu o mențiune nominală transmisă cronicarului revistei „Familia”, regretatul Dumitru Chirilă... Totuși, doi cronicari, nefiind accesibili tentaculelor forurilor politice locale, laudă zdravăn spectacolul în revistele „Steaua” – Mircea Morariu și „Orizont” – Antoaneta C. Iordache, ultimul menționând că din spectacol se vede că lipsește puțin (n.n. text tăiat)... „dar acest puțin încurcă lucrurile”.

Am lăsat la urmă *O pasăre dintr-o altă zi*, decalibrând ritmul premierelor-eveniment prilejuite de piesele lui D. R. Popescu, titlul oferindu-mi un argument special pentru modul în care se cenzurau și interpretau piesele autorului obedient. Așadar, suntem la Teatrul Național din Cluj în toamna anului 1972, la cea de a șaptea vizionare a montării semnate de un regizor absolut remarcabil - Alexa Visarion – care citea textele cu lupa și sub bagheta căruia ideile politice explodau în spectacol. Dacă în timpul reprezentației erau replici la care te treceau fiorii politici, finalul era de-a dreptul demențial. Distribuția în corpore cobora în holuri, înconjura sala manifestând cu lozinci și drapele pentru o schimbare, pentru o revoluție! Sala era stup de „oameni ai muncii” cu fițuici scrise la mașină ca să nu încurce lucrurile. Toți criticau și injurau textul și regia. De fapt, ce tura-vura, era un oribil proces de intenție, un pogrom declanșat asupra ideilor și gesturilor artistice! Citez din intervenția unui ilegalist local: „Pentru ca să vedem astfel de spectacole ne-am dat noi sângele în regimul de cruntă exploatare burghezo-moșieresc?... Asta nu educă tineretul nostru. Da, tovarășe Popescu! NU!” Premiera are loc, dar la numai trei zile după succes, interpretului principal o păsărică îi aduce în cioc ordinul de chemare sub arme pentru mai mult de trei luni...

Și, în extremis: Ce era această pasăre dintr-o altă zi? Un vis? Un război cu „actualitatea”, în acele vremuri? O năzuință către o altfel de societate? Sau, pușchea pe limbă-ți, D. R. Popescu era o *rara avis in terris*, care lansa continuu sunete din cântecele interzise? Alegerea e liberă. ■

ale unor regizori de marcă precum Geo Saizescu, Alexandru Tatos, Lucian Bratu, Dan Pița, Sergiu Nicolaescu și alții, publicistul de vocație, cu rol central în presa culturală clujeană (și nu numai), editorul înzestrat din ultimii ani, și nu în ultimul rând, ci dimpotrivă, Omul și Prietenul (îmi permit să-i spun așa, fiind de-un leat cu dânsul și știindu-l de-o viață) au fost pentru mine, și sunt, pur și simplu, izvoare nesecate ale supraviețuirii. Cu îngăduința cititorului, mi-aș permite să întârziu o clipă asupra unui merit esențial al scriitorului și publicistului D. R. Popescu, despre care se vorbește mai puțin și pe care-l știu „dinlăuntru”. În anii grei ai revistei „Contemporanul” pe care i-am amintit, când i-a revenit misiunea conducerii publicației, lui i se datorează în primul rând faptul că revista nu s-a scufundat, s-a priceput s-o mențină pe linia de plutire, să-i păstreze ținuta culturală, s-o salveze de destinul hărăzit, acela de for al unor dezbateri ideologice fără Dumnezeu. Viață frumoasă, bogată, alături de cei dragi, prieten drag D. R. Popescu!... ■

DRP, un simbol pentru filmul românesc

Călin Stănculescu

Parteneriatul scriitorului cu arta a șaptea a început cu mai bine de jumătate de secol în urmă. În anul 1963 regizorul Geo Saizescu debuta în filmul artistic (pardon, de ficțiune) de lungmetraj cu *Un surâs în plină vară*, una din primele comedii realizate în regimul comunist. Subiectul, împovărat de alinierea la comenzile ideologiei timpului, releva forța unui personaj, ce alegea un drum contra curentului, întreprindul Făniță (jucat de Sebastian Papaiani, ce avea să devină emblematic cu *Păcală*, scris tot de DRP în complicitate cu regizorul 11 ani mai târziu).

Ecranizarea prozei *Pădurea* din volumul *Umbrela de soare* (apărut în 1959) avea să fie debutul unui lung dialog al scriitorului cu filmul. Nu mai puțin de 15 opere sunt contabilizate în dicționarul *Cinematografiștilor*, realizat de Bujor T. Rîpeanu, istoric corect și căruia puține personalități i-au scăpat în amintitul volum. Geo Saizescu, prieten de cursă lungă, *machiavelic* și *bon viveur* i-a transpus câteva opere, care au devenit titluri de referință în cinematografia românească. Și anume, *La porțile pământului* și *Balul de sâmbă-*

tă seara (1965, 1967), precum și filmul amintit *Păcală*.

În același timp opera scriitorului solicita și alte voci pentru interpretare. Dintre acestea, Radu Gabrea alege prelucrarea scriitorului după memorii militare și dă la iveală un film ce face școală, *Prea mic pentru un război atât de mare*. Debutul cineastului în filmul de ficțiune va fi remarcat la Locarno, scenaristul purtând o bună parte din „vină”.

Un film de referință este cel semnat de Alexandru Tatos, în 1979, *Duios Anastasia trecea*, cu un cuplu magnific de actori, Amza Pellea, în *contre-emploi* și Anda Onesa, cea care va întruchipa pe Antigona contemporană celui de-al Doilea Război Mondial, refuzând să se supună autorității vremelnice pentru a îndeplini obiceiul pământului, îngroparea partizanului sârb. Blestemul Atrizilor capătă ecouri polemice, subînțelese, exploatare cu virtuozitate de cineastul ce va mai colabora cu scriitorul la *Fructe de pădure*, o poveste cu o morală explicită, aparent supusă canoanelor Gâdea-Ștefănescu, în fond

mizând pe generozitatea celor văduviți de soartă, fără referiri la comandamentele ideologice.

Un film de referință este și cel aflat în opera lui Dan Pița *Rochia albă de dantelă*, una dintre ultimele premiere înainte de căderea comunismului. *Dicționarul filmului românesc de ficțiune*, realizat de Grid Modorcea îl plasează cu premiera pe 27 octombrie 1989, la cinematograful Scala din București. O dramă puternică, trăită de eroina filmului, pune în ecuație dragostea la vârsta a doua, cu morala axată pe puritatea unor trăiri, mai profunde decât aparențele. Chiar dacă cineastul nu reușește să extragă în totalitate morala sacrificiului, filmul rezistă prin premisele sale dramatice și prin partiturile memorabile susținute de Diana Gheorghian, Andrei Finți, Alexandru Repan și Claudiu Bleonț.

Colaborarea cu doi cinești, recunoscuți, mai degrabă, drept meseriași decât artiști, Șerban Marinescu și Sergiu Nicolaescu, aduce opera de scenarist a scriitorului la hotarele aventurii și răfuiei politice, puțin prizate de public. Valorile contribuțiilor anterioare la istoria filmului românesc îl situează însă pe Dumitru Radu Popescu în familia scenariștilor fără de care, istoria artei a șaptea, pe meridianele românești, ar fi substanțial văduvită. ■

Visuri spulberate – *Fructe de pădure*

Marian Sorin Rădulescu

Ce aduce în plus un regizor față de scenariu? La întrebarea aceasta, Alexandru Tatos răspundea: „Propria personalitate. Dacă o are.” Astfel, regizorul de valoare „se aduce pe sine, dar se și aduce la sine”, pentru că scenariul este doar „o premisă de la care filmul pleacă, dar regizorul trebuie să și-o asume”¹. Cum? Printr-un „anumit mod de a citi o carte, un text, un scenariu, mai mult sau mai puțin structurat sau detaliat ca atare”, spre a evita o lectură impersonală, ilustrativă a scenariului.

Apărut, în creația lui Alexandru Tatos, la un an după succesul de critică al *Secvențelor*, *Fructe de pădure* (1983)² poartă semnele universului tematic al regizorului: nevoia de dragoste, dorul de puritate, sensibilitatea celor „umiliți și obidiți”, sacrificiul făcut în numele unui ideal, „iubirea și caricatura ei, iubirea și ofensarea ei, iubirea și ispășirea ei, păcatul din iubire și salvarea prin iubire” (Eva Sârbu). Inspirat dint scenariul lui D. R. Popescu³ – „un scenariu tandru, cald, omenesc, proapsăt, dulce și amar, așa cum sunt fructele de pădure”, filmul lui Tatos e „filmul visurilor spulberate, al compromisurilor pe care le facem uneori cu viața, al forței și frumuseții morale, care-ți dau puterea să te ridici, chiar și atunci când pari iremediabil căzut, dar și al răului pe care-l putem face din ușurință și inconștiență, schimbând cursul unui destin” (Alexandru Tatos, *Almanah Cinema 1983*). În ciuda unor stângăcii și a unor neîmpliniri datorate mai ales dialogurilor și interpretării fade a unor neprofesioniști („Ceva nu merge. Parcă nu curge, nu are fluentă.” – scria Tatos în *Jurnal-ul său*), *Fructe de pădure* surprinde – fără cosmetizări și edulcorări – o anumită tipologie de personaje din mediul suburban pe care le-am mai întâlnit la Tatos (*Casa dintre câmpuri*), Daneliuc (*Vânătoarea de vulpi*, *Proba de*

micrfon), Iosif Demian (*O lacrimă de fată*, *Baloane de curcubeu*). Aici este, poate, „centrul de greutate” al filmului: în atmosferă. În felul în care surprinde o lume înrobă în datini degenerare și prejudecăți – ca în secvența nunții cu dar („neadevărată”, „din interes”), cu nelipsita probă cu grapa (de verificare a virginității miresei), cu trâmbișarea darurilor etc.

Prin această lume pestriță, Amalia, ca și Anastasia (dintr-un film anterior al regizorului, după un scenariu de același D. R. Popescu), trece duios. Despre interpreta ei, Manuela Boboc, regizorul nota, în *Jurnal-ul său*, că „nu este frumoasă, nu este cea ideală, dar are niște ochi care-i colorează fața și o fac plăcută. În plus, are curățenia și candoarea pe care o doresc”. O secvență „foarte grea în economia filmului” a fost, pentru Tatos, scena de amor dintre Amalia și Simion (un militar în termen, la arma vânători de munte, care o seduce și apoi o abandonează). Alexandru Tatos, *Jurnal*: „Ce se întâmplă cu Amalia? Firește că ea îl place pe Simion, poate chiar este îndrăgostită de el. Dar puritatea ei, mentalitatea în care trăiește, o face să se ferească de un asemenea gest capital. Și totuși, îi cedează. Apropierea bărbatului care-i place, credința în dragoste o fac să uite de prejudecăți. Un timp, se luptă cu ea însăși, dar la un moment dat – și asta e poate frumos la personaj și îi va fi fatal – se lasă în voia sentimentului. Poate pentru că este o scenă frumoasă – frumoasă chiar prin durere (fizică și sufletească) – dar pentru noi, spectatorii, nu: este un amor chinuit; chinuit și dureros, avem impresia unei vite înjunghiate. Auzim primul strigăt al Amaliei în contactul ei cu viața (al doilea îl vom auzi la naștere), pentru ca treptat, apoi, totul să se topească în resemnare și obișnuință.”

Fără să fie neapărat un „moment de referință”

în cinematografia românească, *Fructe de pădure* – asemenea altor filme de Alexandru Tatos, Mircea Daneliuc sau Iosif Demian din acea perioadă – poartă semnele „realismului minimalist” de după anul 2000, care a scos în lumea largă filmul românesc. Ceea ce nu e puțin deloc.

Note

1 Tatos se considera un norocos pentru că adesea, în filmele românești ante-1989, regizorii erau nevoiți să plece de la „câte o canava de un simplism și un schematism cu totul descurajante” (*Cinema*, 8, 1985). Uneori nici măcar nu exista vreun scenariu, ci doar nuvela sau romanul cu pricina. Iar dacă, totuși, exista un scenariu, era nevoit să-l ignore și să rescrie altul (fără să semneze ca scenarist). În acest sens se poate vorbi despre „adevărute minuni... incognito” făcute de Mircea Veroiu (la *Șfârșitul nopții*) și Dan Pița (la *Pas în doi*), care au re-creat și regândit cinematografic scenariile de la care au plecat.

2 La începutul anilor '80, avea să se consume ultima perioadă fastă pentru cinematograful românesc, înainte de 1990: *Proba de micrfon*, *O lacrimă de fată*, *Croaziera*, *Semnul șarpelui*, *Concurs*, *Secvențe*, *De ce trag clopoțele*, *Mitică?*, *La capătul liniei*, *Faleză de nisip*, *Ochi de urs*, *Șfârșitul nopții*, *Să mori rănit din dragoste de viață*, *Imposibila iubire*, *Baloane de curcubeu*, *Pas în doi*, *Adela*, *Moromeții*. O parte din ele au fost fie difuzate cu parcimonie, fie interzise (până la desființarea cenzurii partidului unic).

3 „Ca scenarist, D. R. Popescu îți oferă totdeauna o materie vastă, însă foarte densă, din care poți să «te adapi» și să-ți extragi coordonatele viitorului film, să le ordonezi după cerințele discursului cinematografic. Este, de altminteri, unul dintre puținii scenariști care cunosc acest adevăr, că filmul e, totuși, al regizorului și că e foarte greu ca un regizor să vadă subiectul cu aceiași ochi cu care l-a văzut scriitorul.” (Alexandru Tatos). La rândul său, scenaristul D. R. Popescu recunoaște importanța colaborării cu regizorul pentru care scrie: „Un scenariu pe care l-aș scrie pentru Geo Saizescu n-aș putea să-l dau lui Alexandru Tatos, iar un text conceput și redactat pentru Tatos nu îl aș oferi lui Lucian Bratu.” (*Cinema*, 9, 1981) ■

sumar

Vasile Sălăjan Dumitru Radu Popescu la „Tribuna”	3
Marcel Mureșeanu Peste acest pod se va mai trece...	4
Horia Bădescu Birtul celest	4
Nicolae Cabel DRP, saga...	4
Nicolae Iliescu Cum mi-am mai petrecut tinerețea necesară	5
Doina Cetea „Scrie, scrie! Ce stai? Scrie!”	6
Constantin Zărnescu DRP și „Tribuna” celor tineri	7
Ion Brad Domnul președinte	8
Valeriu Râpeanu Câteva mărturii	11
Ștefan Damian Printre rânduri despre „Corul morilor de vânt”	12
Daniel Corbu Hic et nunc sau I.a Vinătoarea regală, cu blazonul de Împărat al norilor, însoțit de Cei doi din dreptul Tebei, duios D. R. Popescu trecea	12
Gheorghe Zincescu Fals jurnal de vânătoare	13
Nicolae Sârbu Un pierzător de trenuri salută „acceleratul”	14
Sorin Grecu O întoarcere în timp de 36 de ani: D. R. Popescu, un adevărat „boss cultural”	15
Voicu David „Colegi de bancă și colegi de suflet”...	16
Mircea Ioan Casimcea La 16 luștri	16
Adrian Popescu Un scriitor total	17
Alexandru Petria D.R.P. fără D.R.P.	17
Dana Duma Umorul din cancelarie al lui DRP	17
Viorel Cacoveanu Când eram niște îngeri fericiți...	18
Titus Crișciu D. R. Popescu la Reșița	18
Pașcu Balaci Holod, Beiuș, Drăgănești, Nucet, Vascău și... Păușa sau De ce nu a bătut un clopot în „Tribuna”?	19
Andrei Marga Literatura rupturilor: D. R. Popescu	20
Adrian Marian Un leu albastru în „ferma animalelor”	22
Regis Roman Ironia lui D. R. Popescu și universul deschis	23
Gheorghe Glodeanu D. R. Popescu și provocările fantasticului	24
Marius Miheț Obscurizarea labirintului. Despre proza lui D. R. Popescu	25
Ion Buzași Un pamflet antologic (însemnări despre <i>Galaxia Grama</i> sau <i>Jugul lui Eminescu</i>)	26
Mircea Borcilă Destinul capodoperei	27
Constantin Cubleşan „Lumea e ca o bibliotecă”	28
Vistian Goia Leul albastru	29
Imelda Chișta Literatura ca destin. Dumitru Radu Popescu – opt decenii sub semnul logosului	30
Andrei Moldovan Un poet tragic	31
Gheorghe Pârja D. R. Popescu și piticii din Rozavlea	32
Bogdan Ulmu DRP, în patru flash-back-uri	33
Gheorghe Secheșan Studiu asupra societății românești în comunism	33
Mircea Bradu O pasăre dintr-o altă zi	34
Călin Căliman DRP, dramaturgul, scenaristul, romancierul, publicistul, editorul, omul și prietenul	34
Călin Stănculescu DRP, un simbol pentru filmul românesc	35
Marian Sorin Rădulescu Visuri spulberate – <i>Fruce de pădure</i>	35
Alexandru Jurcan Magie fără rugină	36

Tipar executat la **Imprimeria Ardealul**,
Cluj-Napoca, Bulevardul 21 Decembrie 1989 nr. 146.
Telefon: 0264-413871, fax: 0264-413883.

D. R. Popescu

Magie fără rugină

Alexandru Jurcan

E anul D. R. Popescu și condeiele se pun în mișcare. Criticii vor neapărat să catalogheze opera, să o fixeze în repere cât mai diverse: metafizice, postmoderniste, ontologice, alegorice, dramatice, autentice etc. Aflăm că e tributuar lui Dostoievski, Camus, Faulkner... O febră teribilă a desfolierii, a sofismelor ieftine, a verdic-telor.

Pentru mine e un moment calm de reflecție. Mă îndrept spre relectura operei și o consider rezistentă, solidă, cu aburul acela incontestabil de realism magic. Nu pun reflectorul pe funcțiile autorului în P.C.R., ci mă gândesc că D. R. Popescu a fost redactor la „Steaua” (1956-1969) și la „Tribuna” (1969-1982), ceea ce înseamnă mult pentru cultura română. Nu pot uita spectacolul lui Purcărete din 1989 cu *Piticul din grădina de vară* la Teatrul Național din Craiova, dar nici spectacolele cu *Acești îngeri triști*. Scriitorul a muncit enorm: romane, piese, dar și scenarii de filme: *Un surâs în plină vară*, *Prea mic pentru un război atât de mare*, *Păcală*, *Duios Anastasia trecea*, *Cenușa păsării din vis*, *Fruce de pădure*, *Nelu*, *Rochia albă de dantelă*, *Turnul din Pisa s.a.*

D. R. Popescu a iubit Clujul, considerându-l „cald, exuberant, fermecător”. Un oraș al studenților, al intelectualilor, care „construiește în primul rând oameni de carte”. Astfel se exprimă autorul

în volumul *Virgule*. Tot în acel volum se află un articol care-mi readuce în minte o dorință veche de-a mea de a imagina filme posibile. Schițe de scenarii bizare, ca și cel prezentat în *Despre comedie sau ironia sorții*, unde D. R. Popescu se amuză să prezinte un film inexistent despre inima lui Napoleon, cinic fiind cu cronicarii absurzi, care caută sensuri în fiecare secvență dintr-o comedie. Scriitorul crede în forța cuvântului, care e „cronica timpului”, iar condeierii sunt convinși că „nu există rugină să uzurpe strălucirea adevărului din verbe și substantive”. În eseu *Țara copilăriei* autorul e convins că singura vârstă pe care n-o poți rata e copilăria. Acolo „totul se umple de lumină și de nechezat de cai și de vorbele alor tăi”.

Cuvintele au construit o lume magică, durabilă, fără rugină. Există mereu geamul prin care îl vedem pe Crăișoru cel mare cu mâinile pe piept și cu lumânare între degete, iar Crăișoru cel mic îi tot închidea gura. Slujba de moarte din *Vânătoarea regală*, cu detalii unice, cu un simț auctorial peren, de invidiat. Iar turbarea... cum să nu te ducă rapid cu gândul la *Ciuma* lui Camus? Ori la o posibilă rinocerizare... La ceas aniversar, cu distilată emoție știu cu certitudine că D. R. Popescu rămâne un scriitor remarcabil, percutant, cu o operă intensă, fundamentală. ■

Numărul „D. R. Popescu - 80” a fost coordonat de Ioan-Pavel Azap

ABONAMENTE

Prin toate oficiile poștale din țară, revista având codul 19232 în catalogul Poștei Române sau Cu ridicare de la redacție: 24 lei – trimestru, 48 lei – semestru, 96 lei – un an Cu expediere la domiciliu: 33 lei – trimestru, 66 lei – semestru, 132 lei – un an. Persoanele interesate sunt rugate să achite suma corespunzătoare la sediul redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1) sau să o expedieze prin mandat poștal la adresa: Revista de cultură Tribuna, cont nr. R057TREZ21621G335000xxxx B.N. Trezoreria Cluj-Napoca.